

Buitengewoon Noord-Holland!

Startversie

Provinciaal Programma Landelijk Gebied

BUITEN

Buitengewoon Noord-Holland!

Startversie
Provinciaal Programma Landelijk Gebied

WE HEBBEN EEN KLUS TE KLAREN!

1 We zijn trots op ons landelijk gebied

We zijn trots op Noord-Holland, met zijn grote diversiteit aan natuur- en cultuurlandschappen: veenweiden, open polders, bossen, heidevelden, duinen, kwelders, de Waddenzee en het IJsselmeer. Deze landschappen kennen een voortdurende dynamiek. Een aantal ervan is bovendien van internationale allure: we koesteren negentien Europees beschermde natuurgebieden. De Waddenzee, droogmakerij de Beemster en de Hollandse Waterlinies hebben de status van werelderfgoed. Bovendien weerspiegelen onze landschappen de diversiteit van de landbouw: melkveehouderij in de veenweiden, bloembollen in de binnenduinrand en alle denkbare akker- en tuinbouwgewassen in onze polders. In deze prachtige provincie vinden mensen hun thuis, leven en werken ze en brengen ze hun vrije tijd door. Het is dan ook vanzelfsprekend dat Noord-Hollanders, maatschappelijke organisaties, bedrijven en de overheid zich inzetten om de schoonheid en vitaliteit van ons landelijk gebied te beschermen en te vergroten.

2 Het landelijk gebied is niet in balans

De ongemakkelijke boodschap is dat ons landelijk gebied niet in balans is. Op veel plaatsen zijn de natuur-, bodem- en waterkwaliteit in slechte staat. Onze duinen vergrassen door de neerslag van te veel stikstof. Door ontwatering oxideren de veenbodems, waarbij veel broeikasgassen vrijkomen. Bovendien leidt dit tot bodemdaling, terwijl de zeespiegel door klimaatverandering stijgt – een riskante combinatie in de delta die Nederland is. De beschikbaarheid en de kwaliteit van zoet water staan onder druk, wat problemen kan geven voor drinkwaterwinning, natuur en landbouw. Dit vraagt om ingrijpende aanpassingen in zowel het huidige landbouwsysteem, als in onze industrie, wegverkeer, onze natuurgebieden en steden en dorpen. Het moet anders en niet alles kan overal. Klimaatbestendigheid, de draagkracht van het water- en bodemsysteem, biodiversiteit en de sociaaleconomische vitaliteit van het landelijk gebied moeten centraal komen te staan.

3 Samen kunnen we het oplossen

In het verleden hebben we – met de kennis van toen – ingespeeld op kansen en bedreigingen. Dat kunnen we opnieuw. Maar: als we blijven doen wat we altijd deden, krijgen we wat we altijd kregen. De opgave in het landelijk gebied vraagt om een transitie. Dat betekent dat we, met behoud van het goede, een nieuwe, deels nog onbekende toekomst tegemoet treden. Daar hebben we geen blauwdruk voor, dus dat zal gepaard gaan met onzekerheid, emoties, vallen en opstaan. Gelukkig is het ook inspirerend om samen te werken aan een gezonder, schoner en vitaler landelijk gebied. Samen kunnen we het oplossen: inventieve agrarische ondernemers, betrokken dorpsbewoners, bevlogen natuurbeschermers, slimme wetenschappers, deskundige ambtenaren en daadkrachtige bestuurders. Bekende én nieuwe partners: iedereen is welkom en iedereen is nodig.

4 De richting is duidelijk, de route kiezen we zelf

Soms zullen lastige keuzes onvermijdelijk zijn. Dan maken we die ook. Dat past bij onze rol als overheid. De richting is duidelijk. Discussies over verre tijdshorizonnen leiden af van het feit dat we aan de slag moeten. De route kiezen we zelf. Keuzes bereiden we samen voor. We zorgen voor een balans tussen alle opgaven: biodiversiteit, water en bodem, klimaat, land- en tuinbouw, landschap, erfgoed en recreatie. We combineren die zoveel mogelijk, want de ruimte is schaars. Zo wordt het resultaat méér dan de som der delen en méér dan een ‘vinkje halen’. Het wordt een toekomstbestendig resultaat, zowel voor het landelijk gebied zelf als voor de mensen die er wonen, hun boterham verdienen en hun vrije tijd doorbrengen.

5 Aan de slag!

We beginnen niet bij nul. We hebben een lange en rijke traditie van samenwerken in het landelijk gebied. Waterschappen hielden onze provincie droog, agrarische ondernemers produceerden voedsel, de natuurbescherming heeft zijn wieg in Noord-Holland staan.

Nu doen we er een flinke schep bovenop. In tientallen Noord-Hollandse gebieden zijn we al aan de slag. We hebben goede instrumenten nodig, voldoende geld, kennis en menskracht. Maar wat we vooral nodig

hebben: elkaar. We delen onze betrokkenheid bij ons landelijk gebied. Samen klaren we deze klus. Niet tegenover, maar met elkaar. Zodat we ook in de toekomst trots op ons landelijk gebied kunnen blijven.

Texel

SAMENVATTING

HET PROCES

Dit is de startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG), vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 27 juni 2023. Het PPLG is de Noord-Hollandse invulling van het 'gebiedsplan' zoals bedoeld in artikel 1.12fa van de Wet natuurbescherming. Het PPLG wordt het samenhangende beleidskader voor het landelijk gebied van Noord-Holland. Het bevat een uitwerking van de nationale opgaven voor biodiversiteit en stikstof, water en bodem, klimaat en het perspectief voor de landbouw. Deze opgaven staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en vloeien voort uit Europese of mondiale verplichtingen. In aanvulling hierop bevat het PPLG een uitwerking van provinciale doelen voor het landelijk gebied, zoals voor de thema's landschap, erfgoed en recreatie. Het PPLG is een programma onder de Omgevingsvisie NH2050 en de Omgevingswet.

Deze startversie is exact wat het woord zegt: de start van een reis. Tijdens deze reis blijven wij graag gebruik maken van de kennis en betrokkenheid van onze partners. De datum 1 juli 2023 – de wettelijk vastgestelde datum waarop wij de startversie aanbieden aan de minister voor Natuur en Stikstof voor toetsing door haar, door kennisinstellingen en door de Ecologische Autoriteit – is een *tussenstop*, geen *eindstation*. Ook na 1 juli is nog volop ruimte voor gesprek, nieuwe inzichten, aanpassingen en concretisering. Om dit gesprek te vergemakkelijken zijn tekstpassages die een aanpassing van ons huidig beleid zijn, **blauw gearceerd**.

In deze startversie zijn de resultaten verwerkt van de *richtinggevende bespreking in Provinciale Staten* van 21 juni. Ook is de opbrengst van de *inwonerraadpleging* gebruikt om de startversie aan te scherpen. Tegelijkertijd realiseren wij ons dat er nog diverse onzekere factoren zijn. Op korte termijn verwachten wij een nieuw Noord-Hollands *coalitieakkoord* en op 21 september 2023 organiseren wij een brede *conferentie*, waar de startversie centraal staat. In de komende maanden krijgt ook de samenhang vorm tussen het PPLG en het *ruimtelijk voorstel* dat de provincies maken op verzoek van de minister van

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Tevens wordt in deze periode de *sociaaleconomische impactanalyse* uitgevoerd. Al deze trajecten passeren in deze startversie de revue. Als er zich op landelijk niveau relevante beleidsontwikkelingen voordoen, bijvoorbeeld ten aanzien van het perspectief van de landbouw, verwerken we die uiteraard ook.

Naar verwachting op 28 november 2023 zetten we een volgende stap in de besluitvorming. Dan stellen Gedeputeerde Staten het ontwerp-PPLG vast. Naast alle informele participatie hebben belanghebbenden dan ook een formele gelegenheid om hun zienswijze naar voren te brengen. Wij *leggen het ontwerp-PPLG ter inzage* volgens de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van de Algemene wet bestuursrecht. Alle ingediende zienswijzen voorzien wij van een reactie in een nota van beantwoording.

Het *definitieve PPLG* leggen wij naar verwachting in het eerste kwartaal van 2024 ter besluitvorming voor aan Provinciale Staten. **Hoewel de wet bepaalt dat Gedeputeerde Staten bevoegd zijn om het PPLG vast te stellen, beschouwen wij dit document als kaderstellend en vinden wij vaststelling door Provinciale Staten passend.** Gelijktijdig met de vaststelling van het definitieve PPLG trekken wij enkele oude beleidsnota's in. Er is veel (politieke) dynamiek in het landelijk gebied. Sommige opgaven zijn helder, andere nog in beweging. Daarom actualiseren wij het PPLG vanaf 2024 jaarlijks, gekoppeld aan de provinciale begrotingscyclus. Een jaarlijkse actualisatie verkleint ook het risico op lock-ins: situaties waarin we spijt krijgen van keuzes die we eerder hebben gemaakt en die, bijvoorbeeld vanwege investeringen die zijn gedaan, lastig terug te draaien zijn.

Afbeelding 1. Ontwikkeling en besluitvorming PPLG

DE INHOUD

Waarom een PPLG?

We zijn trots op ons landelijk gebied, maar het is niet in balans. Werken aan systeemherstel is noodzakelijk. Klimaatbestendigheid, de draagkracht van het water- en bodemsysteem, biodiversiteit en de sociaaleconomische vitaliteit van het landelijk gebied moeten meer centraal komen te staan. We zien dat de land- en tuinbouw de laatste decennia stappen heeft gezet in het realiseren van deze doelstellingen. Tegelijkertijd is een verdere transitie nodig. Dit vraagt ook evenredige aanpassingen in andere sectoren, zoals industrie en wegverkeer, en in de ruimtelijke inrichting van onze provincie. Samen met onze inwoners, maatschappelijke partners en medeoverheden geven wij deze transitie vorm. Het landschap van onze provincie is in het verleden voortdurend veranderd. Veranderingen zullen er ook in de toekomst zijn. Er zijn grote, dringende opgaven waar we aan moeten én willen werken. Daarbij passen we vijf ontwikkelrichtingen toe: we willen dat ons landelijk gebied dynamisch en verbonden met het verleden is, klimaatbestendig, gezond en biodivers, economisch veerkrachtig en van betekenis voor iedereen. We hebben er vertrouwen in: samen kunnen we Noord-Holland mooier en duurzamer maken.

De thema's woningbouw, energievoorziening, infrastructuur en economie worden niet uitgewerkt in dit PPLG, maar in andere provinciale documenten. Alle claims op de ruimte wegen we af in het zogeheten 'ruimtelijk voorstel', dat wij maken op verzoek van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ook het PPLG krijgt daarin een plaats.

De opgaven en de belangrijkste richtinggevende keuzes

In deze startversie staat een aantal richtinggevende beleidskeuzes. De belangrijkste noemen we hierna. In de hoofdttekst van het PPLG zijn alle nieuwe beleidskeuzes **blauw gearceerd**.

Natuur en stikstof

De belangrijkste opgave in het NPLG is om de Europese biodiversiteitsdoelen te behalen, waarbij de soorten en leefgebieden van de Vogel- en Habitatrichtlijn voorop staan. We werken aan het herstel van de natuurkwaliteit in Natura 2000-gebieden door de hydrologische condities op orde te brengen, natuurherstelmaatregelen uit te voeren en de neerslag van stikstof in deze gebieden fors te reduceren. Daarnaast ronden we het Natuurnetwerk Nederland (NNN) af en leggen we 1.400 hectare nieuw bos en 10% groenblauwe verbindingen ('dooradering') aan.

- We ronden het NNN af conform de eerder door ons vastgestelde werkwijze. Dat betekent dat in 2027 alle gronden voor het NNN beschikbaar moeten zijn. Tot 2029 vindt nog inrichting van NNN plaats en eventueel lopen er nog onteigeningsprocedures door. We zetten in op verdere optimalisatie van het NNN ten behoeve

van de binnenduinrand en de natuurverbindingen. Dit doen we door het herbegrenzen van NNN, waarbij we vasthouden aan ons 'saldo-nul-principe' zodat de totale omvang van het NNN gelijk blijft. Omdat de afronding van het gehele NNN noodzakelijk is voor het behalen van de NPLG-opgaven vragen wij uit het Transitiefonds aanvullende middelen aan voor het financieren van onze gehele NNN-opgave.

- Bij het verminderen van stikstofuitstoot rekenen we op een evenredige bijdrage van elke sector. Voor de stikstofgevoelige leefgebieden in Natura 2000-gebieden is de opgave in het NPLG om 74% van het areaal onder de 'kritische depositiewaarde' te brengen. De definitieve keuze over de tijdshorizon en tussentijdse mijlpalen – de discussie of '2030 en 2035' – is aan het Rijk. Het Rijk is ook verantwoordelijk voor vermindering van stikstofuitstoot uit de (inter)nationale weg- en scheepvaart en luchtvaart, het buitenland en de 'meetcorrectie'. De meetcorrectie is het verschil tussen de neerslag van stikstof in de metingen enerzijds en de modelberekening anderzijds.
- We geven prioriteit aan de vermindering van de stikstofuitstoot in een zone van 500 meter tot stikstofgevoelig Natura 2000-leefgebied. In deze overgangszone, die géén planologisch instrument is, ondersteunen we agrarische ondernemers met het verminderen van de uitstoot. Ook buiten de overgangszone stellen we instrumenten beschikbaar voor de transitie naar kringlooplantbouw.
- We helpen het Rijk bij het vinden van een oplossing voor de zogeheten PAS-melders en interimers. Het Rijk blijft eindverantwoordelijk voor een blijvende oplossing en de financiering daarvan.

Water en bodem

De opgave in het NPLG is het waar nodig verlagen van de concentraties fosfaat, stikstof en gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater, het op orde brengen van de grondwaterstand en aanpassing aan het veranderende klimaat. We zijn het eens met de inhoud van de Kamerbrief 'water en bodem sturend'. Hierin heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat uitgangspunten opgenomen voor de versteviging van de rol van water en bodem bij besluiten over de ruimtelijke ordening.

- Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen met een water-vraag moeten gepaard gaan met maatregelen om in droge perioden zelf in de behoefte aan water te voorzien.
- We houden er rekening mee dat de vernatting in veenweidegebieden ten behoeve van CO₂-reductie (zie ook hierna, bij klimaat) veel water vraagt en elders gevolgen zal hebben. We streven ernaar, met het oog op de vernatting, om de wateroverlastnormen in veenweidegebieden aan te passen. Daarbij kijken we goed naar de gevolgen.
- Om piekbuien op te vangen kijken we onder meer naar 5 tot 10% van de diepe polders, en ook naar ruimte in of uitbreiding van het watersysteem.

- Voor de bodem zetten we bij ruimtelijke ontwikkelingen onder meer in op kwaliteitsherstel, efficiënt ruimtegebruik (boven- en ondergronds) en het verminderen van afdekking en grondverplaatsing.
- We werken samen met de waterschappen aan het inzetten van het [Landbouwportaal](#), ook voor andere thema's dan water- en bodemkwaliteit.

Klimaat

De opgave in het NPLG is een afname van de uitstoot van broeikasgassen als gevolg van veenoxidatie, veehouderij en akkerbouw en het vastleggen van koolstof in bomen, bos, natuur en landbouwbodems.

- Door realisatie van de PPLG-doelen (met name afronding van het NNN) en door de autonome ontwikkeling in de veehouderij zal de veestapel afnemen, wat leidt tot afname van de methaanuitstoot. Aanvullend zetten we in op afname door innovatieve technieken.
- Wat koolstofvastlegging betreft gaan we ervan uit dat we ons aandeel leveren door het afronden van het NNN, bosaanplant, groenblauwe dooradering en de verbetering van de water- en bodemkwaliteit.
- We hebben de opgave voor afname van de uitstoot van broeikasgassen uit veenweidebodems verdeeld over de vijf programmagebieden. We zetten in op peilverhoging richting grondwaterstanden van 20 tot 40 centimeter onder maaiveld, bijvoorbeeld door toepassing van waterinfiltratiesystemen.
- Bij de vernatting geven we prioriteit aan afname van broeikasgassen en accepteren we een negatief effect op de waterkwaliteit door fosfaatuitspoeling waar dat onvermijdelijk is. We verwachten steun van het Rijk bij het motiveren van onze keuze, ook richting de Europese Commissie.

Landbouw

- Onze belangrijkste doelstelling is het voltooien van een transitie naar kringlooplandbouw in 2040. Hierbij is er een nauwe relatie met het algemene beleid van het Rijk en de Europese Unie.
- Voor de transitie naar kringlooplandbouw hebben agrarische ondernemers een eigen verantwoordelijkheid om de ontwikkelingsrichting van hun bedrijf te bepalen, mits passend binnen het einddoel van kringlooplandbouw. Hun prestaties worden 'gescoord' met zogeheten 'kritische prestatie-indicatoren' en financieel gewaardeerd. Op landelijk niveau zetten we ons ervoor in dat de maatregelen juridisch houdbaar zijn.
- We stellen een afwegingskader op voor de bescherming van landbouwgrond, waarbij we rekening houden met eventuele nieuwe landelijke beleidsontwikkelingen.
- We zetten in op verbetering van de agrarische structuur, zodat door minder versnippering van grondeigendom de bedrijfsvoering van agrarische ondernemers kan verbeteren.
- Voor de bollenteelt zetten we in op herschikking van functies of verplaatsing waar percelen of bedrijven

door hun ligging tot een onoplosbare milieuprobleem leiden. Waar verzilting een risico vormt willen we dat bedrijven meer zelf voorzien in hun zoetwaterbehoefte en precisietechnologie toepassen om het gebruik van zoet water te verminderen.

Recreatie

- Voor elk van de vijf programmagebieden brengen we de recreatiebehoefte en de kansen voor recreatieve voorzieningen in kaart. De resultaten betrekken we bij de ontwikkeling van de uitvoeringsprogramma's (zie hierna, onder 'het gebiedsproces').
- De groei van de recreatieve behoefte vangen we op in zowel de bestaande natuur- en recreatiegebieden, als door aanleg van nieuwe recreatievoorzieningen. Deze nieuwe recreatievoorzieningen komen tot stand door combinaties met andere opgaven, zoals de aanleg van nieuwe natuurgebieden en groenblauwe dooradering.

Het gebiedsproces

De uitvoering van het PPLG krijgt vorm in gebiedsprocessen in vijf programmagebieden. De gebieden zijn: 1) Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland, 2) Noord-Kennemerland, 3) Laag Holland, 4) Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden en 5) Gooi en Vechtstreek. Ook hier werken we samen met onze inwoners, maatschappelijke partners en medeoverheden. Voor elk programmagebied stellen we uiterlijk 1 maart 2024 een uitvoeringsprogramma vast. Het PPLG bevat de opdracht voor elk van de vijf programmagebieden. We hebben vijf uitgangspunten geformuleerd om de kwaliteit van de gebiedsprocessen te waarborgen. Dit zijn: integraliteit, goede prioriteitstelling, ruimte voor lokale initiatieven, communicatie en participatie, en continuïteit. De ambtelijke organisatie passen we aan, zodat in alle gebieden een goed toegerust programmateam aan de slag kan.

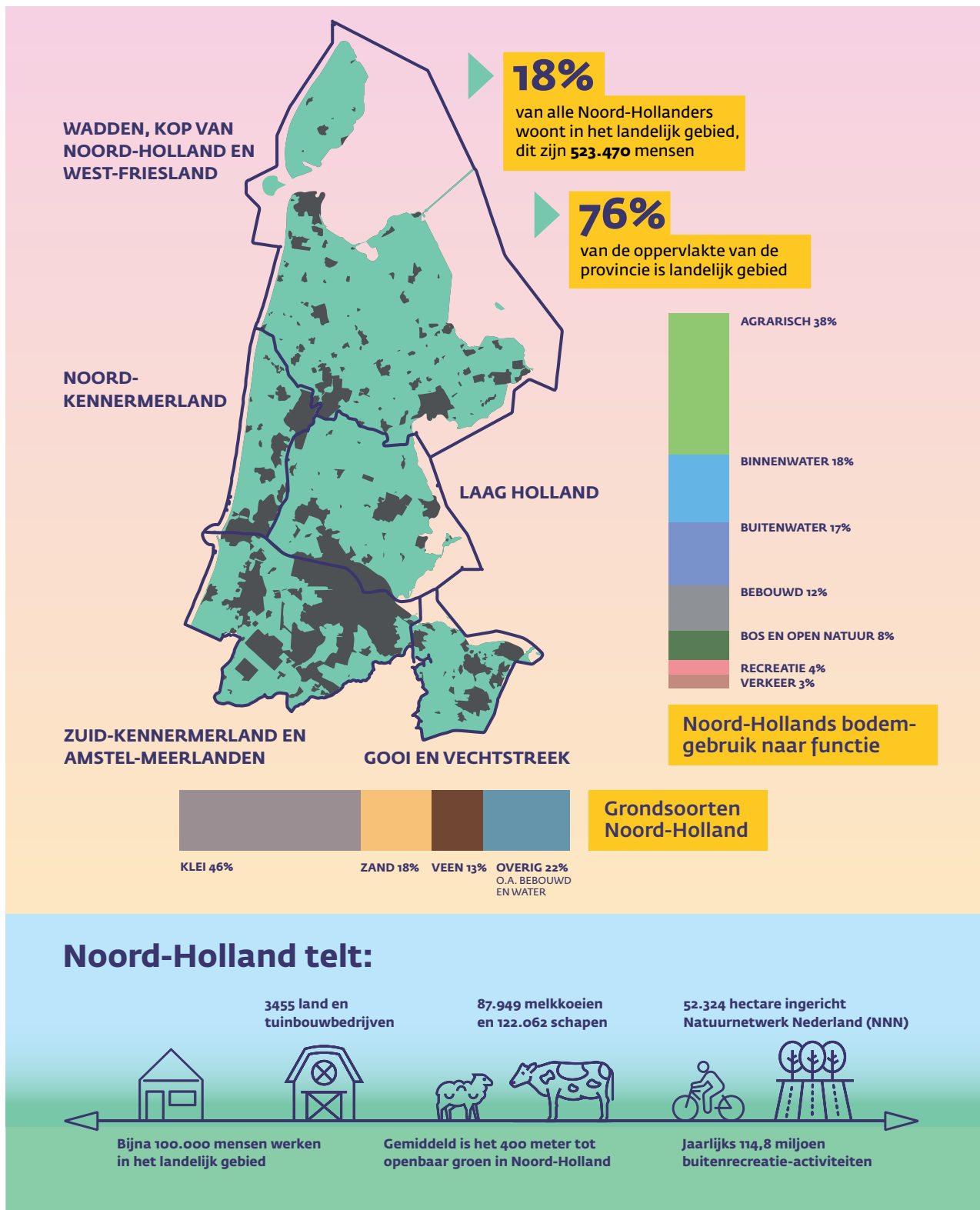
Instrumenten en kennis

Voor een succesvol gebiedsproces is een goed gevulde 'instrumentenkoffer' van belang. We noemen hier als voorbeeld de beheercheck, die we uitvoeren om te garanderen dat door beëindiging of verplaatsing van agrarische bedrijven het natuur- en landschapsbeheer niet in het geding komt. We kijken hierbij naar zowel de ecologische als landbouwkundige aspecten en betrekken alle PPLG-doelen. Een ander voorbeeld is ons grondinstrumentarium. Omdat de instrumentenkoffer voortdurend in beweging is, zorgen we voor een actueel overzicht op onze website. We monitoren de resultaten van ons beleid en onze maatregelen. Zo kunnen we daarop bijsturen en verantwoording over afleggen. Bij de definitieve vaststelling van het PPLG stellen we ook een Datastrategie PPLG en een Strategische Evaluatie- en Onderzoeksagenda PPLG vast.

Maatregelpakketten

We bereiden aanvragen op het Transitiefonds van het Rijk voor, dat wordt ingesteld voor het realiseren van de NPLG-doelen. In deze startversie staat een indicatieve raming van het bedrag dat we nodig hebben. We komen vooralsnog uit op een bedrag van ruim € 1,3 miljard, verdeeld over drie thema's: natuur & waterkwaliteit, stikstof en klimaatmitigatie & -adaptatie. Dit bedrag is inclusief beheer (tot 2035), maar exclusief een aantal

onderwerpen waarvoor we nog onvoldoende gegevens hebben om een zorgvuldige raming te kunnen maken. Het bedrag is hoger dan het door het Rijk bepaalde 'indicatief budget' voor Noord-Holland (€ 800 miljoen). We gaan hierover in gesprek met het Rijk, omdat we vinden dat de opgaven en de financiële middelen met elkaar in balans moeten zijn. Met het Rijk zoeken we naar eventuele alternatieve dekkingsbronnen.

Afbeelding 2. Het landelijk gebied van Noord-Holland in cijfers

INHOUD

Leeswijzer

Het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) is als volgt opgebouwd.

Deel A beschrijft onze stip aan de horizon: hoe willen wij dat het Noord-Hollandse landelijk gebied er in de toekomst uit ziet? Hoofdstuk 1 illustreert *waarom* we werken aan de opgaven waarvoor we ons gesteld zien: we streven naar een vitaal landelijk gebied. Hoofdstuk 2 gaat over het *wat*: een concretisering van de opgaven en de beleidskeuzes die we maken. Alle beleidsthema's komen aan de orde. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe we voorzien in de kennis die nodig is om keuzes te maken, de voortgang te volgen en hierover verantwoording af te leggen. In hoofdstuk 4 staat hoe we Noord-Hollanders, onze maatschappelijke partners en andere overheden

betrekken bij de totstandkoming en uitvoering van het PPLG.

In **deel B** staat het *hoe* centraal: de vijf programmagebieden en de gebiedsprocessen die zich hier afspelen. Hoofdstuk 5 beschrijft de aanpak en organisatie van gebiedsprocessen en hoofdstuk 6 geeft een indruk van de instrumentenkoffer en grondstrategie. In hoofdstuk 7 formuleren we een concrete opdracht aan elk programmagebied.

Deel C gaat nader in op het Transitiefonds en de maatregelpakketten waarvoor we bij het Rijk financiering aanvragen (hoofdstuk 8). Daarnaast lichten we toe welke toetsen zullen worden uitgevoerd op de startversie van het PPLG (hoofdstuk 9). Ten slotte zijn in de bijlagen kaartmateriaal en achtergrondinformatie te vinden.

We hebben een klus te klaren!	3
Samenvatting	5
DEEL A: STIP AAN DE HORIZON	11
1 Naar een vitaal landelijk gebied	12
1.1 Inleiding	12
1.2 Een dynamisch landschap	12
1.3 Verwevenheid van stad en land	12
1.4 Een nieuwe manier van kijken	14
1.5 Vijf ontwikkelrichtingen	15
2 Opgaven en richtinggevende keuzes	16
2.1 Een integrale aanpak	16
2.2 Meer biodiversiteit	18
2.3 Minder stikstofuitstoot	25
2.4 Water en bodem sturend	30
2.5 Een beter klimaat en minder bodemdaling	40
2.6 Op weg naar kringlooplandbouw	43
2.7 Een beleefbaar landelijk gebied	46
3 Van data tot inzicht	49
3.1 Inleiding	49
3.2 Data en informatie	49
3.3 Kennis en inzicht	49
3.4 Kennis- en dataportaal	50

INHOUD

4 Participatie	51
4.1 Uitgangspunten voor participatie	51
4.2 inwonerraadpleging	51
4.3 Sociaaleconomische impactanalyse	52
4.4 Roadshow en conferenties	52
4.5 Regietafel PPLG & Stikstof	52
DEEL B: VAN BELEID NAAR UITVOERING	53
5 Het gebiedsproces	54
5.1 Inleiding	54
5.2 Het gebiedsproces als puzzel	54
5.3 Uitgangspunten voor een succesvol gebiedsproces	54
5.4 De organisatie	55
6 Instrumentenkoffer	57
6.1 Inleiding	57
6.2 Transitiepaden naar kringlooplandbouw	57
6.3 Stimuleringsinstrumenten kringlooplandbouw	57
6.4 Beheer landelijk gebied	59
6.5 Overige instrumenten	60
6.6 Grond	60
7 Opdracht per programmegebied	62
7.1 Inleiding	62
7.2 Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland	62
7.3 Noord-Kennemerland	64
7.4 Laag Holland	66
7.5 Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden	68
7.5.1 NOVEX-gebied Schipholregio	70
7.5.2 NOVEX-gebied Groene Hart	70
7.6 Gooi en Vechtstreek	71
DEEL C: FINANCIËN EN TOETSING	75
8 Maatregelpakketten	76
8.1 Transitiefonds	76
8.2 Maatregelpakketten	76
9 Toetsing van het PPLG	78
9.1 Toetsen	78
9.2 Milieueffectrapportage	78
Kaarten	79
Bijlagen	94

DEEL A: STIP AAN DE HORIZON

Wijdewormer

NAAR EEN VITAAAL LANDELIJK GEBIED

1.1 INLEIDING

Wie het nieuws volgt, zou kunnen denken dat het kommer en kwel is in het landelijk gebied. Zeker, er zijn grote uitdagingen. Die gaan we niet uit de weg. Gelukkig zijn er ook veel kansen om ons landelijk gebied vitaal en toekomstbestendig te maken. In dit hoofdstuk schetsen we een perspectief voor de komende decennia, met soms een doorkijk naar 2050 of zelfs 2100. Natuurlijk hebben wij geen glazen bol. Bovendien: de toekomst is niet in beton gegoten. Maar het landelijk gebied verdient een wenkend perspectief, dat ons inspireert, waarover we een goed gesprek kunnen voeren en samen de schouders onder willen zetten. We zien al talloze inspirerende voorbeelden!

1.2 EEN DYNAMISCH LANDSCHAP

Noord-Holland kent een grote diversiteit aan bodemtypen en ondergronden (zie [kaart 1](#)). In de binnenduintrand en het Gooi vinden we luchtige, goed waterdoorlatende zandgronden. In de Kop van Noord-Holland en de Haarlemmermeer vruchtbare zeeklei. Laag Holland, het Groene Hart en de Vechtstreek worden gekenmerkt door uitgestrekte, zompige veenweidegebieden. Op Wieringen en Texel treffen we de zware, bijna ondoordringbare keileemplateaus uit de voorlaatste ijstijd. Deze diversiteit biedt ook uiteenlopende gebruiksmogelijkheden. Ons landschap is het resultaat van een eeuwenlang proces, waaraan iedere generatie zijn eigen aardigheden heeft toegevoegd en er verschillende *game changers* waren. De collectieve bescherming tegen het water begon met de aanleg van dijken, later gevolgd door de introductie van molens om meren droog te malen en het waterpeil te reguleren. Met de komst van het stoomgemaal kon het grote Haarlemmermeer worden drooggelegd. Na de aanleg van de Afsluitdijk behoeften de IJsselmeerdijken minder versterking en ontstond een uitgestrekt zoetwaterbekken. De mechanisatie en schaalvergroting in de landbouw veranderden het aanzicht van ons landelijk gebied. En door globalisering is niet alleen de

nabije stad maar de hele wereld onze afzetmarkt geworden. Hierdoor groeiden (onder andere) het Amsterdamse havencomplex, het industriegebied langs het Noordzeekanaal en Schiphol. In de Kop van Noord-Holland ontstond Seed Valley. De rode draad door deze geschiedenis is een voortgaande bevolkingsgroei – van bijna 1 miljoen in 1900 naar ruim 2,9 miljoen tegenwoordig en bijna 3,4 miljoen in 2050 – en verstedelijking, industriële en technologische ontwikkeling en groeiende welvaart.¹

De dynamiek van ons landschap wordt zichtbaar door twee kaartbeelden te vergelijken: 1953 en 2022. In slechts twee generaties tijd zijn steden gegroeid, wegen aangelegd en zijn door ruilverkavelingen de maat en schaal van het landschap flink veranderd. Sommige gebieden waren in 1953 nog alleen over het water ontsloten, terwijl inmiddels de vaarpolder van weleer een uitzondering is geworden. Tegelijkertijd zien we ook overeenkomsten, waardoor we de verbinding kunnen leggen met het landschap van onze ouders en voorouders. Deze verbinding met het verleden maakt het daadwerkelijk óns landschap.

1.3 VERWEVENHEID VAN STAD EN LAND

Waar ligt 'het landelijk gebied' eigenlijk? Waar begint het en waar houdt het op? In onze [Omgevingsverordening](#) ligt de begrenzing van het landelijk gebied vast (zie kaart 2).² Nu kan een begrenzing nuttig zijn, maar hij moet geen barrières opwerpen. In Noord-Holland zijn stad en land van oudsher met elkaar verweven. Het voedsel dat op het land werd geproduceerd, werd verhandeld op de stedelijke markten. Omgekeerd leverde de stad diensten die nodig waren op het land, zoals werkplaatsen, melk- en kaasfabrieken, notarissen en onderwijs. Later zijn met stedelijk kapitaal meren drooggemaakt, polders ingericht, landgoederen en buitenplaatsen gesticht en de Waterleidingduinen ontwikkeld. En ook in de 21ste eeuw blijft die verwevenheid tussen stad en land

1 Bron: CBS en bevolkingsprognose provincie Noord-Holland.

2 In de [Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG](#) hanteert het Rijk een andere definitie van het landelijk gebied, namelijk de con-tramal van het stedelijk gebied, zoals begrensd in het [Besluit kwaliteit leefomgeving](#).

actueel. Het voedsel in onze supermarkten komt nog steeds van agrarische bedrijven. Veel bewoners van het landelijk gebied werken in de stad, bezoeken er winkels, horeca en uitgaansgelegenheden. Omgekeerd brengen stadsbewoners hun vrije tijd vaak door in natuur- en recreatiegebieden, op het water en bij de *bed & breakfast* op het boeren erf. Onmisbaar, nu onze steden en dorpen verder verdichten en drukker worden. Een fors aandeel van onze duurzaam opgewekte energie komt van het landelijk gebied. En ook de stad draagt zijn steentje bij aan vergroening, ruimte voor water en het verminderen

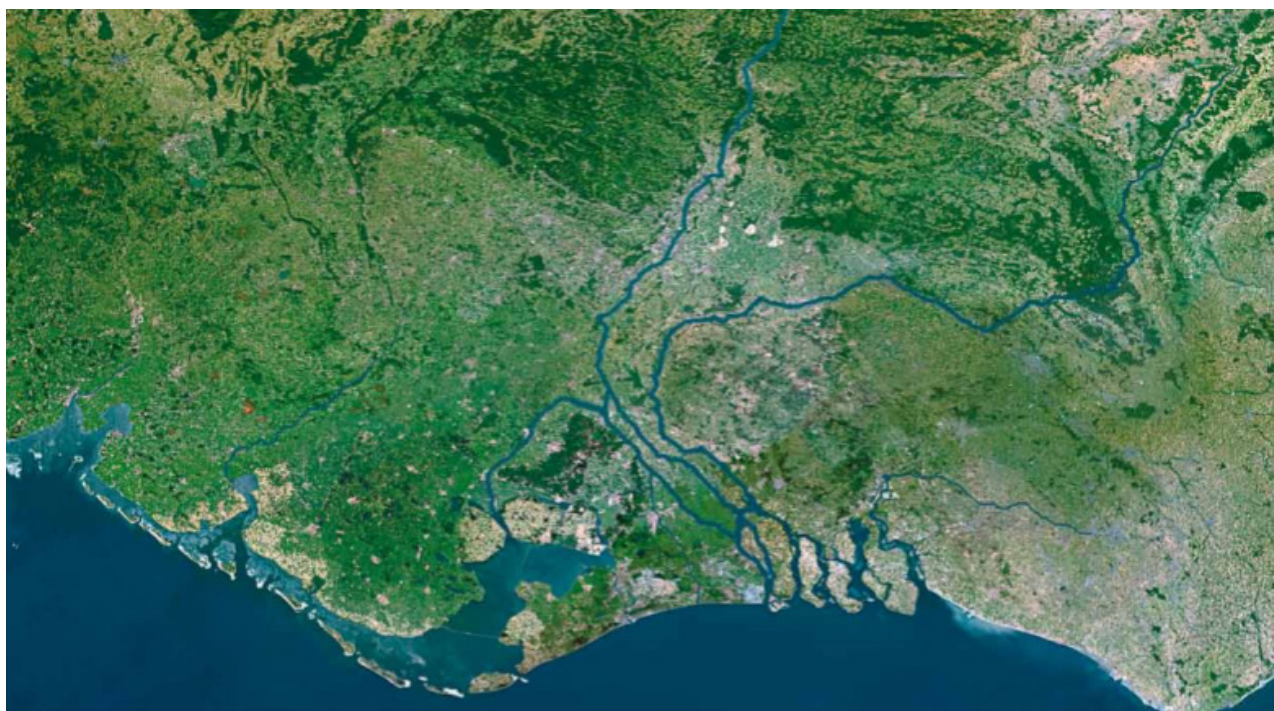
van CO₂-uitstoot. Kortom: stad en land blijven van elkaar afhankelijk en met elkaar verweven. Kortom: stad en land blijven van elkaar afhankelijk en met elkaar verweven. Dit blijkt overigens ook uit onze inwoner-raadpleging: ongeacht of ze nu in de stad of in het landelijk gebied wonen, Noord-Hollanders voelen zich verbonden en zijn begaan met de toekomst van het landelijk gebied. Ze zijn eensgezind: de provincie moet zich inzetten voor de toekomst van het landelijk gebied, waarbij een gezonde leefomgeving, het watersysteem en natuurherstel hoge ogen gooien.

Afbeelding 3. West-Friesland in 1953 en 2022 (Bron: www.topotijdreis.nl)

1.4 EEN NIEUWE MANIER VAN KIJKEN

Met één muisklik ziet Nederland er heel anders uit. Op de gekantelde luchtfoto (afbeelding 4) wordt in één oogopslag zichtbaar dat wij in een delta wonen, waar de dynamiek van natuur en water centraal staan en de effecten van klimaatverandering stevig gevoeld zullen worden. Tegelijkertijd illustreren de Afsluitdijk en de droogmakerijen, vanuit de ruimte herkenbaar, de menselijke hand. Het zijn onze innovaties om deze delta leefbaar en veilig te houden en er voldoende voedsel te produceren. Ook interessant: het onderscheid tussen stad en landelijk gebied is op deze foto verdwenen.

Afbeelding 4. De Nederlandse delta (Bron: ministerie van Economische Zaken (2014). Natuurambitie grote wateren 2050 en verder)

Een nieuwe manier van kijken is ook nodig in het landelijk gebied. Wij beschouwen de opgave in het landelijk gebied als een transitie.³ Dat betekent: een nieuw verhaal en een nieuwe ambitie. Na de Tweede Wereldoorlog was ‘nooit meer honger’ begrijpelijkerwijs het motto. En inderdaad is door ruilverkaveling, landinrichting en technologische ontwikkeling de voedselproductie enorm gestegen en nam ook de kwaliteit toe. We worden internationaal geroemd om onze agrarische innovaties en kennis van watersystemen. Gaandeweg zijn we de balans echter kwijtgeraakt. Het natuurlijk systeem staat te veel onder druk en we zijn onvoldoende voorbereid op klimaatverandering.⁴

Bovendien vraagt het landelijk gebied ook in sociaaleconomisch opzicht extra aandacht.⁵ Kortom: de toekomst vraagt iets anders dan we nu doen.

Het is tijd voor een nieuwe ambitie: een vitaal landelijk gebied. Al bij de totstandkoming van de [Omgevingsvisie NH2050](#) benadrukten onze inwoners dat zij méér aandacht willen voor een groene, gezonde en veilige leefomgeving. Ook in de inwonerraadpleging die we nu hebben uitgevoerd komen deze thema's terug. In dit PPLG bouwen we hierop voort en doen we er een schep bovenop. Onze prioriteit is het vergroten van de biodiversiteit en de

draagkracht van het water- en bodemsysteem. Zo houden we rekening met klimaatverandering en blijft onze leefomgeving aantrekkelijk. Als we dit doen is er in Noord-Holland altijd plaats voor een economisch vitale, toekomstbestendige en innovatieve kringlooplandbouw, die gezond en betaalbaar voedsel produceert. Voorwaarden daarvoor zijn een goed verdienmodel voor de agrarische ondernemer en tegelijkertijd een lagere milieubelasting en een hogere biodiversiteit op het erf en op het land. Agrarische gewassen zijn immers net zo goed afhankelijk van een vruchtbare bodem, voldoende zoet water en natuurlijke processen.

3 Over het begrip transitie is veel wetenschappelijke literatuur beschikbaar. Dit is een handzame [introductie](#) door prof.dr.ir. C.J.A.M. Termeer, hoogleraar bestuurskunde aan Wageningen University & Research. Haar introductie spitst zich toe op kringlooplandbouw en de rol die de overheid in transities kan spelen.

4 Zie bijvoorbeeld: Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC, 2023). [Sixth Assessment Report](#); Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019). [Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services](#); KNMI (2021). [Klimaat signaal '21](#); Rijksoverheid (2023). [Compendium voor de Leefomgeving](#); World Wildlife Fund (WWF, 2023). [Living Planet Report Nederland](#).

5 Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, de Raad voor het Openbaar Bestuur en de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (2023). [Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's](#).

1.5 Vijf ONTWIKKELRICHTINGEN

Zoals het landelijk gebied van vandaag anders is dan 70 jaar geleden, zo zal het ook in de toekomst anders zijn dan nu. Die dynamiek willen – en kunnen – we niet tegenhouden. Dynamiek hoort bij een levend landschap. We weten dat het landelijk gebied aan de vooravond staat van een transitie. Hoe het er in de toekomst uit ziet, kunnen we niet exact ‘uittekenen’. Wél kunnen we goed voor ogen houden wat we willen beschermen en

ontwikkelen. Daarom benoemen we vijf ontwikkelrichtingen, die uitdrukken hoe wij ons landelijk gebied in de toekomst zien. Deze ontwikkelrichtingen geven ons een koers om op te varen. Tegelijkertijd laten ze ruimte voor flexibiliteit en maatwerk – passend bij een dynamisch landschap en het karakter van een transitie. Wij gebruiken de ontwikkelrichtingen als leidraad bij onze beleidsontwikkeling en -uitvoering in de volgende hoofdstukken van dit PPLG.

Een vitaal landelijk gebied is...

1 Dynamisch en verbonden met het verleden

In een wereld die steeds sneller om zijn as lijkt te draaien zoeken we plekken en dingen die ‘eigen’ zijn. Dat geldt ook voor onze leefomgeving: ook daar zoeken we iets dat ‘van ons’ is en waar we de band met het verleden herkennen. Het landschap en het erfgoed dat we er vinden zijn het resultaat van een eeuwenlange geschiedenis. Ze zijn ook het vertrekpunt voor nieuwe ontwikkelingen, die horen bij een levend landschap. We willen dat ons landelijk gebied zich blijft onderscheiden door een grote diversiteit aan verschillende landschappen, die onmiskenbaar zijn verbonden met het verleden én ruimte bieden aan de toekomst.

2 Klimaatbestendig

In een klimaatbestendig landelijk gebied is onze ruimtelijke ordening aangepast aan het principe ‘water en bodem sturend’. Hierdoor wordt ons landelijk gebied robuuster, groener en blauwer. Door klimaatverandering wordt het gemiddeld warmer, stijgt de zeespiegel en verandert de neerslagverdeling. Extreme neerslag en droogte wisselen elkaar af, wat leidt tot zowel wateroverlast, zoetwatertekort en verzilting. Bovendien moeten we extra inspanning leveren om de drinkwatervoorziening zeker te stellen. We willen dat ons landelijk gebied aanzienlijk meer ruimte heeft om water te bergen en vast te houden, zodat we dit kunnen benutten in droge perioden.

3 Gezond en biodivers

In een gezond en biodivers landelijk gebied is de luchtkwaliteit goed, het water schoon en de natuur sterk. De vruchtbare landbouwgronden hebben een rijk bodemleven, zijn goed in staat om vocht op te nemen en vast te houden en geschikt om agrarische gewassen te verbouwen. Natuurgebieden zijn met elkaar verbonden door een robuust en florierend netwerk van groen en water. Ook buiten de natuurgebieden, in het agrarisch gebied, sloten en meren en in dorpen en steden heeft de natuur de

ruimte. We profiteren van ecosysteemdiensten, zoals het zuiveren van drinkwater door de duinen, koolstofvastlegging door bosgroei en verkoeling op warme dagen. Een gezond landelijk gebied is gezond en maakt ons ook gezond. Een groene leefomgeving heeft een positief effect op onze gezondheid – zelfs als we er alleen maar naar kijken! We willen dat ons landelijk gebied bijdraagt aan onze gezondheid en de natuur zowel letterlijk als figuurlijk meer ruimte krijgt om rijk en veerkrachtig te blijven.

4 Economisch veerkrachtig

In het landelijk gebied wordt gewerkt en moeten mensen hun boterham kunnen verdienen. Ook dat is duurzaam. Dat geldt in het bijzonder voor agrarische ondernemers, die een groot deel van het landelijk gebied bewerken en beheren. Zij moeten kunnen werken in een economisch vitale, toekomstbestendige en innovatieve agro-foodsector. Ze behoren een eerlijke vergoeding te krijgen voor het leveren van maatschappelijke diensten. Dat is in het belang van ons allemaal, omdat ons voedsel en onze grondstoffen door hen geproduceerd worden. Een economisch vitale land- en tuinbouw gaat hand-in-hand met een lagere milieubelasting en hogere biodiversiteit. Goede, vruchtbare gronden, schoon water en natuurlijke processen zijn immers belangrijke productiefactoren. We willen dat ons landelijk gebied een plek blijft voor economische ontwikkeling.

5 Van betekenis voor iedereen

Een vitaal landelijk gebied is van betekenis voor iedereen. Allereerst voor de ruim vijfhonderd-duizend mensen voor wie het hun thuis is, nu en in de toekomst. Zij moeten er hun leven kunnen leiden met de voorzieningen die daarbij nodig zijn. Voor mensen die er werken en er economisch van afhankelijk zijn. En voor stedelingen, want de binnenstedelijke verdichting maakt een aantrekkelijk en toegankelijk landelijk gebied als plek voor recreatieve ontspanning en sportieve inspanning, des te urgenter.

OPGAVEN EN RICHTINGGEVENDE KEUZES

2.1 EEN INTEGRALE AANPAK

Noord-Holland is een drukbevolkte provincie en in een vitaal landelijk gebied komen veel verschillende opgaven samen. Dat vraagt een brede blik en een integrale aanpak, die aansluit bij de ontwikkelrichtingen in het vorige hoofdstuk. Daarom brengen we in dit PPLG de opgaven in het landelijk gebied samen voor biodiversiteit (waaronder stikstof), water en bodem, klimaat en bodemdaling, landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Deze opgaven zijn deels afkomstig uit het [Nationaal Programma Landelijk Gebied](#) (NPLG, zie schema 1), dat is gebaseerd op internationale wet- en regelgeving zoals het [Klimaatakkoord van Parijs](#), de [Vogelrichtlijn](#), [Habitatrichtlijn](#), [Kaderrichtlijn Water](#) en [Nitratrichtlijn](#). Een ander deel van de opgaven is door onszelf geformuleerd: soms als uitwerking van rijksbeleid, soms op eigen initiatief.⁶ De integrale benadering in dit PPLG geeft meer overzicht en duidelijkheid dan separate beleidsvisies. Beleidskeuzes en maatregelen dienen immers vaak meerdere opgaven tegelijkertijd. De inwoners van Noord-Holland onderschrijven deze integraliteit. Uit de inwonerraadpleging blijkt dat zij ook niet uitsluitend voor één beleidsthema kiezen, maar graag zien dat alle thema's onderdeel zijn van de transitie in het landelijk gebied. Daarbij geven zij prioriteit aan natuur, water en klimaat.

In schema Y staat een overzicht van de nieuwe ruimtelijke opgaven die uit dit PPLG voortvloeien. Naast de hiervoor genoemde opgaven vragen ook woningen, energietransitie en energietransport, infrastructuur en economische activiteiten om ruimte in het landelijk gebied. Deze thema's worden niet uitgewerkt in dit PPLG, maar in andere provinciale documenten. Ook voor deze thema's zullen nieuwe ruimteclaims in het landelijk gebied soms onvermijdelijk zijn. De verschillende claims op de ruimte moeten zorgvuldig afgewogen worden: niet alles kan overal. Deze afweging vindt plaats in het ruimtelijk voorstel dat wij maken op verzoek van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Daar wordt ook ingegaan op de ruimtelijke keuzes in de zogenaamde NOVEX-gebieden. In hoofdstuk 7 staan we stil bij de NOVEX-gebieden Groene Hart en Schipholregio, die voor een belangrijk deel in het landelijk gebied zijn gelegen. Maar ook in de andere NOVEX-gebieden zijn thema's aan de orde die in dit PPLG worden beschreven, zoals in de Metropoolregio Amsterdam (verstedelijking in relatie tot een aantrekkelijk landschap en het groenblauwe netwerk) en het Noordzeekanaalgebied (verduurzaming van de haven in relatie tot de ruimtedruk in de omgeving, inclusief natuur, landschap en het watersysteem).

Het [Ontwikkeldocument Nationaal Programma Landelijk Gebied](#) is gepubliceerd op 25 november 2022 en is sindsdien aangevuld met enkele brieven van de minister voor Natuur en Stikstof aan de Tweede Kamer. In deze startversie zijn wij uitgegaan van de opgaven zoals die op dit moment bekend zijn. Wij zijn ons ervan bewust dat er diverse recent vastgestelde of voorgenomen Europese wet- en regelgeving is voor klimaat, biodiversiteit, water en landbouw. Actuele voorbeelden zijn de Europese Green Deal, de van Boer-tot-Bord strategie, de Verordening natuurherstel, het Actieplan biologische landbouw en het juridisch kader voor duurzame voedselsystemen. Wij volgen deze ontwikkelingen nauwgezet. Als deze wet- en regelgeving tot nieuwe opgaven leidt verwerken we die in toekomstige actualisaties van het PPLG.

⁶ Zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) een beleidsprogramma is onder de Nationale Omgevingsvisie, zo is het PPLG een beleidsprogramma onder onze Omgevingsvisie NH2050. Daarnaast is het PPLG te beschouwen als een programma onder de Omgevingswet (die op 1 januari 2024 in werking treedt). Een programma is in de Omgevingswet een zogeheten kerninstrument, dat een omschrijving bevat van doelen en middelen en de wijze waarop participatie is vormgegeven. Daarmee is het PPLG een schakel tussen het NPLG en de Omgevingsvisie NH2050 enerzijds en vervolgbesluitvorming in de uitvoering anderzijds.

Opgaven Nationaal Programma Landelijk Gebied		
Natuur	Water	Klimaat (broeikasgassen)
30% natuurherstel Vogel-en Habitatrichtlijn (VHR) (2030) Richtinggevende landelijke areaal- en kwaliteitsopgave natuur tbv 30% VHR en de gunstige staat van instandhouding (gv).	Concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).	Emissiereductieopgaven broeikasgassen veenweiden voor 6 provincies (2030), als onderdeel van de nationale opgave Broeikasgassen landgebruik optellend tot 1 Mton CO ₂ eq (2030).
Per provincie een (richtinggevende) ruimtelijke vertaling van benodigde stikstofreductie. Deze inzet is onderdeel van de totaal benodigde stikstofreductie die nodig is voor de landelijke doelen: <ul style="list-style-type: none"> • 2025: 50% areaal met stikstof gevoelige habitats binnen N2000 onder de kritische depositiewaarde. • 2030: 74% areaal met stikstof gevoelige habitats binnen N2000 onder de kritische depositiewaarde. 	Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027)	Landelijke emissiereductieopgave broeikasgassen voor de veehouderij en akkerbouw (mestaanwending in de akkerbouw) van 5 Mton CO ₂ eq (in 2030). Nog te verdelen per provincie, op basis van een nog nader te bepalen verdeelsleutel. Om te voldoen aan de Global Methane Pledge dient met het NPLG in de veehouderij en akkerbouw een methaanemissiereductie van minimaal 3,82 Mton CO ₂ eq. te zijn gerealiseerd in 2030.
Areaal opgave per provincie voor nieuw bos (2030), optellend tot 37.400 ha.	Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027)	Landelijke koolstofvastlegging in bomen/bos/natuur van 0,4-0,8 Mton CO ₂ eq en in landbouwbodems van 0,5 Mton CO ₂ eq (2030) (Bomen/ bos/ natuur gerealiseerd via bossenstrategie).
Resterende opgave areaal per provincie voor Natuur netwerk Nederland (NNN), optellend tot 40.571 ha (2027).	Beleid, inrichting en beheer aangepast aan het veranderende klimaat. Schade en ontwrichting door weersextremen zoveel mogelijk beperken (2050).	
Hydrologische condities N2000-gebieden op orde (2027).		
10% groenblauwe dooradering (2050), waarvan de helft van de opgave in 2030 gerealiseerd is.		
Blauw	Bekend en vastgesteld.	
Rood	Indicatief bekend gemaakt via de startnotitie NPLG.	
Geel	Nationaal doel geactualiseerd of nieuw (indicatief) bekend gemaakt via Kamerbrief NPLG november 2022). De verdeling van deze opgaven naar provincies volgt begin 2023.	

Schema 1. (bron: [Ontwikkeldocument Nationaal Programma Landelijk Gebied](#))

Nieuwe ruimtelijke opgaven Provinciaal Programma Landelijk Gebied	
Nieuwe ruimtelijke opgave	Volgt uit
<u>Natuurnetwerk Nederland</u> . Binnenduinrand 300 hectare; Natuurverbindingen 340 hectare	Extra NNN in binnenduinrand vloeit voort uit het NPLG (opgaven voor robuust watersysteem, klimaat- en Natura 2000-doelen). De aanleg van natuurverbindingen is huidig beleid. De natuurverbindingen staan nu echter nog vaak als indicatieve 'lijnen' op de kaart, in plaats van als concreet begrensde natuurgebieden. We houden vast aan ons saldo-nul-principe waarbij de totale omvang van het NNN gelijk blijft. Zie paragraaf 2.2.2 .
<u>Groenblauwe dooradering</u> . 10% van het areaal landelijk gebied. Exacte ruimtebeslag nog niet bekend; Deels al gerealiseerd.	Verplichting die voortvloeit uit NPLG. Zie paragraaf 2.2.4 .
<u>Bossenstrategie</u> . 10% toename: 1.478 hectare en 60 hectare compensatiebos. Totaal 1.538 hectare. Hiervan 140 hectare binnen NNN te realiseren en 1.398 hectare daarbuiten. 300 hectare <i>agroforestry</i> en 50 hectare nieuw voedselbos	Verplichting die voortvloeit uit NPLG. Zie paragraaf 2.2.4 .
Piekwaterberging diepe polders: 5-10%	Verplichting die voortvloeit uit NPLG en de kabinetsbrief 'water en bodem sturend'. We kijken overigens ook naar andere mogelijkheden. Zie paragraaf 2.4 .
Voorraadberging / seizoensberging water	Idem
Actualisering reserveringszones rond waterkeringen	Idem
Toekomstige drinkwaterwinnings en bijbehorende infrastructuur	Idem
Bescherming landbouwgronden: n.n.t.b.	Verplichting die mogelijk voortvloeit uit toekomstige landelijke beleidsontwikkelingen met betrekking tot de landbouw. Zie paragraaf 2.6 .

Schema 2.

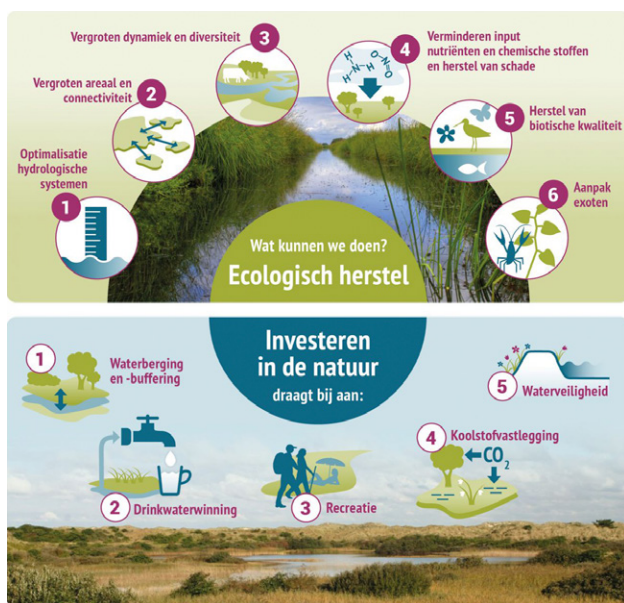

2.2 MEER BIODIVERSITEIT

2.2.1 Inleiding

Een goede biodiversiteit hoort bij de gezonde leefomgeving die we in Noord-Holland nastreven.⁷ Die is van belang voor zowel onszelf als voor de flora en fauna in onze provincie. Wij beschouwen het natuurlijke basisstelsel – onze landschappen, de bodem en ons watersysteem – als uitgangspunt voor een toekomstbestendige ruimtelijke ontwikkeling.

Als we de biodiversiteit willen verhogen, moeten we goed weten wat de oorzaken zijn van de achteruitgang. Ecologisch herstel, zowel op het land als in het water, is permanent onderwerp van zowel wetenschappelijk als praktijkonderzoek.⁸ In de meeste gebieden gaat de biodiversiteit achteruit door verdroging, vermessing (onder andere door stikstofemissies), verstoring en versnippering. Gelukkig laten de onderzoeken ook een eenduidig beeld zien van mogelijke verbetermaatregelen. Vaak richten deze zich op systeemherstel en dragen ze dus ook bij aan de verbetering van waterberging, drinkwaterwinning, recreatie, koolstofvastlegging, waterveiligheid en een duurzame voedselproductie (zie afbeelding 5).

Afbeelding 5. Ecologisch herstel

Bij de opgave om de biodiversiteit te verbeteren staan de Europese [Vogelrichtlijn](#) en [Habitatrichtlijn](#) centraal. Op basis van deze richtlijnen heeft het Rijk [Natura 2000-gebieden](#) aangewezen (zie [kaart 3](#)) en doelen voor 2030 geformuleerd.

Ons beleid is gebaseerd op het behalen van deze doelen. We werken langs zes sporen:

1. Afronding van het Natuurnetwerk Nederland (zie [paragraaf 2.2.2](#)).
2. Ecologisch herstel *binnen* de natuurgebieden (zie [paragraaf 2.2.3](#)).
3. Ecologisch herstel *buiten* de natuurgebieden (zie [paragraaf 2.2.4](#)). Hiertoe behoren ook de maatregelen vanuit ‘water en bodem sturend’ (zie [paragraaf 2.4](#)), de klimaat- en bodemdalingsopgave (zie [paragraaf 2.5](#)) en de ontwikkeling naar kringlooplandbouw (zie [paragraaf 2.6](#)).
4. Natuurinclusief ruimtegebruik (zie [paragraaf 2.2.5](#)).
5. Verminderen van emissies van nutriënten en chemische stoffen (zie [paragraaf 2.3](#), [2.4](#) en [2.5](#)).
6. Optimaliseren van hydrologische systemen (zie [paragraaf 2.4](#)).

2.2.2 Natuurnetwerk Nederland

Een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van biodiversiteit is verlies aan oppervlakte en gebrek aan verbindingen tussen de natuurgebieden (‘versnippering’). Om dit tegen te gaan werken we aan de afronding en optimalisatie van het [Natuurnetwerk Nederland](#) (NNN), inclusief de natuurverbindingen (zie [kaart 4](#)). De natuurgebieden die in het NNN met elkaar in verbinding worden gebracht werken tezamen als ware het een groter geheel. Meer dan losse gebieden verspreid over de provincie, draagt een goed functionerend natuurnetwerk daardoor bij aan het herstellen van de biodiversiteit. Binnen het netwerk bestaat uitwisseling en (her) kolonisatie van gebieden door planten en dieren. Het Noord-Hollandse deel van het NNN beslaat ongeveer 56.600 hectare. Hiervan is ruim 92% inmiddels voltooid. Samen met vele partners werken we aan de resterende 4.250 hectare. Wij beschouwen de afronding en kwaliteitsverbetering van het NNN als één van de belangrijkste maatregelen om de landelijke NPLG-opgaven te realiseren. Daarom beschermen wij in onze [Omgevingsverordening](#) de al gerealiseerde en de nog te realiseren NNN tegen ruimtelijke ontwikkelingen die de natuurwaarden aantasten.

7 Wij volgen de internationaal geaccepteerde definitie van biodiversiteit uit het [Verdrag van Rio de Janeiro](#) (1992), die luidt: “de variabiliteit in organismen uit de gehele wereld, waaronder terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische verbanden waar ze deel van uitmaken; de diversiteit betreft de variatie binnen soorten (genen), tussen soorten en tussen ecosystemen”. In dit PPLG wordt naast de term biodiversiteit ook de term ‘natuur’ vaak gebruikt. Natuur omvat naast de biodiversiteit ook de abiotische factoren zoals reliëf en bodemsoort.

8 In voetnoot 4 zijn enkele studies over de mondiale of nationale ontwikkeling van de biodiversiteit genoemd. Specifiek voor Noord-Holland kan worden gewezen op de [beheerplannen](#), [natuurdoelanalyses](#) en [herstelstrategieën](#) voor Natura 2000-gebieden, inclusief de [evaluaties](#) daarvan en het [Ecologisch assessment van de landschappen van Nederland](#).

De huidige beschermingsregels bevatten mogelijkheden om uitzonderingen op deze planologische bescherming te maken. Deze scherpen we aan om ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen in het NNN te voorkomen. Zo willen we de hoofdfunctie verblijfsrecreatie uitsluiten. Daarnaast onderzoeken we of de verschillende beschermingsregimes in het landelijk gebied (zoals NNN en Bijzonder Provinciaal Landschap) goed op elkaar afgestemd zijn, en waar verbeteringen mogelijk zijn.

Een compleet functionerend Natuurnetwerk NNN levert een cruciale bijdrage aan biodiversiteitsherstel. Behalve het uitwisselen van planten en dieren tussen de natuurgebieden zorgt een afgerond NNN ook voor de benodigde ruimte voor systeemherstel. Het is dan ook van groot belang dat ook de laatste stukken NNN worden gerealiseerd. Door deze laatste percelen aan het NNN toe te voegen kunnen grootschalige maatregelen zoals hydrologisch systeemherstel beter worden uitgevoerd en kunnen emissies van nutriënten en chemische stoffen effectiever worden teruggedrongen. Daarom is het noodzakelijk om vast te houden aan onze oorspronkelijke NNN-doelstelling, ondanks het feit dat de opgave waar toe het Natuurpact ons verplichtte, geringer was.⁹ Wij werken aan afronding van een NNN dat ongeveer 3.500 hectare omvangrijker is dan de Natuurpact-opgave. Wij verwachten dat dat ambitieuze beleid nu een passend antwoord is op de NPLG-opgave om vóór 2030 30% van het 'gat' te overbruggen richting het bereiken van de doelen in de Vogel- en Habitatrichtlijn (het verschil tussen de huidige staat van instandhouding en een gunstige staat van instandhouding). Wij zien geen noodzaak voor aanvullende NNN-begrenzingsen, dus we houden vast aan ons 'saldo-nul-principe'. Dat betekent dat de totale omvang van het NNN in Noord-Holland gelijk blijft. Op regionale schaal kunnen er wel verschillen zijn. We voorzien een optimalisatie van het NNN ten behoeve van twee specifieke opgaven:

1. De **binnenduinrand** is een bijzonder gebied. Het vormt een ecologische verbinding van de duinen naar de polders. Het gebied is gevoelig voor droge periodes, omdat een deel vrij afwaterend is en daar geen water kan worden aangevoerd. Het is ook gevoelig voor overlast in natte periodes, omdat het water dan niet alleen afkomstig is van lokale neerslag maar ook van toevoer van kwel vanuit de duinen. Onze opgave voor de binnenduinrand is om een robuust watersysteem te creëren met drie functionaliteiten: vasthouden (als het kan), afvoeren (als het moet) en verbinden (groenblauwe dooradering). Dit vereist in sommige gevallen functieverandering of herschikking van functies ten behoeve van water-, klimaat- en natuurdoelen. Dit vullen we in door de begrenzing van 300 hectare extra NNN in de binnenduinrand en aanvullende

groenblauwe dooradering. We verkennen geschikte locaties. Waar dit gevolgen heeft voor huidige functies, zoals de bollenteelt, zoeken we met de bollensector naar oplossingen (zie paragraaf 2.6.5).

2. **Natuurverbindingen** zijn (doorgaans smallere) verbindingen tussen de grotere natuurgebieden. Ze vormen een cruciaal deel van het Natuurnetwerk Nederland, omdat ze lokaal uitsterven van flora en fauna en inteelt in geïsoleerde, kleine natuurgebieden helpen voorkomen. Bovendien bevorderen ze het hydrologisch herstel en helpen om beschikbaar water beter te benutten. We realiseren de eerder al beleidsmatig vastgelegde natuurverbindingen. Veel natuurverbindingen zijn nu nog enkel ingetekend als een 'lijn op de kaart'. Daadwerkelijke realisatie zal ongeveer 850 hectare ruimte vragen, deels in de vorm van kleine natuurgebieden (circa 40%, dus 340 hectare) en deels in de vorm van groenblauwe dooradering (circa 60%, dus 510 hectare). De eerstgenoemde kleine natuurgebieden begrenzen we als NNN, zodat deze planologisch beschermd worden. De groenblauwe dooradering wordt niet begrensd als NNN.

In 2013 hebben wij van het Rijk alleen middelen ontvangen voor het deel van het NNN dat onder het Natuurpact viel. Het Natuurpact ging echter uit van een aanzienlijk kleiner NNN dan waaraan wij destijds werkten. Vanuit onze zorg voor de biodiversiteit en voor het goed functioneren van het ecologisch netwerk hebben wij er destijds voor gekozen om ons NNN niet te verkleinen. Daarom resteert in Noord-Holland nog een aanzienlijke NNN-opgave, additioneel aan de Natuurpact-opgave. Omdat de afronding van het gehele NNN noodzakelijk is voor het behalen van de NPLG-opgaven vragen wij uit het Transitiefonds aanvullende middelen voor het financieren van onze gehele NNN-opgave, inclusief het beheer ervan en de natuurverbindingen.

De laatste jaren hebben we fors ingezet op afronding van het NNN. Wij blijven ons inzetten om de Noord-Hollandse natuur zo snel mogelijk te versterken. Dit doen we (onder andere) door het aantal gebiedsprocessen in het landelijk gebied uit te breiden (zie hoofdstuk 5). Gebiedsprocessen vragen tijd en zorgvuldigheid, omdat wij alle partners op een goede manier willen betrekken. We ronden het NNN af conform de eerder door ons vastgestelde werkwijze.¹⁰ Dat betekent dat in 2027 alle gronden voor het NNN beschikbaar moeten zijn. Tot 2029 vindt nog inrichting van NNN plaats en eventueel lopen nog onteigeningsprocedures door. Wij houden vast aan onze werkwijze in de wetenschap dat er een spanningsveld bestaat tussen enerzijds onze wens om het NNN voortvarend af te ronden en anderzijds onze wens om de inzet van dwingend instrumentarium tot een minimum te beperken.

⁹ In het Natuurpact (2013) maakten het Rijk en de twaalf provincies afspraken over de decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies.

¹⁰ Werkwijze gebiedsprocessen landelijk gebied, vastgesteld in februari 2022.

2.2.3 Ecologisch herstel binnen de natuurgebieden

Naast de afronding van het NNN willen we ook in de bestaande natuurgebieden (zowel de Natura 2000-gebieden als het NNN) de natuurkwaliteit verbeteren. Voor veerkrachtige ecosystemen is natuurlijke dynamiek een belangrijk uitgangspunt. Te denken valt aan verstuing in de duinen, natuurlijke successie (zoals veengroei en klimaatbossen), natuurlijk peilbeheer en *rewilding*.¹¹ Dit vergt investeringen in de verbetering van milieu- en inrichtingscondities en het beheer. Voor zover dat niet strijdig is met de natuurdoelen kunnen andere functies worden ingepast, zoals agrarisch medegebruik en recreatie. **De huidige natuurambities blijken in de praktijk niet altijd passend bij de ecologische potenties, de Natura 2000-doelen of de realisatie- en/of beheermogelijkheden. Daarom zullen wij landschapsecologische systeemanalyses uitvoeren, zodat we gebiedsgericht kunnen sturen op de realisatie van PPLG-opgaven.**

Voor elk van de Natura 2000-gebieden zijn in de beheerplannen en natuurdoelanalyses herstel- en beheermaatregelen uitgewerkt.¹² Een overzicht van de looptijd van de beheerplannen staat in de bijlage. Voorbeelden daarvan zijn drukbegrazing, hydrologische maatregelen, grondverwerving, inrichting en exotenbestrijding. Voor de stikstofgevoelige natuurdoelen voeren we deze maatregelen uit via het Programma natuurherstel. Fase 1 is in uitvoering; voor fase 2 vragen we middelen aan. Voor de financiering van maatregelen voor de niet-stikstofgevoelige natuurdoelen doen we een beroep op het Transitiefonds.

Natuurbeheer

Natuurbeheer is onmisbaar om eenmaal gerealiseerde natuurgebieden in goede staat te houden. Ons doel is het behalen van de natuurbeheertypen die we jaarlijks voor alle gebieden vaststellen in de ambitiekaart van het [Natuurbeheerplan](#). We streven ernaar om voor elk natuurbeheertype de SNL-kwaliteit 'goed' te halen. We constateren dat de achteruitgang van de biodiversiteit mede wordt veroorzaakt door onvoldoende beheerinspanning, als gevolg van gebrek aan beheerbudget. Dit belemmert ook het behalen van de Natura 2000-doelen. **Omdat de hoogte van de beheervergoedingen landelijk uniform geregeld is, pleiten wij in IPO-verband voor verhoging van deze vergoedingen en een bijdrage van het Rijk. Ook pleiten we ervoor dat, in geval van verpachte grond, de beheervergoeding terecht moet komen bij degenen die het daadwerkelijk beheer uitvoeren.** Ook ondersteunen we beheerders met monitoring,

kennisdeling en het opzetten van samenwerkingsverbanden op gebiedsniveau. Zoals eerder besloten stoppen we per 2029 met het subsidiëren van agrarisch natuurbeheer binnen het NNN. Het NNN is immers een duurzame ecologische structuur. De op agrarische bedrijfsvoering gerichte voorwaarden van agrarisch natuurbeheer (onder andere ten aanzien van mestgift) passen hier niet goed bij. De desbetreffende agrarische ondernemers dienen voor 2029 over te stappen op natuurbeheer volgens de SNL-systematiek.

Faunabeheer (populatiebeheer en schadebestrijding) maken we mogelijk wanneer sprake is van gezondheids- of veiligheidsrisico's, (dreigende) schade aan Natura 2000-doelen of landbouwschade die het gevolg is van beperkingen in beheer en schadebestrijding. Of een diersoort beheerd mag worden wordt getoetst aan de Wet natuurbescherming en aan de provinciale regelgeving. De Wet natuurbescherming bepaalt dat de overheid verantwoordelijk is voor een billijke schadetelemoetkoming in die gevallen waarin beheer en schadebestrijding niet of beperkt ingezet kunnen worden.

Invasieve exoten zoals watercrassula, cabomba, Amerikaanse rivierkreeften en de rosse stekelstaart, kunnen een bedreiging vormen voor de inheemse biodiversiteit. Bij de aanpak van dit probleem richten wij ons op ecologisch systeemherstel en op, waar nodig, het beheersen en voorkomen van verdere verspreiding van de invasieve exoten. Wij geven prioriteit aan de bestrijding van invasieve exoten die Europees zijn aangewezen en Natura 2000-doelen in gevaar brengen. **Samen met de natuurbeheerders, infrabeheerders en gemeenten zetten we een programma op voor regievoering op de bestrijding en kennisuitwisseling.**

2.2.4 Ecologisch herstel buiten de natuurgebieden

Tachtig procent van Noord-Holland is géén Natura 2000- of NNN-gebied. Hier zien we een gestage afname van veel verschillende soorten. Met andere woorden: maatregelen voor systeemherstel kunnen niet beperkt blijven tot de natuurgebieden zelf. Ook daarbuiten is actie nodig. Dat is zowel in het belang van de natuur zelf, als van de voedselproductie. Agrarische gewassen zijn immers evenzeer afhankelijk van een vruchtbare bodem, voldoende zoet water en natuurlijke processen. We vinden de recente ideeën over een '[basiskwaliteit natuur](#)' inspirerend. We gaan graag met alle betrokken partijen in het landelijk gebied in gesprek hoe deze basiskwaliteit bereikt kan worden, in samenhang met

¹¹ Successie is de natuurlijke opeenvolging van verschillende typen natuur binnen een dynamisch ecosysteem, zoals het ontstaan van duingraslanden vanuit een stuifvlakte in de duinen. *Rewilding* is een vorm van natuurbescherming die erop is gericht om natuurlijke processen waar mogelijk te herstellen en de natuur zo veel mogelijk zijn eigen gang te laten gaan.

¹² Natuurdoelanalyses geven aan hoe het gaat met de natuur in een stikstofgevoelig natuurgebied en wat de verwachte effecten van vastgestelde maatregelen zijn. Wij hebben onze natuurdoelanalyse vastgesteld op 28 maart 2023. De Ecologische Autoriteit toetst of de natuurdoelanalyses volledig zijn en voldoende onderbouwing bieden voor de voorgestelde maatregelen om de natuur te verbeteren.

de transitie naar kringlooplandbouw. We zien al vele mooie initiatieven van agrarische ondernemers om de biodiversiteit in en om hun bedrijven te versterken.

Groenblauwe dooradering

Onder groenblauwe dooradering verstaan we kleine landschapselementen, zoals bomenrijen, houtwallen, heggen, hagen, knotbomen en hoogstamboomgaarden. Of natte elementen zoals slootkanten, natuurvriendelijke oevers en poelen. Ecologisch beheerde sloten kunnen ook tot groenblauwe dooradering worden gerekend, evenals keverbanken of kruidenrijke akkerranden. De kracht van de groenblauwe dooradering is dat deze bijdraagt aan veel verschillende opgaven in dit PPLG, zoals versterking van de biodiversiteit en landschapskwaliteit, verbeteren van de water-, bodem- en luchtkwaliteit, natuurlijke plaagbestrijding en recreatieve voorzieningen.

De opgave is dat in 2050 10% van het landelijk gebied buiten het NNN uit groenblauwe dooradering bestaat, waarvan de helft in 2030 bereikt moet zijn. Wij verwachten dat deze opgave kan worden gerealiseerd, maar hij is zeer omvangrijk. Er is dan ook een stevige impuls nodig, zowel kwantitatief als kwalitatief. We werken aan een inventarisatie van alle elementen die vallen binnen de richtlijnen van het Rijk. Behalve elementen op landbouwgrond betreft de groenblauwe dooradering ook grond zonder landbouwfunctie, die in eigendom is van overheden en particulieren, niet zijnde agrarische ondernemers. Deelname is op vrijwillige basis.

We vertalen de opgave van 10% ongewijzigd door naar de vijf programmagebieden. Op basis van de hiervoor genoemde inventarisatie concretiseren we de exacte opgave per programmagebied. De ervaring is dat de groenblauwe dooradering meestal wordt opgepakt als zich kansen voordoen. Daarom is de uitwerking ervan een belangrijk onderdeel van de uitvoeringsprogramma's (zie [hoofdstuk 5](#)). We realiseren ons dat de opgave alleen kan worden gerealiseerd als er voldoende financieel aantrekkelijke instrumenten beschikbaar zijn voor agrarische ondernemers. **Financiering gebeurt waar mogelijk via (bij voorkeur langjarige) subsidies voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het Landbouwportaal.** Wij vragen uit het Transitiefonds middelen aan.

Bij de invulling van de groenblauwe dooradering zetten we met name in op lijnvormige elementen, die een netwerk vormen. Waar dat een bijdrage levert richten we ons ook op andere elementen zoals poelen en erven.

Indien prioritering nodig is beginnen we in de nabijheid van natuurgebieden, om zo de meest directe bijdrage te

leveren aan de opgaven in dit PPLG. Daarnaast herstellen we als eerste de reeds aanwezige, maar aangetaste of geïsoleerd geraakte landschapselementen. We zien koppelkansen met de aanleg van natuurverbindingen, maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water en Bossenstrategie en versterking van het recreatief aanbod en het leefgebied van boerenlandvogels. Van belang is een goede spreiding, die recht doet aan de specifieke landschapstypen: het juiste element in elk landschap. Hiermee wordt de landschapskarakteristiek versterkt. Er moeten geen grote gaten ontstaan in de ruimtelijke verdeling. Daarnaast moet de invulling van de groenblauwe dooradering qua soortensamenstelling en ruimtelijke verdeling passen bij de bodem en de aanwezigheid van water in een gebied. Zo vragen waterrijke gebieden (met meer sloten en watergangen) meer natuurlijke oevers of ecologisch slootbeheer dan de hoge zandgronden. We sluiten zoveel mogelijk aan bij natuurkernen en bestaande ecologische stapstenen in het landschap. Bij de aanleg houden we rekening met weidevogelleefgebieden.

De praktijkervaring is dat de groenblauwe dooradering meestal wordt opgepakt als zich kansen voordoen. Daarom is de uitwerking van de groenblauwe dooradering een belangrijk onderdeel van de uitvoeringsprogramma's.

Boerenlandvogels

Boerenlandvogels zijn de trots van vele agrarische ondernemers. De Boerenlandvogelbalans van 2020 laat zien dat verdroging en teruglopend voedselaanbod de stand van veel soorten negatief beïnvloedt.¹³ De resultaten van onze weidevogelmonitoring van de afgelopen 40 jaar laten een vergelijkbaar beeld zien.¹⁴ Deze achteruitgang speelt op provinciaal en landelijk niveau. We willen deze trend keren, maar dat is niet eenvoudig. De oplossing moet zowel in het agrarisch gebied als in het NNN worden gezocht. Om de weidevogelpopulatie te versterken werken we aan een optimale inrichting en beheer in de weidevogelgebieden. Op basis van de monitoringsresultaten identificeren we knelpunten, die we bespreken met beheerders. Gezamenlijk bepalen we welke maatregelen nodig zijn. Met de andere weidevogelprovincies werken we samen aan het [Aanvalsplan grutto](#).

13 E. Kleyheeg, T. Vogelzang, I. van der Zee & M. van Beek (2020). [Boerenlandvogelbalans 2020](#). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen/LandschappenNL, De Bilt.

14 F.M. van Groen, D.M. Hoogbeem en W. Non (2021). [Weidevogels in Noord-Holland. Analyse van de gegevens 1988-2021](#). G&G-rapport 2022-111, NZ M-22-50560.

We ondersteunen de daarin genoemde speerpunten:

- **Omvang.** We sturen op kansrijke gebieden van voldoende omvang: rond 1.000 hectare met een kern van 200 hectare natuurreservaat. Rondom die kern vindt extensieve, natuurvriendelijke landbouw plaats, voornamelijk melkveehouderij. De Ronde Hoep is een goed voorbeeld. Planologische bescherming van deze gebieden regelen we in de Omgevingsverordening.
- **Grondwaterpeil.** De kansrijke gebieden hebben een hoog grondwaterpeil. Tijdens het broedseizoen staat het water maximaal 10-20 centimeter onder het maaiveld, met tijdelijke plasdrasgebiedjes. Dit leidt tot een betere voedselbeschikbaarheid, een minder dichte grasmat en minder toegankelijkheid voor predatoren.
- **Beheer.** In de agrarische weidevogelgebieden streven we naar meer zwaar beheer op de juiste locaties. Speciaal in de periode tot half juli gaat het om: maaïen en begrazing na eind juni; beperking van de mestgift en alleen ruige mest (geen drijfmest); 1 GVE per hectare¹⁵; meer kuikenland door de realisatie van kruidenrijk grasland en langdurige borging van het beheer, bijvoorbeeld door beheerpakketten voor minstens 12 jaar. Samen met de andere weidevogelprovincies en het Rijk zoeken we manieren om dit duurzaam beheer mogelijk te maken.
- **Predatoren.** We stimuleren preventie, zoals inrichting van de gebieden met zo min mogelijk opgaande elementen, een hoog waterpeil en waar nodig een raster. Bij het maaïen wordt herkenbaarheid van nesten door predatoren vermeden. Daar waar preventie onvoldoende werkt en de schade te groot wordt, kunnen we binnen de wettelijke kaders het beheer door middel van dodelijke methoden mogelijk maken.

Ten slotte bevorderen we kennisdeling over goed weidevogelbeheer. In de Leidraad weidevogels beschrijven we hoe (onder andere) gemeenten het beste kunnen omgaan met weidevogelgebieden. Voor akkervogels zoals patrijs en gele kwikstaart zetten we samen met de agrarische collectieven de inrichting en beheer van akkerranden door. We sluiten de groenblauwe dooradering hierop

aan. **De middelen die vrijvallen vanwege het niet-continueren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het NNN zetten we in voor uitbreiding van dit beheer buiten het NNN.**

Bossenstrategie

Bos is belangrijk, zowel voor de natuur als voor onze bewoners en bezoekers. Het planten van bos draagt bij aan versterking van de biodiversiteit, het vastleggen van koolstof, klimaatadaptatie, landschappelijke kwaliteit en leefbaarheid van steden. Daarom werken we aan de uitvoering van de **Bossenstrategie**. In deze strategie benoemen Rijk en provincies gezamenlijk ambities voor bossen in Nederland. Wij richten ons op vier pijlers:

1. Meer bos.
2. Meer vitaal bos.
3. Meer bomen buiten het bos.
4. Duurzaam gebruik van het bos.

Pijler 1. Meer bos

In Noord-Holland is 14.784 hectare bos.¹⁶ De Bossenstrategie bevat een opgave van 10% toename in 2030, oftewel 1.478 hectare. Aanvullend compenseren wij het bos dat sinds 2017 is gekapt vanwege natuurherstelmaatregelen, bijvoorbeeld om verstuing in de duinen op gang te brengen. Dit doen we buiten het NNN. Als alle herstelmaatregelen in Natura 2000-gebieden de komende jaren doorgang vinden is onze opgave voor compensatiebos 60 hectare. **In schema 3 maken wij de beoogde bosuitbreiding per programmagebied inzichtelijk.**

Pijler 2. Meer vitaal bos

We revitaliseren onze bossen, zodat deze weerbaarder zijn. Dit is nodig, omdat de bossen in Noord-Holland over het algemeen een matige vitaliteit laten zien.¹⁷ Wij bevorderen maatregelen zoals hydrologisch herstel, het (onderling) verbinden van bossen, het aanplanten van mengboomsoorten en/of rijkstrooiselsoorten, het creëren van dood hout en het behoud van dikke bomen in het bos. **Wij streven ernaar om tot 2035 in 25% van ons bosareaal revitaliseringsmaatregelen te nemen.**

	Binnen NNN (versterken van het Natuur netwerk)	Buiten NNN (uitbreiding- en compensatie)
Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland	29 hectare	292 hectare
Noord-Kennemerland	77 hectare	5 hectare
Laag Holland	2 hectare	61 hectare
Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden	32 hectare	1.010 hectare
Gooi en Vechtstreek	-	30 hectare
TOTAAL:	140 hectare	1.398 hectare

Schema 3. Beoogde bosuitbreiding per programmagebied

¹⁵ Het aantal grootvee-eenheden (GVE) per hectare op een bedrijf is de optelsom van het aantal melkkoeien en vrouwelijk jongvee op het bedrijf, omgerekend naar de fosfaatproductie van één melkkoel. De fosfaatproductie van één melkkoel is op 1 gesteld (CBS).

¹⁶ Wageningen Environmental Research (2022). [Nederlandse Bosinventarisatie \(NBI-7\)](#).

¹⁷ L. Kampherbeek, E. Roest, Y. Leunisse & P. van Wijhe (2023). Revitaliseringsplan Noord-Holland.

Pijler 3. Meer bomen buiten het bos

Wij ondersteunen maatschappelijke initiatieven voor boomaanplant buiten de bossen, zoals plantacties in stedelijke omgevingen. Daarnaast werken we aan een uitbreiding van 300 hectare *agroforestry* en 50 hectare nieuw voedselbos.¹⁸ We maken inzichtelijk welke gebieden hiervoor geschikt zijn en zetten hier in op realisatie van deze opgave. Deze opgave verdelen we niet per programmagebied.

Pijler 4. Duurzaam gebruik van het bos

Door uitvoering van de Bossenstrategie verwachten wij een lichte toename van de houtproductie in Noord-Holland. In de Green Deal Houtbouw hebben wij ambities uitgesproken voor het verduurzamen van de bouwsector door het gebruik van hout te stimuleren. Daarbij hebben we beloofd om ons in te zetten om meer multifunctioneel bos te realiseren.

2.2.5 Natuurinclusief ruimtegebruik

Natuur is overal aanwezig: zowel binnen als buiten de beschermde natuurgebieden. Ook langs wegen en in het stedelijk gebied: in berm, parken en zelfs rond onze woningen. Ons uitgangspunt is dat bij alle ruimtelijke ontwikkelingen rekening wordt gehouden met natuur. Deze koers was al ingezet in de [Omgevingsvisie NH2050](#) en is verder uitgewerkt in de [Agenda Natuurinclusief](#), waar wij partner in zijn. Door natuurinclusief ruimtegebruik verbeteren we de omstandigheden voor zowel kwetsbare als algemene soorten. Dit kan bijvoorbeeld door natuurinclusief te bouwen en door te zorgen voor voldoende ruimte voor (recreatief) groen en water in de stad. We steunen de ideeën van het Rijk over een [groennorm](#) bij binnenstedelijk bouwen. We geven zelf het goede voorbeeld in ons eigen areaal, in het bijzonder onze (vaar)wegen. Daar waar een (water)weg een natuurverbinding of een natuurgebied kruist ondersteunen we maatregelen voor 'ontsnippering'. Via ons mobiliteitsbeleid geven we zelf het goede voorbeeld.¹⁹ Daarnaast investeren we in kennisontwikkeling, samen met gemeenten, waterschappen en kennisinstellingen. Goede voorbeelden en interessante netwerken delen we via de [Aanpak Groen Kapitaal](#).

In de [Regionale Energiestrategieën](#) staat waar hernieuwbare energie opgewekt kan worden. Van groot belang zijn echter de exacte locatie en inrichting daarvan. Bij de plaatsing van windmolens moet goed gelet worden op trek- en foerageerroutes van vogels en vleermuizen. In het algemeen geldt: hoe eerder het belang van biodiversiteit betrokken wordt bij de afwegingen, hoe groter de kansen zijn om een positief effect te bewerkstelligen. Wij hebben [ruimtelijke voorwaarden](#) uitgewerkt voor de

ontwikkeling van zonneparken. Ook voor windenergie is een [ruimtelijk kader](#). Om onze kennis te vergroten lopen er verschillende onderzoeken, onder meer via het consortium '[Zon in landschap](#)', waarin wij participeren. Nieuwe kennis verwerken wij in de ruimtelijke kaders.

Actieve soortenbescherming

De Wet natuurbescherming bepaalt dat wij soorten niet alleen *passief* moeten beschermen (door het wettelijk stelsel van vergunningverlening en handhaving), maar ook *actief*. Dit doen we door maatregelen uit te laten voeren voor kwetsbare soorten. Omdat veel soorten profiteren van het systeemherstel dat het gevolg is van herstelmaatregelen in de Natura 2000-gebieden en de afronding van het NNN, is dit 'gebiedenbeleid' ons uitgangspunt. Buiten deze natuurgebieden treffen we aanvullende maatregelen voor soorten die een negatieve trend vertonen – waaronder [Rode Lijst-soorten](#) – en waarvoor Noord-Holland een belangrijk deel van het verspreidingsgebied is. Hiervoor hebben we het Werkprogramma Actieve Soortenbescherming, dat we uitvoeren in samenwerking met diverse partners.

Om de klimaatopgave te realiseren is isolatie van woningen van belang. Dit moet echter zorgvuldig gebeuren, omdat bijvoorbeeld vleermuizen en gierzwaluwen hun voortplantings- of overwinteringsplekken vinden in spouwmuur en onder dakpannen. Om een isolatieproject te kunnen uitvoeren is nu nog vaak voor elke woning een aparte ontheffing van de Wet natuurbescherming nodig. Voor woningeigenaren is dit kostbaar en tijdrovend. Daarom werken we samen met de [Omgevingsdienst Noord-Holland Noord](#) en gemeenten aan het mogelijk maken van zogenoemde 'gebiedsgerichte ontheffingen', waarbij hele wijken in één ontheffing te vatten zijn. [Deze gebiedsgerichte ontheffingen moeten uiteraard zijn gebaseerd op duidelijke regelgeving en zorgvuldig ecologisch onderzoek. De Omgevingsdienst ondersteunt initiatiefnemers hierbij.](#)

Groene vrijwilligers

'Groene vrijwilligers' zijn van onschatbare waarde voor het natuur- en landschapsbeheer. We onderscheiden tellers (die monitoringsactiviteiten verrichten), herstellende (die natuurgebieden opknappen en beheren) en vertellers (die natuur- en milieueducatie verzorgen). Wij ondersteunen hen via ons programma [Betrekken bij Groen](#), dat wordt uitgevoerd in een samenwerking van alle terreinbeheerders. Een mooi voorbeeld in dit programma is de [Groene Academie](#), die opleidingen, kennisuitwisseling en materiaal verzorgt. Wij zetten het programma Betrekken bij Groen voort.

¹⁸ Een voedselbos is een door mensen ontworpen productief ecosysteem naar het voorbeeld van een natuurlijk bos, met een hoge diversiteit aan meerjarige en/of houtige plantensoorten, waarvan delen (vruchten, zaden, bladeren, stengels, wortels, ed.) voor de mens als voedsel dienen.

¹⁹ Wageningen University & Research (2021). [Ontsnipperingsbeeld Provincie Noord-Holland. Een knelpuntenanalyse en advies voor ontsnippering van het provinciale wegennet voor fauna.](#)

Nationale Parken

De Nationale Parken [Duinen van Texel](#) en [Zuid-Kennemerland](#) vormen het visitekaartje van de Noord-Hollandse natuurgebieden en richten zich op natuurbescherming, recreatie, educatie, promotie en onderzoek. Bovendien helpen de Nationale Parken om bewoners en bezoekers van Noord-Holland te betrekken bij hun groene leefomgeving. Daarom participeren wij in de overlegorganen en leveren wij een financiële bijdrage aan de Nationale Parken. Sinds 2020 zijn beide parken aangesloten op het rijksproject [Nationale Parken Nieuwe Stijl](#), dat beoogt de parken toekomstbestendig te maken. Wij steunen deze aanpak, leveren cofinanciering in de vorm van ambtelijke inzet en sluiten deze aanpak zo goed mogelijk aan op de gebiedsprocessen. Inspirerende voorbeelden zoals de [Duintuinen](#) en de [Tuinen van Texel](#) geven we een platform via onze [Aanpak Groen Kapitaal](#).

Monitoring natuurwaarden

We vinden het van belang om de ontwikkeling de biodiversiteit te volgen en hebben hier een rijke traditie in. Monitoring vindt plaats voor gebieden (bijvoorbeeld broedvogelinventarisatie in een Natura 2000-gebied) en voor soorten (bijvoorbeeld voor de zandhagedis). De resultaten zijn zowel binnen als buiten het NNN bruikbaar. De gegevens worden gedeeld via de Nationale Databank Vegetatie- en Habitatkartering en de Nationale Databank Flora en Fauna. Naast gebiedsmonitoring en soortgerichte monitoring worden door veel verschillende individuen en organisaties natuurgegevens verzameld. Deze worden veelal gedeeld via [waarneming.nl](#) en zijn daarmee openbaar toegankelijk. We analyseren onze natuurdata (onder andere) voor de evaluatie van de Natura 2000-beheerplannen en rapportages over de provinciale biodiversiteit.

Santpoort-Noord

2.3 MINDER STIKSTOFUITSTOOT

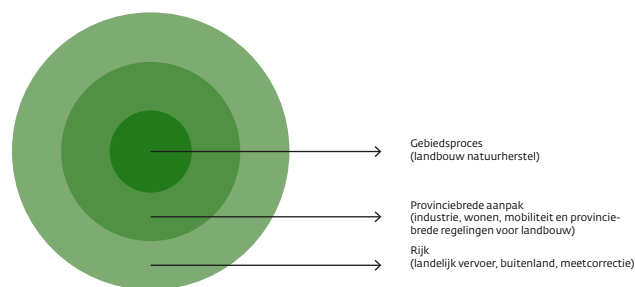
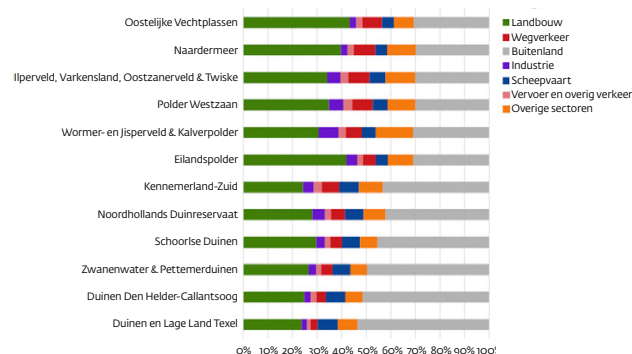
2.3.1 Inleiding

Onze provincie is dichtbevolkt. Wonen, mobiliteit, havens, industrie, landbouw en recreatie zorgen voor stikstofuitstoot. In twaalf van onze negentien Natura 2000-gebieden liggen leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstof: een te grote neerslag van stikstof leidt hier tot verslechtering van de natuurkwaliteit.²⁰ Deze twaalf gebieden staan centraal in onze stikstofaanpak. Ons primaire doel is het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden. De stikstofaanpak werkt volgens de strategie ‘twee doelen, twee sporen’. Met vermindering van de stikstofuitstoot bereiken we twee doelen: enerzijds natuurherstel en anderzijds het weer mogelijk maken van economische ontwikkelingen, die nu vaak worden beperkt omdat nieuwe vergunningen niet kunnen worden afgegeven. Om deze twee doelen te bereiken volgen we twee sporen:

1. Een spoor in de *gebiedsprocessen*, waarin we kijken naar de problematiek per Natura 2000-gebied. Deze gebiedsprocessen richten zich primair op stikstofreductie in de agrarische sector en op natuurherstelmaatregelen. Deze wordt uitgewerkt in de [paragraaf 2.3.3](#).
2. Een *provinciebreed* spoor voor de sectoren havens en industrie, wonen en mobiliteit. Deze wordt uitgewerkt in [paragraaf 2.3.4](#).

Bij het verminderen van stikstofdruk richten we ons zowel op vermindering van de stikstofuitstoot (*emissie*) door verschillenden bronnen, als op het herstellen en weerbaarder maken van onze natuurgebieden tegen de hoge neerslag van stikstof (*depositie*). Alle sectoren moeten hun steentje bijdragen om de emissie te verminderen. Concreet: wij rekenen op een evenredige bijdrage van elke sector. In afbeelding 6 staat de herkomst van de depositie op onze twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Stikstofemissie die buiten onze provinciale beïnvloedingssfeer ligt, zoals in het landelijk vervoer, internationale scheepvaart, luchtvaart, het buitenland en de ‘meetcorrectie’ in het stikstofmodel, beschouwen wij niet als deel van onze provinciale opgave.²¹ In afbeelding 7 hebben wij deze verantwoordelijkheidsverdeling gevisualiseerd.

De optelsom van het doelbereik in gebiedsprocessen, in het provinciebrede spoor en in de sectoren waarvoor het Rijk verantwoordelijk is, moet leiden tot het realiseren van de totale opgave. We monitoren de resultaten van de stikstofaanpak. Gegevens over de depositie op kwetsbare natuur komen beschikbaar via AERIUS Monitor. Voor de monitoring van *emissie* baseren wij ons op gegevens van het Rijk. Hierbij moeten we rekening houden met een na-ijleffect van twee jaar voordat de effecten van huidig beleid in het model zijn terug te zien.

Afbeelding 6. Herkomst stikstofdepositie per sector, per Natura 2000-gebied (bron: AERIUS Monitor 2022, zichtjaar 2020)

Afbeelding 7. Visualisatie verantwoordelijkheidsverdeling stikstofaanpak

2.3.2 Concretisering van de opgave

Op grond van Europese en nationale wet- en regelgeving is het Rijk systeemverantwoordelijk voor de vermindering van de stikstofemissies. Er is op dit moment nog geen helderheid over de tijdshorizon van de opgave.

Enerzijds stelt de wet dat in 2025 in tenminste 40% van de stikstofgevoelige leefgebieden de kritische depositiewaarde (KDW) niet meer mag worden overschreden. In 2030 moet dit 50 procent zijn en in 2035 74%.²² Anderzijds noemt het Nationaal Programma Landelijk Gebied de tijdshorizon van 2030 om dit doel te bereiken. Een definitieve keuze hierover is aan het Rijk en kan in een

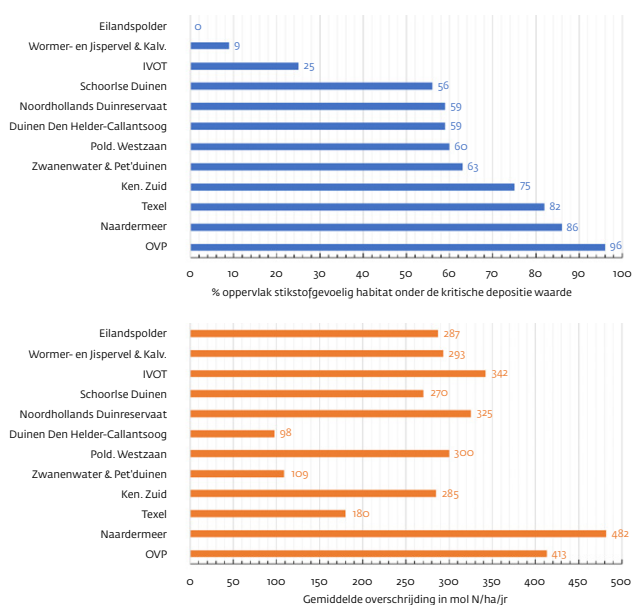
²⁰ De twaalf Natura 2000-gebieden met stikstofgevoelige leefgebieden zijn de duingebieden Duinen en Lage Land Texel, Duinen Den Helder-Callantsog, Zwanenwater & Pettemerduinen, Schoorlse Duinen, Noordhollands Duinreservaat, Kennemerland-Zuid (deels in Zuid-Holland) en de veenweidegebieden Eilandspolder, Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, Polder Westzaan en Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder, Naardermeer en Oostelijke Vechtplassen (deels in Utrecht).

²¹ De meetcorrectie is het verschil tussen de metingen van de depositie van ammoniak en de modelberekening in AERIUS. In Noord-Holland loopt de meetcorrectie aan de kust op tot boven de 30%. Het RIVM doet op verzoek van de minister voor Natuur en Stikstof onderzoek naar de herkomst van de meetcorrectie.

²² Dit percentage wordt de ‘omgevingswaarde’ genoemd. De kritische depositiewaarde (KDW) is de hoeveelheid stikstof in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van de natuur niet op voorhand is uit te sluiten. Voor elk type natuur is wetenschappelijk bepaald wat de KDW is: hoe stikstofgevoeliger de natuur, hoe lager de waarde. De minister voor Natuur en Stikstof verkent of er alternatieven zijn voor de KDW.

actualisatie van het PPLG worden verwerkt. Wij richten ons nu op de beleidsmatige keuzes en maatregelen die wij in alle gevallen nodig achten om de stikstofdruk te verminderen. De evaluatiemomenten die het Rijk in 2025 en 2028 inbouwt zijn voor ons belangrijke ijkmomenten.

Omdat de omgevingswaarde een landelijke opgave is, doet deze geen uitspraak waar de stikstofreductie moet worden behaald. Dit is echter wel van belang: stikstofbronnen nabij kwetsbare Natura 2000-gebieden zijn schadelijker dan bronnen verder weg. Het Rijk vraagt daarom van ons een ruimtelijke vertaling en regie op de uitvoering via integrale gebiedsprocessen in het landelijk gebied. Ons doel is het behalen van de beoogde omgevingswaarde in elk van onze twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Onderstaande grafieken tonen de huidige mate van overbelasting van onze stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In acht van de twaalf gebieden is de doelstelling van 74% stikstofgevoelig leefgebied onder de KDW nog niet gehaald (afbeelding 8). Daarnaast is de mate van stikstofoverschrijding in alle gevallen zeer aanzienlijk (afbeelding 9). Ter illustratie: in het Noordhollands Duinreservaat ligt 59% van het stikstofgevoelig leefgebied onder de kritische depositiewaarde, en 41% dus niet. Op die 41% is de overschrijding gemiddeld maar liefst 325 mol per hectare per jaar. In de Oostelijke Vechtplassen (OVP) is dit effect nog sterker te zien. Hier ligt slechts 4% van het stikstofgevoelig leefgebied nog niet onder de KDW, maar worden het zeer stikstofgevoelige leefgebied gemiddeld met 413 mol stikstof per hectare per jaar overbelast.

Afbeelding 8 en 9. Stikstofoverbelasting per Natura 2000-gebied (Bron: AERIUS Monitor '22 over het jaar 2020)

Wij verwachten – mits het Rijk voldoet aan een aantal randvoorwaarden zoals voldoende toepasbaar instrumentarium, data, financiële middelen en rijksbeleid ten

aanzien van stikstofemissies die buiten onze provinciale invloed liggen – dat voor negen van de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden de omgevingswaarde in 2030 redelijkerwijs haalbaar is. Dit is een wenkend perspectief. Tegelijkertijd valt uit de grafieken af te leiden dat, ook bij behalen van de omgevingswaarde, de zeer stikstofgevoelige leefgebieden onder druk blijven staan. Voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding is verdere (lokale) reductie van stikstofdepositie noodzakelijk.

2.3.3 Aanpak in gebiedsprocessen

In de gebiedsprocessen richten we ons op de evenredige bijdrage aan stikstofreductie door de landbouw. Omdat met name de melkveehouderij een groot aandeel heeft in de depositie zijn de gebiedsprocessen een belangrijk onderdeel van onze stikstofaanpak. Het aandeel van de agrarische sector aan de depositie op de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden varieert van 22,5% op het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel, tot 40,4% op de Oostelijke Vechtplassen (zie afbeelding 6). Stikstofemissies uit agrarische bronnen komen vooral als ammoniak (NH_3) in het milieu terecht. In de melkveehouderij ontstaat ammoniak zodra vaste en vloeibare mest bij elkaar komen. Ammoniak ontsnapt op drie plekken: in de stal, tijdens de mestopslag, en tijdens het uitrijden van de mest op het veld. De totale bedrijfs-emissies bestaan voor de helft uit stalemissies (stal en opslag) en de andere helft uit veldemissies. Tijdens beweiding komen vaste en vloeibare fractie nauwelijks bij elkaar en ontstaat er dus weinig ammoniak.

De agrarische sector heeft een richtinggevende generieke reductieopgave tot 2030 van 41% oftewel 1.797 kiloton ammoniak ten opzichte van 2018. Daaronder vallen alle door de sector genomen maatregelen in Noord-Holland, waaronder ook huidig beleid voor afbouw van de derogatie, de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland en de uitkoop van stoppers. Alle agrarische bedrijven hebben echter een reductieopgave; niet alleen bedrijven in de buurt van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Elk van de vijf programmagebieden heeft in de kern dezelfde opdracht om te komen tot doelmatige maatregelen in de agrarische sector. Een meer exacte opdracht per programmagebied wordt in de komende maand geformuleerd.

In het gebiedsproces richten we ons primair op de meest doelmatige maatregelen, dat wil zeggen vermindering van uitstoot die tot de grootste natuurwinst leidt. Dit doen we op basis van een analyse van de natuuropgave, de bronnen en de instrumenten. Uiteraard werken we, zeker ten aanzien van Natura 2000-gebieden aan de provinciegrenzen, samen met onze buurprovincies. Wij onderzoeken de stikstofreductie en het effect op de omgevingswaarde van de afronding van het NNN en het vervallen van de derogatie. Dit onderzoek is najaar 2023 afgerond. Effectonderzoek op andere maatregelen (zie hierna) volgt.

Overgangszones

Kenmerkend voor ammoniak – en daarmee voor de stikstofbelasting uit de agrarische sector – is de neerslag dicht bij de bron, grotendeels binnen 500 meter.²³ Daarom richten wij ons in het gebiedsproces met voorrang op vermindering van stikstofemissie binnen 500 meter van het stikstofgevoelig Natura 2000-leefgebied. Agrarische ondernemers met (een deel van) de bedrijfsvoering in deze overgangszone worden door ons actief benaderd. De overgangszone kan dus deels binnen, en deels buiten het Natura 2000-gebied liggen, afhankelijk van de exacte ligging van het stikstofgevoelig leefgebied. Deze agrarische ondernemers worden maximaal ondersteund met instrumenten ten behoeve van de emissiereductie. De overgangszones zijn geen planologisch instrument. Overigens worden ook buiten de overgangszones agrarische ondernemers ondersteund met emissiereductie en een transitie naar kringlooplandbouw (zie [paragraaf 2.6](#)) en stellen wij hiervoor instrumenten beschikbaar.

NNN-realisatie

In veel gebieden liggen (nog te realiseren) NNN-percelen in de directe nabijheid van stikstofgevoelig leefgebied. Daarom zal afronding van het NNN in de buurt van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden leiden tot een gerichte depositievermindering. Doordat op deze percelen wordt omgeschakeld naar natuurbeheer neemt de bemesting nabij stikstofgevoelig leefgebied af. In het kader van de NNN-realisatie worden stoppers opgekocht en bedrijven verplaatst. De gronden die beschikbaar komen worden waar mogelijk – via een ruilproces – ingezet om de bedrijven die in het gebied blijven te extensiveren. De beheerchecks (zie [paragraaf 6.4](#)) laten zien dat de NNN-realisatie leidt tot een geschatte extensivering van 1,9 GVE per hectare naar 1,2 tot 0,8 GVE per hectare. Gemiddeld genomen – afhankelijk van het beoogde natuurdoel – achten wij verdergaande extensivering onwenselijk, gelet op de minimale veebezetting die nodig is voor het beheer van natuur en landschap, en behoud van een gezond agrarisch verdienmodel. Ook van verplaatsters verwachten we inspanningen om hun stikstofemissies te verminderen.

De Natura 2000- en NNN-gebieden achten wij ongeschikt als vestigingslocatie bij verplaatsing.

Maatregelen op agrarische bedrijven

Alle agrarische bedrijven hebben een reductieopgave. Door concrete maatregelen te treffen op agrarische bedrijven kunnen zowel stalemissies als veldemissies worden teruggebracht. Door maatregelen te kiezen die

bij het ontwikkelingsperspectief van hun bedrijf passen, kunnen agrarische ondernemers de stikstofopgave combineren met de overgang naar kringlooplandbouw en andere opgaven in dit PPLG. In [paragraaf 2.6](#) en [hoofdstuk 6](#) staat hoe wij hen hierbij ondersteunen.

Enkele concrete maatregelen waarvoor wij financiering uit het Transitiefonds aanvragen zijn:

1. **Emissiearme huisvesting van melkvee.** Samen met de provincies Utrecht en Zuid-Holland zijn we gestart met het Field Lab Groene Hart. Dit Field Lab richt zich op maatregelen zoals bronscheiding om ruige mest te produceren, vermindering van stal- en veldemissies met 50 tot 70% en mozaïekbeheer om de condities voor weidevogelbeheer te optimaliseren.

Emissiearm bedrijfsmanagement. Er bestaan diverse *no regret*-maatregelen die weinig investering vragen en toch tot aanzienlijke emissiereducties leiden. Voorbeelden zijn weidegang, vermindering van het eiwitgehalte in veevoer en het verdunnen, aanzuren en koelen van mest. Door de systematiek van kritische prestatie-indicatoren (zie [hoofdstuk 6](#)) willen we deze maatregelen stimuleren. We verwachten dat met dergelijke maatregelen de emissie per bedrijf met circa 20% kan dalen.

2. **Systeemaanpak mestverwerking en agrarische nutriëntenkringlopen.** Door het vergisten van mest wordt het ammoniakgehalte in de mest minder en ontstaat methaan. Dit is een energiebron voor groen gas. Wat overblijft kan verwerkt worden tot organische korrels en kunstmest. Met deze installaties wordt dus tegelijkertijd de ammoniakuitstoot verminderd, de methaanuitstoot gereduceerd, de bodem verbeterd en een bijdrage geleverd aan de productie van groengas. Nader onderzoek is nodig om de beste toepassingen voor de extensieve en grondgebonden Noord-Hollandse melkveesector te identificeren.

3. **Natuurinclusieve mestbehandeling.** Micro-organismen kunnen stikstof en koolstoffen in organische verbindingen vastleggen. In de praktijk gebeurt dat bijvoorbeeld door verneveling in de stal of door het toedienen van bacteriën en koolstof in de mestkelder. Samen met bedrijven die deze maatregel al toepassen willen we het reductiepotentieel in beeld brengen.

Agrarische ondernemers moeten erop kunnen vertrouwen dat als zij hun bedrijf hebben aangepast, dat niet binnen enkele jaren opnieuw moet. Daarom is het waarborgen van de emissiereducties van maatregelen erg belangrijk.²⁴ Wij bieden steun voor maatregelen die voldoende wetenschappelijk onderbouwd zijn en die we kunnen waarborgen, monitoren en handhaven. Waar dit nog niet mogelijk is, werken wij eraan om dit mogelijk te maken.

²³ Zie de website van het [RIVM](#), waarop enkele veelgestelde vragen over stikstof worden beantwoord.

²⁴ Een belangrijke hobbel voor de grootschalige uitvoering van stikstofreducerende maatregelen op agrarische bedrijven is het gegeven dat niet alle maatregelen over een zogenoemde RAV-code of emissiefactor beschikken. Dat betekent dat de reducties die door deze maatregelen worden bereikt niet als bijdrage van een individueel bedrijf of de sector worden geregistreerd. Ze komen in het meetmodel AERIUS alleen terug als reductie van de 'achtergronddepositie'. Dit maakt deze maatregelen minder aantrekkelijk voor agrarische ondernemers. Wij bevorderen, samen met andere provincies en het Rijk, dat deze maatregelen alsnog geborgd en geregistreerd worden.

PAS-melders

We helpen het Rijk met het vinden van een oplossing voor de PAS-melders. Legalisering is onze hoogste prioriteit en kan onder andere door opkoop van stoppende bedrijven. De instrumenten die het Rijk hiervoor beschikbaar stelt zijn voor onze provincie onvoldoende. Waar nodig verzorgen we voorfinanciering met provinciale middelen. Als een stikstofbank nodig is voor vergunningverlening aan PAS-melders, en het Rijk hier niet in voorziet, verkennen wij de inrichting van een provinciale stikstofbank voor dit doel. Het Rijk blijft eindverantwoordelijk voor een blijvende oplossing en de financiering daarvan. We pleiten er bij het Rijk voor PAS-melders en zogeheten interimmers gelijk te benaderen.²⁵

2.3.4 Provinciebrede aanpak

Extern salderen

Gemiddeld bevat een vergunning voor stikstofemissie 30% ongebruikte stikstofruimte. Daarmee is het huidige afromingspercentage van 30% niet te beschouwen als een maatregel die ten gunste komt van de natuur; hooguit voorkomt het een feitelijke stijging van stikstofemissie. In de komende periode houden wij de huidige beleidsregels tegen het licht om te bekijken of aanpassingen nuttig zijn.

Havens en industrie

De bijdrage van industriële sectoren aan de totale stikstofdepositie op Noord-Hollandse Natura 2000-gebieden ligt tussen de 1,6% en 5%. De meeste depositie komt terecht in de Natura 2000-gebieden nabij het Noordzeekanaalgebied. Met onze provinciebrede aanpak sluiten wij aan bij landelijke maatregelen, om zo te komen tot de nationale opgave van 38% reductie aan samengestelde stikstofemissie NO_x en NH_3 .²⁶ De *Roadmap industriële piekbelasters stikstof* brengt voor de dertien industriële piekbelasters in Noord-Holland de geprognosticeerde stikstofreductie in beeld.²⁷ Hierbij is gekeken naar verplichtingen die volgen uit bestaand beleid, zoals het gebruik van 'best beschikbare technieken' (verplicht in de milieuwetgeving), het Schone Luchtakkoord en de energietransitie (zoals de bouw van windparken op zee). De Roadmap voorspelt een daling van 70-80% ammoniak en 40-45% stikstofoxiden, die voor ongeveer de helft 'zeker' is en voor de andere helft afhankelijk van randvoorwaarden zoals verbetering van de energie-infrastructuur. Voor de Natura 2000-gebieden zou dit een potentiële samengestelde reductie van 45-50% betekenen, waarmee de industrie ruimschoots zijn

evenredige deel levert in de provinciale stikstofopgave. Eventuele investeringskosten kunnen ten laste komen van het Klimaatfonds van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Wonen

Zowel het bouwen van woningen als het wonen zelf leidt tot stikstofuitstoot. Onze ambitie is om 184.000 nieuwe woningen te bouwen tot en met 2030. Dit is 20 procent van de nationale opgave. Hoewel wonen relatief beperkt bijdraagt aan stikstofdepositie, kunnen zonder stikstofruimte veel woningbouwplannen niet doorgaan, vooral wanneer het plan in de buurt van een Natura 2000-gebied ligt. Gemeenten en ontwikkelaars zijn genoodzaakt om zelf oplossingen te bedenken om woningbouw mogelijk te maken, zoals het gebruik van elektrische werktuigen en bouwmaterieel, bouw hubs en industrieel bouwen. Het Rijk heeft toegezegd om een deel van de stikstofruimte die met rijksbeleid ontstaat, te reserveren voor woningbouwprojecten. Daarnaast steunt het Rijk gemeenten en ontwikkelaars met het programma *Schoon en Emissieloos Bouwen*. Wij delen kennis – bijvoorbeeld met onze de *Handreiking stikstofvrij bouwen* en stimuleren duurzame mobiliteit in nieuwe en bestaande wijken. Ook voor de bestaande woningbouw zijn er maatregelen die bijdragen aan stikstofreductie, zoals het van het gas halen van woningen in het kader van de energietransitie. Wij brengen de stikstofbehoefte voor het bouwen van woningen in beeld, zodat we met deze kennis knelpunten in de woningbouwopgave kunnen aanpakken en, indien nodig, bij het Rijk onder de aandacht brengen.

De toename van het aantal inwoners in Noord-Holland vergt onder meer uitbreiding van productielocaties voor drinkwater en aanleg van de daarbij benodigde infrastructuur. Wij delen de zorg van de drinkwaterbedrijven dat deze activiteiten op sommige plaatsen kunnen stagneren door het ontbreken van voldoende stikstofruimte. Wij brengen dit met het PPLC onder de aandacht van het Rijk.

Mobiliteit

De mobiliteit in Nederland is verantwoordelijk voor 11% van de gemiddelde depositie van stikstofoxiden op natuurgebieden: 6% door het wegverkeer en 5% door de scheepvaart. In het wegverkeer is al veel winst geboekt: een daling van ruim 30% tussen 2010 en 2018, dankzij bronmaatregelen zoals verlaging van de maximumsnelheid op rijkswegen, elektrificatie van zowel wegverkeer als de binnenvaart en het stimuleren van

25 PAS-melders zijn bedrijven en ondernemers die onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS) een melding deden bij de rijksoverheid, bijvoorbeeld van een uitbreiding (met geringe (extra) stikstofuitstoot). Zij hoefden daarvoor geen vergunning aan te vragen, een melding van de berekende stikstofbelasting op kwetsbare natuur was voldoende. Interimmers zijn agrarische ondernemers 1) met een bedrijf of activiteit, gestart of gewijzigd na de datum waarop artikel 6, lid 3, van de Habitatrictlijn is gaan gelden voor het betrokken Natura 2000-gebied en voor 1 februari 2009 en 2) die tot op heden geen volledige geldende natuurtoestemming voor de activiteit verleend hebben gekregen.

26 Kamerbrief DGLGS / 26174881 10 februari 2023.

27 De Roadmap is nog in ambtelijke voorbereiding. Zodra deze beschikbaar is, wordt een link opgenomen.

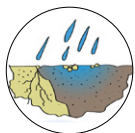
walstroom in havens. De verwachting is dat de mobiliteit tot 2030 aan het stikstofreductiedoel van 25% kan voldoen vanwege de autonome ontwikkeling naar schonere motoren en elektrificatie. Ook in ons provinciaal beleid voor slim, schoon en veilig reizen leveren we een bijdrage. Door het verminderen, veranderen en verbeteren van mobiliteit zorgen we voor meer duurzame en betaalbare mobiliteit. De hoofdlijnen van dit beleid zijn samengevat in het Perspectief Mobiliteit, dat is uitgewerkt in uitvoeringsprogramma's. De maatregelen in deze programma's leiden aanvullend tot een emissiereductie van 12% NO_x in 2030 ten opzichte van 2018.²⁸

Daarnaast doen we nader onderzoek naar *snelheidsverlaging van het wegverkeer op provinciale wegen*. Een verlaging van 80 km/u naar 60 km/u leidt alleen tot een significante daling van stikstofuitstoot als hierdoor minder auto's gaan rijden in de nabijheid van het desbetreffende

Natura 2000-gebied. Dit lijkt enkel het geval op de N502, waar snelheidsverlaging zou leiden tot een depositiereductie van maximaal 2,78 mol per hectare per jaar op het Natura 2000-gebied Zwanenwater & Pettemerduinen. Wij nemen uiterlijk eind 2023 een besluit over een eventuele snelheidsverlaging. Ook sluiten we aan bij de landelijke afspraak dat in 2030 uitstootvrij wordt gereden in het *streekvervoer*. De uitstoot van stikstofoxiden door regionale bussen neemt de komende jaren verder af omdat in onze concessies het rijden met elektrisch bussen is opgenomen. Tot slot zetten we in op *duurzame binnenvaart en elektrisch varen*. De stikstofdepositie als gevolg van de binnenvaart in Noord-Holland is laag ten opzichte van andere provincies, omdat de drukste wateren in Noord-Holland niet direct grenzen aan Natura 2000-gebieden. Hierdoor is het effect van de landelijke maatregelen voor de binnenvaart in Noord-Holland relatief beperkt.

Castricum - N513

2.4 WATER EN BODEM STUREND

2.4.1 Inleiding

De maakbaarheid en de draagkracht van ons water- en bodemsysteem bereiken steeds vaker hun grenzen. Bodemdaling en lage grondwaterstanden zorgen voor schade. De waterkwaliteit is allesbehalve op orde. De verdeling van zoet grond- en oppervlaktewater bij droogte wordt steeds lastiger. Het veranderende klimaat zet alles op scherp, ook het houden van droge voeten. Hierdoor wordt het water- en bodemsysteem bepalender bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het Rijk heeft met de [Kamerbrief Water en Bodem Sturend](#) (WBS) het initiatief genomen om dit uitgangspunt beter in het beleid te verankeren, mede met het oog op de provinciale PPLG's. De brief onderscheidt algemene uitgangspunten en 'structureerende keuzes'.

De algemene uitgangspunten zijn de volgende:

- Niet afwentelen op toekomstige generaties, andere gebieden of functies of van privaat naar publiek.
- Meer rekening houden met weersextremen en ons er bewust van zijn dat niet alle schade te voorkomen zal zijn.
- In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en de bodem. Hierbij past de metafoor 'nederland moet van vergiet weer een spons worden'.
- 'Meerlaagsveiligheid'. Dat wil zeggen: naast preventie ook aandacht voor het verminderen van kwetsbaarheid door ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing, en voor snel en klimaatrobuust herstel van schade.
- Minder afdekken, minder vergraven en niet verontreinigen van de bodem (om de natuurlijke kracht van de bodem te benutten).
- Een integrale aanpak in de leefomgeving.
- *Comply or explain* ('pas toe of leg uit').

Voor het PPLG en de gebiedsprocessen zijn de meest relevante structureerende keuzes:

- **Voldoende, zoet en schoon water.** Dit betekent met name:
  - Het hoofdwatersysteem weerbaar maken tegen droogte.
  - Toewerken naar een robuust grondwatersysteem, diversificatie van drinkwater-bronnen en 20% minder drinkwaterverbruik.
  - Maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) uiterlijk in 2027 uitvoeren.
  - Ruimte creëren voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in onze ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer. Hierbij past het waar mogelijk inzetten 5-10% van diepe polders voor waterberging.
  - De zoetwatervoorziening borgen door rekening te houden met grotere peilfluctuaties en mogelijk peilaanpassingen van het IJsselmeer en het Markermeer.

- Geen nieuwe landaanwinning (eilanden) in het IJsselmeergebied, behalve voor overstroombare natuur en om te voldoen aan de Natura 2000- en KRW-doelen.
- Actualisering van de huidige reserveringszones rond primaire waterkeringen.
- Vooral nog geen kustuitbreiding.
- **Een vitale en efficiënt geordende bodem**
Dit houdt onder meer een sterkere regie op de inrichting van de ondergrond in, en tevens een meer efficiënt gebruik van de ruimte, behoud van organisch rijke landbouw- en natuurbodems, zo min mogelijk afdekking van de bodem en herstel van de bodem waar dat mogelijk is.
- **Laagveengebieden:** bewegen naar een grondwaterstand van 20 centimeter tot 40 centimeter onder maaiveld, zodat bodemdaling wordt geminimaliseerd en de uitstoot van broeikasgassen wordt gereduceerd.
- **Verziltende kustgebieden:** op termijn zal vaker sprake zijn van tijdelijke en regionale verzilting in kustgebieden en polders in het westen van Nederland, omdat zoute kwel door de zeespiegelstijging toeneemt en de aanvoer van zoet water niet langer altijd en overal gegarandeerd kan worden. Zoet water ter plekke vasthouden en benutten zal keuzes vergen. Op termijn kunnen ook de nu op zoet water gebaseerde ecologische KRW-doelen in het gedrang komen. Waterverbruikers moeten zelf maatregelen nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, water tekorten en verzilting en rekening houden met verstrekender gevolgen op lange termijn.
- **Hogere zandgronden:** herstellen van de sponswerking van de bodem en het bereiken van een robuust grondwatersysteem.

De WBS-principes zijn niet volledig nieuw en deels al in beleid verankerd. Al veel langer houden we rekening met water en bodem in de ruimtelijke ontwikkeling en nemen we maatregelen om water en bodem te beschermen en te herstellen. We verwachten echter dat door de WBS-principes de werkwijze zal veranderen en de impact zal toenemen: van functiegericht, korte termijn en reactief naar systeemgericht, langere termijn en proactief. **We onderschrijven de inhoud van de WBS-brief, zowel de algemene uitgangspunten als de 'structureerende keuzes'.** We gebruiken ze voor dit PPLG als beleidsuitgangspunten, uiteraard voor zover ze betrekking hebben op ons landelijk gebied en passen binnen de reikwijdte van dit PPLG. Een meer concrete vertaling naar wat WBS voor Noord-Holland betekent zal deels in volgende PPLG's plaatsvinden, ook omdat WBS zelf nog nadere uitwerking behoeft, zowel inhoudelijk, juridisch als qua governance. Wij zullen daar in 2023 en 2024 stevig op inzetten, samen met Rijk, gemeenten en waterpartners. We benutten al wel kansen waar WBS in beleid en regelgeving is geborgd. Om WBS zo goed mogelijk toe te passen bij het maken van ruimtelijke

keuzes in PPLG en gebiedsprocessen verbreden wij in 2023 en 2024 de bestaande geschiktheidskaarten ('signaal-kaarten') in samenwerking met de waterpartners per gebied naar alle water- en bodemthema's. Hierbij maken wij ook de invloed van klimaatverandering zichtbaar. De kaarten ontwikkelen we door naar het instrument 'gebiedsprofiel water, bodem en klimaatadaptatie Noord-Holland'.

In de definitieve startversie van het PPLG nemen we, op basis van de huidige nog niet volledige kennis, een beschrijving op van het water- en bodemsysteem in Noord-Holland en de klimaatbestendigheid daarvan.

2.4.2 Water- en bodemdoelen in het NPLG

Er zijn vier nationale NPLG-doelen die betrekking hebben op water en bodem, te weten:

1. Concentraties nutriënten (stikstof en fosfaat) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027)

De KRW-grondwaterlichamen (zie kaart 6) voldoen al aan de wettelijke KRW-kwaliteitsnormen voor stikstof en fosfaat. Uitzondering is het grondwaterlichaam duin Rijn-west, dat voor een deel is gelegen in Noord-Holland. In 23% van de meetpunten wordt hier de drempelwaarde voor fosfaat overschreden, terwijl voor het KRW-oordeel 'goed' dit minder dan 20% moet zijn. We doen samen met de provincie Zuid-Holland onderzoek naar dit probleem en mogelijke maatregelen. Het Noord-Hollandse grondwater voldoet aan de verplichtingen van de Nitraatrichtlijn (maximaal 50 mg/l nitraat en geen verslechtering). De regionale KRW-oppervlaktewaterlichamen (zie kaart 7) voldoen ten dele aan de normen voor stikstof en fosfaat, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Stikstof en fosfaat zijn ondersteunende parameters voor de ecologie. Deze moeten op orde zijn voor het halen van de doelen. Voor de KRW wordt voor de totaalbeoordeling van een waterlichaam het *one-out-all-out*-principe gehanteerd maar voor de beoordeling van de nutriënten het *one-in all-in*-principe. Dat wil zeggen dat als een van de nutriënten (stikstof of fosfaat) aan de norm voldoet, het waterlichaam voor nutriënten op groen komt en dus voldoet. Alleen bij Rijnland voldoen alle waterlichamen

voor nutriënten aan de norm. Voor Hollands Noorderkwartier en Amstel, Gooi en Vecht voldoet respectievelijk 45% en 81% van de waterlichamen. Voor 2022 betekent dit dat 56 van de 89 waterlichamen (63%) voldoen. In slechts 14 van de 89 waterlichamen (16%) voldoen beide nutriënten aan de norm (niet in de tabel).

De in de KRW-periode 2022-2027 door de waterschappen en andere overheden geprogrammeerde verbetermaatregelen zullen leiden tot meer doelbereik voor nutriënten in 2027. Voor een aantal maatregelen zijn de waterbeheerders daarbij mede afhankelijk van andere partijen. Het versneld afbouwen van de derogatie en de invoering van de bufferstroken, beide landelijke maatregelen om de emissies naar het grond- en oppervlaktewater te verminderen, zullen naar verwachting de kans vergroten dat de doelen voor stikstof en fosfaat worden gehaald, al is de mate waarin dat zal gebeuren nog niet bekend. Ook de, hoe dan ook positieve, effecten van de verduurzaming van de landbouw, de verbetering van hydrologische condities in de Natura 2000-gebieden en de groenblauwe dooradering die met dit PPLG een impuls zullen krijgen, zijn nog niet te kwantificeren. Dit geldt ook voor het negatieve effect van de beoogde vernattingsmaatregelen in de veenweidegebieden. Hierbij kan fosfaat vrijkomen uit de bodem, hetgeen tientallen jaren kan aanhouden. Overigens zal de beoogde verlaging van de nutriëntenniveaus niet altijd tot een toestand van helder water leiden. In een flink aantal waterlichamen blijven de niveaus namelijk boven de kritische grens voor de omslag van troebel naar helder water, waardoor geen verbetering van de ecologische waterkwaliteit zal optreden.

Met de recent aangekondigde *KRW Impuls* wil de minister van I&W extra inzetten op het voldoen aan de eisen van de KRW. De komende maanden wordt de impuls verder uitgewerkt tot een concreet actieprogramma, dat mogelijk nog gevolgen gaat hebben voor NPLG en PPLG. In het kader van het project *Joint factfinding* van het ministerie van I&W is het huidige KRW-beleid van Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen tegen het licht gehouden. Hieruit en uit de landelijke KRW-Tussenevaluatie 2024 zal duidelijk worden of er voor 2027 nog aanvullende maatregelen nodig zijn om doelbereik in 2027 te halen.

	Aantal waterlichamen waarbij nutriënten voldoen aan norm			Totaal aantal waterlichamen
	Fosfaat voldoet	Stikstof voldoet	Fosfaat en/of stikstof voldoet (one-in, all-in)	
HHNK	6	20	23 (45%)	51
Rijnland	9	8	11 (100%)	11
AGV	5	22	22 (81%)	27
Totaal	20	50	56 (63%)	89

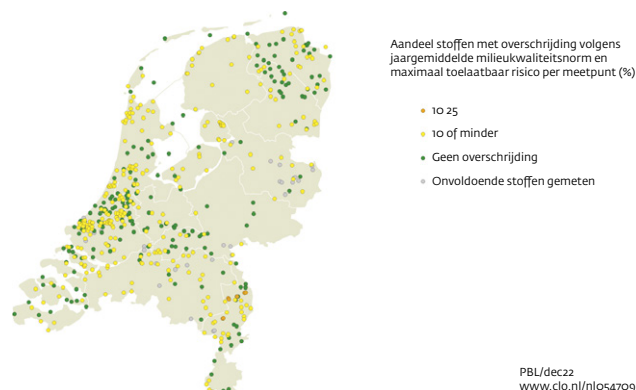
Schema 4. Aantallen Noord-Hollandse KRW-oppervlaktewaterlichamen in beheer bij de waterschappen, die voldoen aan de normen voor stikstof en fosfaat (toestand 2022)

Bij de uitvoering van de vijf uitvoeringsprogramma's zullen wij waar nodig rekening houden met de ruimtelijke impact van de door de waterschappen uit te voeren KRW-maatregelen, zoals opgenomen in het stroomgebiedsbeheerplan 2022-2027. Op ons verzoek hebben de waterschappen hun maatregelen op ruimtelijke impact gescreend. HNK verwacht een ruimtelijk afwegingsvraagstuk ten aanzien van mogelijke isolatie- en herinrichtingsmaatregelen (Waterland, Assendelft), mogelijke kavelruil (Waterland) en de verbrakking in de polder Westzaan. AGV ziet een reeks afwegingsvraagstukken, waaronder die met betrekking tot de aanpak van de zuivering Amstelveen, het herinrichtingsplan voor 't Hol, het instellen van een flexibel peil in het Naardermeer en het omleiden/scheiden van waterstromen in de Amstellandboezem. Rijnland tenslotte verwacht dat de ruimtelijke afweging zich zal beperken tot de maatregel om de vaarbewegingen in het waterlichaam Trekvaartsysteem te zonereren en het instellen van een natuurlijk waterpeil in de vaarten van de Haarlemmermeer.

2. Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027)

In de KRW-grondwaterlichamen in Noord-Holland komen bestrijdingsmiddelen voor. Echter, voor geen van de waterlichamen is dit zodanig dat de toestand, volgens de KRW-beoordelingssystematiek, niet goed is.²⁹

In het eerste kwartaal van 2023 is een onderzoek gepubliceerd naar het vóórkomen van gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater in de periode 2013-2021.³⁰ Dit onderzoek gaat over zowel KRW-oppervlaktewaterlichamen als over het zogeheten 'overige water'. De algemene conclusie van het onderzoek is dat het aantal gemeten overschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen vanaf 2013 is afgenomen, maar dat het tempo van de daling afvlakt. Om het landelijke doel van de [Toekomstvisie Duurzame Gewasbescherming 2030](#) te halen – geen normoverschrijdingen in 2027 en nagenoeg geen emissies naar het milieu in 2030 – is een aanzienlijke inspanning noodzakelijk. Voor het jaar 2021 geeft het onderstaande kaartje een beeld van de normoverschrijdingen op de meetpunten in het oppervlaktewater, en de situatie in Noord-Holland ten opzichte van de rest van Nederland. In de Kop van Noord-Holland zijn de open bollenteelt en akkerbouw een belangrijke oorzaak van de geconstateerde overschrijdingen en in de Haarlemmermeerpolder de akkerbouw.

Afbeelding 10. Normoverschrijding gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater, 2021 (Bron: www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl (databankversie 18-10-2022))

De maatregelen om emissies te verminderen zijn echter vooral landelijke (generieke) maatregelen. De invloed van regionale waterbeheerders is beperkt. Door middel van het Landbouwportaal Noord-Holland (zie ook hoofdstuk 6) worden agrarische ondernemers gestimuleerd maatregelen te nemen die emissies beperken. Binnen het thema 'Gewasbeschermingsmiddelen' in het Landbouwportaal wordt aangegeven wat het belang is om emissie van deze middelen naar het oppervlaktewater te voorkomen en is er veel informatie beschikbaar over mogelijke maatregelen en subsidie. Bedrijven kunnen er gratis en scan laten uitvoeren van hun erf en perceel. Ook kan er kosteloos advies ingewonnen worden bij een gewasbeschermingscoach die dan per bedrijf gerichtere aanbevelingen kan doen.

De verduurzaming van de landbouw die met dit PPLG een impuls krijgt draagt bij tot verdere emissievermindering. De provincie en de waterbeheerders onderstrepen in de gesprekken met koepelorganisaties als KAVB, LTO en Glastuinbouw Nederland het belang van (verdere) emissiereductie. Organisaties als deze zijn ook betrokken bij gebiedsgerichte pilots om de waterkwaliteit te verbeteren, waarin het verminderen van emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater een van de opgaven is. De ervaringen die uit dergelijke pilots komen, worden daarna breder gedeeld in andere gebiedsprocessen van de provincie.

Voor het halen van KRW-doelen is het belangrijk dat het Landbouwportaal gecontinueerd wordt (voor bovenwettelijke maatregelen tegen o.a. afspoeling van mest en gewasbeschermingsmiddelen) met inzet vanuit de provincie en financiële middelen van Rijk en EU. Hiervoor doen we een beroep op het Transitiefonds. We werken toe, samen met de waterschappen, naar verbreding van het Landbouwportaal met andere thema's zoals groenblauwe dooradering, klimaatmitigatie en zoetwaterbeschikbaarheid.

²⁹ Voor individuele bestrijdingsmiddelen is de KRW-norm 0,1 µg/l, voor de som van bestrijdingsmiddelen is de norm 0,5 µg/l. Zolang deze normen op minder dan 20% van de meetpunten in een grondwaterlichaam worden overschreden, wat het geval is, is de toestand goed.

³⁰ Zie artikel in het compendium voor de leefomgeving d.d. 1 maart 2023.

De chemische kwaliteit van (grond- en oppervlakte) water is verbonden met die van de bodem. De wijze waarop in Nederland wordt omgegaan met grondverzet en de aanwezigheid van diffuse verontreinigingen in de bodem kan spanning opleveren met de KRW, als het stoffen betreft die mobiel zijn en zich makkelijk verplaatsen naar grondwater. Het is nodig dat de landelijke bodem- en waterregelgeving hier beter op elkaar aansluiten. Dit is vooral een probleem bij persistente en giftige stoffen. Voorbeelden zijn stoffen uit de PFAS-groep en bepaalde bestrijdingsmiddelen.

Overigens geldt voor veel chemische stoffen dat ze niet binnen de reikwijdte van de KRW-beoordeling vallen. Dit geldt bijvoorbeeld voor stoffen uit de genoemde PFAS-groep en voor de medicijnresten, die in niet geringe hoeveelheden in het water voorkomen. In de paragrafen 2.4.3 en 2.4.4 wordt verder op de kwaliteit van respectievelijk oppervlakte- en grondwater ingegaan. In [paragraaf 6.2](#) wordt de ontwikkeling toegelicht van de zogeheten kritische prestatie-indicatoren (kpi's), binnen het kader van de transitie naar kringlooplandbouw. Onderdeel van de kpi-systematiek is de score op waterkwaliteit, in het bijzonder de vermindering van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen.

3. Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027)

Dit KRW-vereiste hebben wij getoetst in het kader van het [Regionaal Waterprogramma 2022-2027](#). Alle grondwaterlichamen voldoen eraan. Het behouden van de goede kwantitatieve toestand vergt blijvende aandacht in het Gooi en de duinen, in verband met de drinkwaterwinningen aldaar.

Het is belangrijk om in Natura 2000-gebieden het gebiedseigen water (kwel en neerslag) van goede kwaliteit zo lang mogelijk vast te houden. Zo gaan we verslechtering van de waterkwaliteit door het inlaten van gebiedsvreemd water tegen. De mogelijkheden hiervoor zijn het herstellen van kwel in het gebied, het verminderen van wegzijging en het vasthouden van water door natuurlijke peilfluctuatie.

4. Klimaatadaptatie: beleid, inrichting en beheer aangepast aan het veranderende klimaat. Schade en ontwrichting door weersextremen zoveel mogelijk beperken (2050)

Dit doel omvat de thema's waterveiligheid, waterbeschikbaarheid/droogte/verzilting en wateroverlast. Deze thema's komen hieronder achtereenvolgens aan de orde. De provinciale beleidsdoelen en maatregelen voor waterveiligheid zijn concreet geformuleerd en opgenomen in het [Regionaal Waterprogramma 2022-2027](#). Voor de andere genoemde thema's is het beleid nog voor een belangrijk deel in ontwikkeling. Uiteraard is er een relatie tussen deze thema's en de nadere WBS-uitwerking

die nog moet plaatsvinden (zie hiervoor). Zo heeft de nagestreefde vermindering van de drooglegging in veenweidegebieden impact op de watervraag en de kans op wateroverlast. Dat het beleid voor een deel nog ontwikkeld moet worden – niet in de laatste plaats ook voor het thema 'bodem' (zie [paragraaf 2.4.6](#)), impliceert dat de (gebieds)keuzes in dit PPLG noodzakelijkerwijs nog als richtinggevend moeten worden gekwalificeerd.

Voor klimaatadaptatie heeft de provincie een uitvoeringsprogramma opgesteld rond de thema's bebouwde omgeving, vitale en kwetsbare infrastructuur en landelijk gebied. Dit programma loopt eind 2023 af. Over de vervolgaanpak nemen wij nog een besluit, mede in relatie tot de uitwerking van WBS. Het huidige programma is opgezet met de bedoeling de opgaven voor klimaatadaptatie in het eigen beleid en handelen te borgen. We houden meer rekening met vitale en kwetsbare functies en bereiden ons beter voor op extreme weersituaties om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen. In onze [Omgevingsverordening](#) is opgenomen dat nieuwe ontwikkelingen in overleg met het desbetreffende waterschap moeten worden getoetst aan de effecten van klimaatverandering.

De stand van zaken per klimaatadaptatie-thema is als volgt.

a. Waterveiligheid

Het centrale doel is om in 2050 klimaatbestendig ingericht te zijn. Hiervoor hanteren we aantal belangrijke pijlers. In de eerste plaats de zogeheten 'meerlaagse veiligheid', waarvan de lagen zijn: 1) voorkomen van overstromingen, 2) duurzame ruimtelijke planning en 3) rampbeheersing. We breiden deze lagenbenadering uit met laag 4 (herstel) en laag 5 (waterbewustzijn). Een tweede pijler is 'van lijn naar zone'. Dit betekent dat we anticiperen op toekomstige ruimtebehoefte rond de keringen en inzetten op functiecombinaties. We hebben de ambitie om samen met de waterschappen eind 2024 de ruimtebehoefte geïnventariseerd te hebben. Daarna zal juridische borging kunnen plaatsvinden, in onze [Omgevingsverordening](#). Ook met de derde pijler anticiperen we op de toekomst. Samen met andere overheden stellen we scenario's rond klimaatverandering en zeespiegelstijging op. Op basis daarvan sturen we op gevolgenbeperking bij overstromingen (locatiekeuze en klimaatrobuuste inrichting). Tenslotte, de vierde pijler, hebben we ook meer aandacht voor de risico's rond vitale en kwetsbare objecten en infrastructuur, zowel bij het normeren van de keringen als bij het klimaatbestendig inrichten van het landelijk gebied.

De concrete subdoelen voor waterveiligheid zijn:

- [Primaire waterkeringen](#) voldoen in 2050 aan de wettelijke normen en hebben een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

- **Regionale keringen** die in de tweede toetsronde (afgerond in 2024) worden afgekeurd, voldoen uiterlijk in 2030 weer aan de norm.
- Veiligheid voor **overstromingsgevoelige gebieden** (kustplaatsen, buitendijkse gebieden, diepe polders en verstedelijkte gebieden) door het treffen van klimaatadaptieve maatregelen.

Om de waterveiligheid in bestaande buitendijkse gebieden beter te waarborgen gaan we in 2024 in overleg met Rijk, gemeenten en waterpartners om ons beleid restrictiever te maken, dus minder toe te laten.

b. Waterbeschikbaarheid, droogte en verzilting

Over het hele jaar gemeten heeft de provincie nog altijd een neerslagoverschot. Echter, als gevolg van klimaatverandering en door toenemende watervraag zijn er vaker perioden van watertekorten en droogte. Het noordelijk deel van Noord-Holland is sterk afhankelijk van het water uit het IJsselmeer. Een recente stresstest heeft uitgewezen dat deze buffervoorraad veel korter dan gedacht toereikend is. Het zuidelijk deel van de provincie kent een verziltingsprobleem dat ontstaat door indringing van zout zeewater. In onze Omgevingsverordening hebben wij verdringingsreeksen vastgesteld, waarmee in tijden van droogte de verdeling van het water wordt geregeld. Echter, door de recente droge jaren zijn vragen gerezen over de huidige en toekomstige verdeling. Veel van die vragen worden nationaal opgepakt in het kader van het **Deltaplan zoet water**, waaraan wij deelnemen via twee zoetwaterregio's. Omdat de watervraag verder zal toenemen, onder meer door vernatting van veenweidegebieden en waterstof- en drinkwaterproductie, is het beleid op dit thema nog erg in ontwikkeling. Er lopen nog diverse onderzoeken, zoals naar de verdeling van het water uit het hoofdwatersysteem en de gevolgen van zeespiegelstijging. Uiteraard speelt ook de nadere uitwerking van de WBS-uitgangspunten een rol. Duidelijk is dat bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening moet worden gehouden met afnemende zoetwaterbeschikbaarheid en bovenregionale verdelingsvraagstukken. Verzilting zal op termijn meer geaccepteerd moeten worden, ook bij bestaande functies.

We houden er rekening mee dat droge periodes in de toekomst vaker voorkomen en langer duren waardoor er dan minder zoet water beschikbaar is:

- **Minder water voor doorspoeling om (interne) verzilting tegen te gaan** betekent dat we alert zijn op **doelstellingen en teelten in gebieden en wellicht scherpere keuzes maken tussen gebieden onderling.** Dit geeft echter ook kansen: in de ene polder kan een bewuste keuze voor verzilting (met bijbehorende brakke natuurdoelstellingen en voor zover mogelijk meer zouttolerante teelten) leiden tot meer zoet water in een andere polder.

- **Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen met een watervraag zullen gepaard moeten gaan met maatregelen om (zelfvoorzienend) droge perioden te overbruggen.** Daarnaast dient de zoetwatervraag zoveel mogelijk te worden beperkt door middel van innovatie en dient er te worden voorkomen dat er afwenteling plaatsvindt door om te schakelen naar een andere zoetwaterbron. Zelfvoorzienendheid voor de eigen watervraag zal in het beleid verder worden uitgewerkt en daarbij zullen we inzetten op stimuleringsmaatregelen.
- Bebouwd gebied kan te maken krijgen met lagere grondwaterstanden, bodemdaling en paalrot.

We houden er rekening mee dat vernatting/peilverhoging in veenweidegebieden om bodemdaling en CO₂-uitstoot tegen te gaan veel water vraagt. Als dit zoet water betreft, betekent dit dat er voor andere functies minder zoet water beschikbaar is. De keuze die voor de Noord-Hollandse veengebieden wordt gemaakt heeft hiermee ook implicaties op andere gebieden/watergebruikers. Dit betreft zowel gebieden/watergebruikers in Noord-Holland als daarbuiten. Daarom is er bovenregionale en nationale afweging en afstemming nodig. Als het gaat om vernatting is, binnen de doelen, maatwerk per gebied noodzakelijk. Dit betekent dat we samen met de agrarische sector, de waterbeheerders en andere betrokkenen bepalen wat en wanneer nodig is om deze doelen te halen. Hierbij zijn participatie en een zorgvuldige voorbereiding van groot belang. We vragen de waterbeheerders water vast te houden waar het kan en water aan te voeren waar en wanneer het moet. **Waar waterkwaliteitsdoelen en klimaatdoelen strijdig zijn, geven we prioriteit aan de klimaatdoelen.**

c. Wateroverlast

Voor de opgave wateroverlast zijn de provinciale ambities voor een deel opgenomen in het eerdergenoemde uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie, maar er zijn nog geen concrete beleidsdoelen vastgelegd, waarop meerjarig uitvoeringsbeleid en instrumenten gebaseerd kunnen worden. Wateroverlast is wel in de Omgevingsverordening opgenomen in de vorm van een normering per gebruiksfunctie voor wateroverlast, zoals bijvoorbeeld voor grasland. Omdat door klimaatverandering vaker extreem weer zal voorkomen, zal deze waarschijnlijk geactualiseerd moeten worden.

Bij de ontwikkeling van beleid op het gebied van wateroverlast zullen wij rekening houden met de aanbevelingen van de beleidstafel Wateroverlast en Overstromingen:

- Verbreed, uiterlijk in 2027, de aanpak van normering wateroverlast naar een meer risicogerichte benadering.
- Voer in 2024 bovenregionale stresstesten uit voor extreme clusterbuien.
- Neem in de provinciale uitvoeringsprogramma's ruimte op voor regionale waterbergingen.

We streven ernaar de laatste aanbeveling uiterlijk in 2024 uit te werken en vervolgens verder te concretiseren in de PPLG-gebiedsprocessen. Daarbij hanteren we, voor zover dat mogelijk is, het WBS-uitgangspunt om 5% tot 10% van diepe polders voor waterberging in te zetten. Het simpelweg reserveren van de diepste delen van een polder achten wij niet altijd adequaat. De functie van een gebied laat dat niet altijd toe en het watersysteem bepaalt bovendien samen met de hoogteligging en de ruimtelijke inrichting waar bij extreme buien het meeste water op maaiveld komt te staan. Naast waterberging in 5 tot 10% van de diepe polders om piekbuien op te vangen kijken we ook naar ruimte in of uitbreiding van het watersysteem (boezemering en noodoverloopgebieden). Tevens zullen we de sponswerking van de bodem bevorderen waardoor water beter kan worden vastgehouden en de bodem daarmee ook bijdraagt aan het voorkomen van watertekort.

Aan de randen van polders zoeken we naar ruimte voor voorraadberging (ook wel seizoensberging genoemd). Dit om enerzijds zoet water vast te houden voor tijden van droogte en anderzijds wegzijging tussen polders te verminderen.

Ook streven we ernaar, de wateroverlastnormering voor veenweiden aan te passen, met het oog op de klimaatmaatregelen voor veenweidegebieden. Peilopzet en/of grondwaterstandsverhogingen kunnen in veenweidegebieden alleen tot stand worden gebracht in combinatie met aangepaste normen voor wateroverlast, omdat in veenweidepolders de uitbreiding van de waterbergingsruimte of het oppervlak open water qua ruimtebeslag anders onrealistisch groot zal zijn. Uiteraard zullen we bij de aanpassing van de normen goed kijken naar de gevolgen, waaronder de juridische en financiële gevolgen. Ook hier zijn participatie en een zorgvuldige voorbereiding van groot belang.

2.4.3 Oppervlaktewater: KRW-doelen en zwemwater

Naast de in paragraaf 2.4.2 besproken NPLG-doelen zijn er nog andere water- en bodemdoelen waar wij, samen met andere overheden, aan werken. Deze komen in de resterende subparagrafen van 2.4 aan de orde.

Het doel is om de KRW-doelen voor ecologie en chemie in 2027 te halen, of in ieder geval de vereiste maatregelen tijdig uit te voeren. Deze doelen zijn breder dan de in paragraaf 2.4.2 benoemde NPLG-doelen, die alleen betrekking hebben op nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Momenteel zijn nog in geen van de 89 regionale waterlichamen in Noord-Holland de KRW-doelen volledig bereikt.³¹ Daarnaast is het doel om ook buiten de KRW-

waterlichamen (in het zogeheten 'overig water') de gestelde kwaliteitsdoelen te realiseren. Voor zwemwater is het doel om het aantal zwemlocaties uit te breiden en de kwaliteit te verbeteren. De waterbeheerders in Noord-Holland werken hard aan maatregelen om de KRW-doelen te bereiken. De rol van de provincie is relatief beperkt. Wij houden in de gebiedsprocessen de samenhang met de KRW-maatregelen van de waterschappen in het oog.

In het Regionaal Waterprogramma 2022-2027 zijn de maatregelen van de provincie opgenomen om de doelen te bereiken. De belangrijkste zijn:

- Uitvoeren van 24 KRW-maatregelen waarvoor de provincie (mede)initiatiefnemer is. Deze maatregelen hebben een relatie met de natura 2000- of NNN-opgaven.
- Vaststellen van ecologische doelen voor het 'overig water' (voor de periode tot en met 2027 is dat reeds gebeurd).
- Provinciale schutsluizen beter vispasseerbaar maken.
- Natuurvriendelijke oevers aanleggen in provinciale vaarwegen.
- KRW-pilot uitvoeren, onder meer in het waterlichaam Uitgeester- en Heemskerkerbroek.
- Het vergunning-, toezicht- en handhavingsbeleid voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) intensiveren.
- Subsidiëren van integrale projecten die waterkwaliteit koppelen aan andere beleidsdoelen.
- Stimuleren van de verbetering van zwemwaterkwaliteit.

Bufferstroken, teeltvrije zones en natuurvriendelijke en natuurlijke oevers worden zoveel mogelijk in samenhang gerealiseerd. Voor het halen van KRW-doelen is het aanleggen van meer groenblauwe dooradering belangrijk (zie paragraaf 2.2.4).

Optimaliseren van hydrologische systemen

Verdroging en verstoring van de oorspronkelijke (grond) waterstromen is vaak een knelpunt voor natuurherstel. Voor onze deltanatuur is water een van de meest sturende factoren. Specifiek voor natuurherstel willen we de hydrologische systemen in en om de Natura 2000- en NNN-gebieden in de binnenduintrand, Laag Holland, het Vechtplassengebied en het Gooi optimaliseren. Concreet gaat het om de volgende maatregelen:

- Vernatting van laagveengebieden, ook om de uitstoot van CO₂ te verminderen. Deze maatregel wordt nader uitgewerkt in paragraaf 2.5.
- Herstel en benutting van kwelstromen, zowel in de binnenduintrand als op de overgang van het Gooi naar de Vechtplassen.
- Op sommige plekken in de binnenduintrand, Laag Holland en rondom het Amstelmeer en Wieringen is verzilting onomkeerbaar. Dit kan leiden tot aangepast

³¹ De meest recente informatie over het doelbereik in elk van de KRW-waterlichamen is te vinden in het [waterkwaliteitsportaal](#) van het Informatiehuis Water.

grondgebruik, zowel ten aanzien van eerder geformuleerde natuurambities als het landbouwkundig gebruik. We voorzien door verzilting geen strijdigheid met de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. In Laag Holland is brak water juist een kans voor de instandhouding van zeldzame natuurwaarden. Daar waar het kansrijk is zoeken we ruimte voor de ontwikkeling van brakke natuur. Er kan door verzilting wel strijdigheid met de huidige KRW-doelen ontstaan.

- Met name in de waterrijke natuurgebieden, Laag Holland en Oostelijke Vechtplassen bevorderen we een natuurlijk peilbeheer dat bijdraagt aan de natuurdoelen. Een natuurlijk peilbeheer in Noord-Holland betekent een hoog peil in de winter, een lager peil in de zomer en een meer geleidelijke overgang daartussen. In het veenweidegebied vergt dit specifieke keuzes. Daar waar wordt ingezet op 'groeïend veen', zal de sponswerking van het veenmos hieraan bijdragen.
- We streven naar het zo veel mogelijk vasthouden van gebiedseigen water in elk gebied. We beogen hiermee het water minder snel af te voeren. Dat doen we door natuurherstel- en inrichtingsmaatregelen indien mogelijk te combineren met waterberging. Landbouwbodems met een goede sponswerking – door onder meer een hoog organische stofgehalte in de bodem – spelen hierbij een belangrijke rol.
- De Kaderrichtlijn Water is onder meer gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit in zogeheten beschermde gebieden, waartoe onder meer de Natura 2000-gebieden worden gerekend. Soms moeten bij het nemen van maatregelen keuzes worden gemaakt omdat natuurdoelen en waterkwaliteitsdoelen niet goed verenigbaar zijn.

2.4.4 Grondwater: KRW

De KRW-grondwaterdoelen zijn breder dan de in [paragraaf 2.4.2](#) benoemde NPLG-doelen (betrekking hebbend op nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en waterkwantiteit). De doelen zijn vastgelegd in het Regionaal Waterprogramma 2022-2027, en zijn drieledig:

1. Goede kwaliteit

In Noord-Holland is het grondwater naar KRW-maatstaven in een goede toestand, met de eerdergenoemde uitzondering van een teveel aan fosfaat in het grondwaterlichaam duin Rijn-West. Naar de oorzaken daarvan zal een onderzoek plaatsvinden. Om de kwaliteit van het grondwater te waarborgen zijn maatregelen in uitvoering, waaronder de aanpak van verontreinigingen met onaanvaardbaar verspreidingsrisico, een onderzoek naar ammonium uit stortplaatsen en de aanleg van een *early warning* meetnet.

2. Goede kwantitatieve toestand

De kwantitatieve toestand van het grondwater in Noord-Holland is goed. Er vindt geen uitputting plaats. Echter, in droge perioden kunnen tijdelijk tekorten ontstaan. Deze tekorten kunnen toenemen als gevolg van klimaatverandering en toenemend gebruik van grondwater. Daarom zijn zeven verbetermaatregelen gepland, waaronder de aanleg van bufferzones rond het Naardermeer en de Kortenhoefse Plassen, het stimuleren van het vasthouden van kwelwater in het Vechtplassengebied, een onderzoek naar het benutten van kwelwater in de binnenduïrand en een onderzoek naar het verhogen van de grondwaterstand in de veengebieden. De meeste maatregelen zijn in uitvoering of voorbereiding; de laatste twee onderzoeken moeten nog worden uitgevoerd. Wij leggen bij deze onderzoeken en de maatregelen die eruit voortvloeien, een koppeling met de gebiedsprocessen.

3. Duurzaam gebruik

Bij het gebruik van grondwater mag geen uitputting, verontreiniging of verzilting plaatsvinden. Dit geldt algemeen en is vooral een aandachtspunt bij het gebruik van grondwater voor het produceren van drinkwater en bodemenergie. Drinkwater komt hierna apart aan de orde. Wat bodemenergie betreft nemen wij drie maatregelen: het opstellen van bodemenergieplannen, een onderzoek naar rendementsverhoging van bodemenergiesystemen en een onderzoek naar Hoge Temperatuuropslag. De maatregelen zijn in uitvoering of voorbereiding.

Wij verwachten niet dat de EU-richtlijn voor hergebruik van het effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties consequenties voor het grondwater zal hebben. Het effluent zal, naar wij aannemen, niet voor grondwateraanvulling worden gebruikt.

De Studiegroep Grondwater heeft een rapport uitgebracht over het voorkómen van uitputting, verdroging en vervuiling.³² De resultaten betreffen wij bij de uitwerking van de desbetreffende WBS-uitgangspunten. Via die weg zal het van invloed zijn op ruimtelijke ontwikkelingen in de nabije toekomst, en dus op komende PPLG's.

2.4.5 Drinkwater

De drinkwatervoorziening in Nederland is in toenemende mate een zorg.³³ Naast bevolkingsgroei en economische groei zet klimaatverandering zowel bronnen als distributiesystemen steeds meer onder druk. Voorbeelden zijn langdurige droge perioden, verzilting en de invloed van de zeespiegelstijging op de infiltratie en terugwinning van drinkwater. Bovendien zijn drinkwater en natuur onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als de natuur onder druk staat betekent dat een risico voor de bronnen, zowel in kwalitatief als kwantitatief opzicht.

32 Studiegroep Grondwater (2020). [Grondwater: onzichtbaar en onmisbaar](#).

33 RIVM (2023). [Waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater tot 2030 – knelpunten en oplossingsrichtingen](#).

De provincie heeft op grond van de Drinkwaterwet een zorgplicht voor de duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening, net als andere overheden overigens. De KRW bepaalt dat geen toename van de zuiveringsinspanning mag plaatsvinden en dat deze op termijn moet verminderen. Wij zijn onder andere verantwoordelijk voor de vergunningverlening bij grondwaterwinningen en het aanwijzen van grondwaterbeschermingsgebieden.

In Noord-Holland zijn drie drinkwaterbedrijven actief: PWN, Waternet en Vitens. PWN gebruikt voornamelijk oppervlaktewater uit het IJsselmeer en in mindere mate het Lekkanaal. Naast oppervlaktewater wordt (beperkt) gebruik gemaakt van natuurlijk duinwater uit het Noordhollands Duinreservaat en grondwater uit het Gooi. De belangrijkste bron van Waternet is het Lekkanaal en in mindere mate kwelwater uit de Bethunepolder (provincie Utrecht) en natuurlijk duinwater uit de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het drinkwater dat Vitens in Noord-Holland levert is voornamelijk afkomstig uit grondwater in Noord-Holland en Utrecht. Het drinkwaterverbruik bedroeg in 2020 totaal 212,5 miljoen m³.

Hoewel volgens de WBS-principes gestreefd wordt naar vermindering van dit verbruik met 20% in 2035, houden de drinkwaterbedrijven vooralsnog rekening met een toename, voornamelijk in verband met bevolkingsgroei en economische groei. De prognose tot 2050 is weergegeven in schema 5.

Om voldoende water te kunnen blijven leveren zoeken drinkwaterbedrijven naar extra productiemogelijkheden op de locaties Overveen, Laarderhoogt, Heemskerk, Haarlemmermeer, Horstermeerpolder, Amsterdamse Waterleidingduinen en Weesperkarspel. Mogelijk kan plaatselijk meer water worden geproduceerd door uitbreiding van bestaande systemen, maar er wordt ook onderzoek gedaan naar nieuwe winningen. Omdat de hoeveelheid zoet water in Noord-Holland beperkt is wordt ook gekeken naar de winning van brak water, zoals in de Horstermeerpolder en in de Haarlemmermeer.

Wij participeren in deze onderzoeken vanwege het innovatieve karakter en de betekenis voor het grondwaterbeleid. Naast het winnen van extra water wordt onderzoek gedaan naar opslag van water in de ondergrond, dat gebruikt kan worden als (in de zomer) de vraag groter is. PWN is een proef gestart in Hoorn en in het Gooi wordt

onderzoek uitgevoerd door Vitens, PWN en Waternet. Op [kaart 8](#) in de bijlage is een en ander aangegeven.

PWN verkent in overleg met publieke partijen de aanleg van 'klimaatbuffer' in het IJsselmeergebied. De buffer is een klimaatadaptieve maatregel om de kwaliteit van het innamewater in Andijk zeker te stellen en te verbeteren en zo de leveringszekerheid voor het grootste deel van Noord-Holland te vergroten. Bovendien levert de klimaatbuffer verder onder meer een bijdrage aan de noodzakelijke verbetering van ecologische kwaliteit in het IJsselmeer. Momenteel is er nog onvoldoende zicht op financiering.

Voor de bestaande winningen zijn in zogeheten 'gebiedsdossiers' de risico's geïnventariseerd en op basis hiervan zijn uitvoeringsprogramma's opgesteld. De provincie is verantwoordelijk voor de evaluatie en zo nodig actualisatie van de dossiers en programma's voor de grondwaterwinningen in Noord-Holland, in de periode 2022-2027.

De ontwikkeling en bescherming van drinkwaterwinningen is een belangrijke opgave in de komende jaren, waaraan wij met de drinkwaterbedrijven blijven samenwerken. Deze samenwerking richt zich onder andere op de ruimtelijke ordening. Het Rijk heeft aangekondigd dat drinkwaterbeschikbaarheid (op lange termijn) onderdeel wordt van een nieuw te ontwikkelen afwegingskader voor de locatiekeuze van woningbouw. Ook het effect op de drinkwatervoorziening van de ruimtevraag, boven- en ondergronds, van de energietransitie is een belangrijk ruimtelijk vraagstuk. Gezamenlijk moet verkend worden wat de consequenties zijn voor Noord-Holland. Andere vraagstukken zijn de mogelijke inpassing van nieuwe productielocaties en de aansluiting van waterkwantiteit en -kwaliteit (met betrekking tot zeer zorgwekkende stoffen in de bronnen, zoals medicijnresten en persistente, mobiele, toxische stoffen zoals die uit de PFAS-groep).

Wij brengen in het beoogde Actieplan Leveringszekerheid Drinkwater 2030 samen met drinkwaterbedrijven en het Rijk knelpunten bij de drinkwatervoorziening in beeld, zodat wij deze kunnen aanpakken. Een van de knelpunten is stikstof. De bouw en uitbreiding van productielocaties voor drinkwater en de aanleg van de benodigde infrastructuur vraagt ook stikstofruimte. De productielocaties bevinden zich vaak noodzakelijkerwijs nabij of in Natura 2000-gebied (bijvoorbeeld in verband

	2030	2040	2050
PWN	127,8	132,6	135,4
Waternet	107,0	114,0	122,0
Vitens	6,8	nb	nb
Totaal	241,6	246,6+nb	257,4+nb

Schema 5. Prognose drinkwatervraag (miljoenen m³/jaar), incl. gewenste reservecapaciteit. Bron: drinkwaterbedrijven

met filtering in het duingebied). Geringe stikstofemissies in de bouw-, aanleg- en gebruiksfase kunnen tot een hoge depositiewaarde in het omliggende gebied leiden, waardoor de noodzakelijke uitbreiding van drinkwaterproductie problematisch wordt. Drinkwaterbedrijven hebben een wettelijke leveringsplicht en overheden hebben zoals gezegd een wettelijke zorgplicht voor de drinkwatervoorziening. Leveringszekerheid van drinkwater borgen is van groot belang, ook om de gewenste uitbreiding van de woningvoorraad te kunnen borgen.

Het komende nationale plan voor drinkwaterbesparing zal aanknopingspunten bieden voor een nadere verkenning van de rol van de provincie en de waterpartijen in deze aanpak. In dit verband zal de discussie toenemen over het gebruik van drinkwater in woningen (inzet 'grijs' water) en door de industrie.

2.4.6 Bodem

Een gezonde en vitale bodem heeft een goede structuur, chemie, organische stofgehalte en biodiversiteit. Het bodembeleid in Nederland – en ook in Noord-Holland – is voornamelijk gericht geweest op de aanpak en beheersing van spoedeisende bodemverontreiniging en de bescherming van aardkundige waarden (via het beschermingsregime Bijzonder Provinciaal Landschap). De structurerende WBS-keuzes op het gebied van bodem zijn nog niet geborgd in landelijk of provinciaal beleid. Wel hebben Rijk, IPO, VNG en UvW eind 2022 bestuurlijke afspraken gemaakt over bodem en ondergrond voor de periode tot 2030. Geconstateerd is dat een vitale bodem en ondergrond van belang zijn voor veel maatschappelijke opgaven, zoals een gezonde fysieke leefomgeving, klimaatadaptatie, energietransitie, kringlooplandbouw en schoon drinkwater. Het bodemsysteem is daardoor niet los te zien van het watersysteem. In 2023 wordt een adaptieve, interbestuurlijke samenwerkingsagenda opgesteld, gericht op de brede bodemopgaven. In Europees verband wordt in 2023 de publicatie verwacht van de Bodemgezondheidsrichtlijn. Deze volgt op de EU-bodemstrategie (2021) met de ambitie dat tegen 2030 75% van de bodem in de Europese Unie gezond is en in 2050 de bodemverontreiniging tot nul is teruggebracht. Volgens de EU-bodemstrategie zijn bodems gezond als ze

in een goede chemische, biologische en fysische conditie zijn en zo in staat zijn om continu zoveel mogelijk ecosysteemdiensten te leveren. Onderdelen van deze strategie zijn reeds herkenbaar in de structurerende WBS-keuzes.

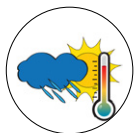
Wij stellen in 2023 provinciaal beleid voor bodem en ondergrond op, met een looptijd tot 2030. Dit beleid nemen we indien mogelijk op in het definitieve PPLG of anders in het volgende PPLG. Een uitgangspunt voor dit nieuwe beleid is dat bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening wordt gehouden met de ondergrond ('3D-ordering') en in tijd ('4D-ordering'). Dit vraagt een aanpassing en verbreding van de visie op de ondergrond zoals opgenomen in onze [Omgevingsvisie NH2050](#). We maken kansen en knelpunten in de ondergrond inzichtelijk en maken keuzes, bijvoorbeeld door het reserveren van ondergrondse ruimte voor toekomstige ontwikkelingen. Maar ook door het reserveren van ruimte voor de bodem als onderdeel van het natuurlijk systeem. Hierbij staan sponswerking, natuurlijke zuivering en bodembiodiversiteit centraal. Bij ruimtelijke ontwikkelingen, herinrichting en beheer van een gebied zetten we in op:

- Het herstel van de kwaliteit van de bodem, beschouwd vanuit vier bodemeigenschappen: bodemstructuur, bodemchemie, organische stof en bodembiodiversiteit.
- Efficiënt gebruik van de ruimte bovengronds en ondergronds.
- Minder afdekking, minder grondverzet, hoogwaardig hergebruik en het behoud van waardevolle bodems voor landbouw en natuur.
- Ruimte voor gebiedsgerichte aanpak van bestaande bodemverontreiniging.

Ons bestaande beleid gericht op het voorkomen van verontreiniging van de bodem zetten we voort. De aanwezigheid van diffuse verontreinigingen in de bodem en 'nieuwe' opkomende stoffen vraagt dat verplaatsing van verontreinigende stoffen naar en vanuit het bodemdomein naar het water- en luchtdomein in samenhang wordt bekeken. Overigens wordt de bodemkwaliteitszorg onder de Omgevingswet grotendeels de verantwoordelijkheid van gemeenten.

Amsterdamse Waterleidingduinen - Vogelenzang

2.5 EEN BETER KLIMAAT EN MINDER BODEMDALING

2.5.1 Inleiding

Nederland werkt op grond van het [Klimaatakkoord van Parijs](#) (2015) aan het onomkeerbaar en stapsgewijs terugdringen van de emissies van broeikasgassen, om zo de opwarming van de aarde en de verandering van het klimaat te beperken. Het Rijk richt zich op klimaatneutraliteit in 2050 en een netto-reductie van broeikasgassen van minstens 55% in 2030 ten opzichte van 1990. Om de opgave voor 2030 te realiseren zijn doelen geformuleerd voor de sectoren industrie, elektriciteit, gebouwde omgeving, mobiliteit, landbouw en landgebruik. De opgave na 2030 is nu nog niet uitgewerkt.

In het NPLG wordt de opgave voor de sectoren landbouw en landgebruik uitgewerkt. Deze opgave kan enerzijds worden behaald door minder broeikasgassen uit te stoten (emissiereductie) en anderzijds door koolstof vast te leggen. Meer specifiek gaat het om de veehouderij en akkerbouw, de veenweidegebieden, landbouwbodems en bomen, bossen en natuur. Omdat bij de oxidatie van veen het veenpakket minder dik wordt, heeft deze paraagraaf ook betrekking op het vraagstuk van bodemdaling in de veenweidegebieden.

2.5.2 Concretisering van de opgave

Er zijn verschillende broeikasgassen. De bekendste zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en distikstofmonoxide (N₂O, ook wel lachgas genoemd). Omdat deze gassen in verschillende mate bijdragen aan de opwarming van de aarde, worden ze omgerekend naar 'CO₂-equivalenten'. De opgave voor de sectoren landbouw en landgebruik staat in schema 6.

Een deel van de landelijke opgave is door het Rijk vertaald naar een provinciale opgave; een deel (nog) niet. Dat maakt het lastig om te bepalen wat de Noord-Hollandse bijdrage aan de landelijke opgave zou moeten zijn. Daarbij komt dat het generiek rijksbeleid om de emissies van broeikasgassen te verminderen – bijvoorbeeld voortvloeiend uit nieuwe landelijke ontwikkelingen met betrekking tot de landbouw – en provinciale maatregelen onderling communicerende vaten zijn. Alles wat op nationale schaal gebeurt, hoeft niet op provinciale schaal te gebeuren, en vice versa. Het generieke rijksbeleid is nog beperkt uitgekristalliseerd. Dit hindert de uitwerking van ons provinciaal beleid. Desondanks geven we in dit PPLG zoveel mogelijk richting, met name ten aanzien van de veenweiden- en bodemdalingsproblematiek.

2.5.3 Emissiereductie landbouw

De reductie van broeikasgasemissies is een opgave voor de gehele landbouwsector. Het zwaartepunt is de methaanuitstoot in de veehouderij. Het grootste deel hiervan wordt gevormd bij verteringsprocessen van dieren. De rest komt vrij door fermentatie van opgeslagen mest.³⁴ Ook in de akkerbouw ontstaat in beperkte mate uitstoot van broeikasgassen door het gebruik van dierlijke mest en kunstmest. De Noord-Hollandse opgave is een vermindering van 0,3 megaton CO₂-equivalenten in 2030. Onze maatregelen voor emissiereductie richten zich op:

- Verkleining van de veestapel via agrarische ondernemers die stoppen, bijvoorbeeld vanwege de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland of de stikstofaanpak.
- Innovaties in stal- en mestopslag in de melkveehouderij. Voorbeelden daarvan zijn emissiearme stallen, monovergisters en meststrippers.

Klimaatopgave sectoren landbouw en landgebruik

Landbouw (veehouderij en mestaanwending in de akkerbouw)

- Landelijke emissiereductieopgave van 5 megaton CO₂-equivalenten in 2030. De methaanemissiereductie is hier onderdeel van. Om te voldoen aan de Global Methane Pledge dient in de veehouderij en akkerbouw een methaanemissiereductie van minimaal 3,82 megaton CO₂-equivalenten te worden gerealiseerd in 2030. Voor Noord-Holland is de reductieopgave in februari 2023 door het Rijk vastgesteld op 0,3 megaton CO₂-equivalenten in 2030.

Landgebruik (landbouwbodems, bomen/bossen/natuur en veenweiden)

- Landbouwbodems
Landelijke opgave koolstofvastlegging van 0,5 megaton CO₂-equivalenten in 2030. Deze verdeling blijft landelijk.
- Bomen/bos/natuur
Landelijke opgave koolstofvastlegging van 0,4 – 0,8 megaton CO₂-equivalenten in 2030. Deze verdeling blijft landelijk.
- Veenweiden
Landelijke emissiereductieopgave (= voor de zes veenweideprovincies) van 1 megaton CO₂-equivalenten in 2030. Voor Noord-Holland is de opgave 0,09 megaton CO₂-equivalenten in 2030.

Schema 6. Klimaatopgaven landbouw en landgebruik

Wij verwachten voorsnog dat dit voldoende zal zijn. Generiek rijksbeleid zoals de afbouw van de derogatie (waardoor het gebruik van dierlijke mest daalt), regelgeving ten aanzien van veevoer (waardoor methaanvorming bij verteringsprocessen vermindert) en het Europees landbouwbeleid dragen ook bij aan het doelbereik. Wanneer het generieke rijksbeleid meer vorm heeft gekregen, verkennen we of aanvullende provinciale maatregelen nodig zijn.

2.5.4 Emissiereductie landgebruik (inclusief bodemdaling)

De opgave voor landgebruik kent drie componenten: landbouwbodems, bomen-bos-natuur en veenweiden.

De opgaven voor landbouwbodems en voor bomen-bos-natuur richten zich op koolstofvastlegging door bijvoorbeeld bosgroei en het gebruik van groenbemesters in de landbouw. Deze opgaven blijven landelijk. Wij geven hier invulling aan door natuurherstel en -ontwikkeling, zoals bosaanplant, realisatie van de groenblauwe dooradering, verbetering van de water- en bodemkwaliteit en maatregelen om veengroei te bevorderen. Wij gaan ervan uit dat we hiermee ons aandeel in voldoende mate leveren.

Ten slotte vormt, zowel in Noord-Holland als in de andere veenweide-provincies, veenoxidatie een probleem. Bij veenoxidatie komen veel broeikasgassen vrij: 0,17 megaton CO₂-equivalenten per jaar.³⁵ Door de oxidatie verdwijnt het veen en daalt de bodem (zie afbeelding 11). De Noord-Hollandse veenweidegebieden dalen tot 2050 naar verwachting tussen 2 en 60 centimeter, afhankelijk van het gebied (zie kaart 9).³⁶ Samen met de andere veenweideprovincies hebben we doelen geformuleerd om veenoxidatie en bodemdaling tegen te gaan. Voor onze provincie luiden die:

- Vermindering van de emissie uit veenweidebodems met 0,09 megaton CO₂-equivalenten in 2030.
- In de veenweidegebieden werken aan een duurzame en

vitale grondgebonden landbouw, met een goed toekomstperspectief.

- Zorgen dat het veenweidegebied in 2050 waterrobuust en toekomstbestendig is ingericht.
- Het verminderen, stoppen en waar mogelijk herstellen van de bodemdaling. De dikke veenpakketten geven we prioriteit.

Afbeelding 11. Uitstoot van broeikasgassen door veenafbraak

Om te concretiseren welke opgave de vijf programmagebieden moeten realiseren, hebben we de provinciale opgave van 0,09 megaton CO₂-equivalenten verdeeld. Deze is gebaseerd op de oppervlakte veenweidegebied in elk van de programmagebieden.

Het remmen van de veenoxidatie en bodemdaling in het veenweidegebied is cruciaal. Als we niets doen zal de CO₂-uitstoot uit veen de totale uitstoot van Nederland in 2050 domineren.³⁷ Om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren en bodemdaling tegen te gaan zetten we in de veengebieden in op peilverhoging richting grondwaterstanden van 20 tot 40 centimeter onder maaiveld. Hierbij zijn participatie en een zorgvuldige voorbereiding van groot belang. Om het doel te realiseren zijn diverse maatregelen inzetbaar.

PPLG-programmagebied	Oppervlakte veenweide	Huidige emissie (in megaton CO ₂ -eq./jr)	Reductieopgave 2030 (in megaton CO ₂ -eq./jr)
Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland	205 hectare	0,002 megaton	0,001 megaton
Noord-Kennemerland	21 hectare	0,0002 megaton	n.v.t. (te geringe oppervlakte)
Laag Holland	10.800 hectare	0,12 megaton	0,066 megaton
Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden	2.096 hectare	0,03 megaton	0,014 megaton
Gooi & Vechtstreek	1.405 hectare	0,02 megaton	0,009 megaton
Totaal		0,17 megaton (afgerond)	0,09 megaton

Schema 7. Verdeling opgave CO₂-reductie over programmagebieden

35 De monitoring van CO₂-uitstoot in het veenweidegebied gebeurt met het registratiesysteem SOMERS (Subsurface Organic Matter Emission Registration System).
 36 Planbureau voor de Leefomgeving (2016). Dalende bodems, stijgende kosten. Mogelijke maatregelen tegen veenbodemdaling in het landelijk en stedelijk gebied. PBL-publicatie 164.
 37 Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2020). Stop bodemdaling in veenweidegebieden. Het Groene Hart als voorbeeld.

Voorbeelden zijn: het aanleggen van waterinfiltratiesystemen (onderwaterdrainage, zowel actief als passief, druppel- en greppelinfiltratie), de aanleg van natuurvriendelijke oevers (onderdeel van de groenblauwe dooradering), extensiever grondgebruik, goed slootbeheer en het tegengaan van afkalving van slootkanten, natte teelten en het inbrengen van klei in de veengrond. Op dit moment is alleen voor onderwaterdrainage het effect op broeikasgasreductie wetenschappelijk gevalideerd. Voor de overige maatregelen wordt gewerkt aan rekenregels en de validatie daarvan. **Om toch voortvarend aan de slag te gaan kiezen we nu voor een richtinggevend maatregelpakket (zie schema 8). Voor de financiering benutten we bestaande budgetten, zoals de Impulsgelden bodemdaling, en vragen we aanvullende middelen uit het Transitiefonds, ook voor het beheer.**

Vernatting is een goede methode om de emissie van broeikasgassen te verminderen. Het leidt echter tot een grotere zoetwatervraag. Daarnaast zijn er andere waterstaatkundige vraagstukken, zoals extra ruimte die nodig is voor waterberging. Immers, als het grondwaterpeil wordt verhoogd kan de bodem minder regenwater opnemen en ontstaat sneller wateroverlast. Deze vraagstukken pakken we tegelijk aan. **We streven ernaar de wateroverlastnormering voor veenweiden aan te passen, met het oog op de klimaatmaatregelen voor veenweidegebieden. Alleen dan kunnen peilopzet en/of grondwaterstandsverhogingen in veenweidegebieden tot stand worden gebracht, omdat anders in veenweidepolders de**

uitbreiding van de waterbergingsruimte of het oppervlak open water qua ruimtebeslag onrealistisch groot zal zijn. Uiteraard zullen we bij de aanpassing van de normen goed kijken naar de gevolgen, waaronder de juridische en financiële gevolgen. Ook hier zijn participatie en een zorgvuldige voorbereiding van groot belang.

Het verhogen van het waterpeil in de veenweidegebieden kan leiden tot het vrijkomen van fosfaat, dat zich vanuit meerdere bronnen jarenlang in de bodems heeft opgehoopt. Die nalevering kan decennia duren en heeft een negatief effect op de waterkwaliteit en het KRW-doelbereik. **Dit effect accepteren we omdat we het remmen van de CO₂-uitstoot zwaarder vinden. Fosfaatnalevering is immers eindig, terwijl bodemdaling doorgaat (tot de het veen geheel geoxideerd is) en de gevolgen voor het klimaat onomkeerbaar kunnen blijken. De bodemdaling heeft tevens een vermindering van de waterveiligheid tot gevolg. Gezamenlijk staan we voor de uitdaging om de bodemdaling zo te remmen, dat de fosfaatsuitspoeling zo gering mogelijk is. Dit kan door peilverhogingen getrapt door te voeren of door inundatiewater langzaam in het maaiveld weg te laten zakken. We steunen onderzoek naar de mogelijkheden om fosfaat via actieve drainage af te vangen met ijzerzand of andere adsorbens, of om het te fixeren met ijzerzouten of aluminium. Waar vernatting uiteindelijk blijkt te conflicteren met KRW-doelbereik verwachten wij steun van het Rijk bij de onderbouwing en motivering van onze keuze, ook richting de Europese Commissie.**

Maatregel	Oppervlakte en locatie
Waterinfiltratie (actief en passief).	4.000 hectare in Laag Holland, 500 hectare in Gooi & Vechtstreek en 300 hectare in Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden.
Druppelinfiltratie.	100 hectare in vooral kwelgevoelige veenweidegebieden.
Greppelinfiltratie.	50 hectare (gehele provincie).
Hoog peil.	500 hectare. Om het verhogen van de grondwaterstanden mogelijk te maken is aanpassing aan de inlaten van de waterschappen nodig.
Natte teelten.	200 hectare (gehele provincie).
Klei-in-veenmaatregelen.	300 hectare (gehele provincie).
Bodembeheermaatregelen (stromest in plaats van kunstmest en beweiding).	2.000 hectare (gehele provincie).

Schema 8. Maatregelen bodemdaling

2.6 OP WEG NAAR KRINGLOOPLANDBOUW

Wanneer zich op nationaal niveau relevante beleidsontwikkelingen voordoen met betrekking tot het perspectief voor de landbouw zullen deze in het PPLG worden verwerkt.

2.6.1 Inleiding

Als producent van voedsel, uitgangsmaterialen en sier-teeltproducten heeft de landbouw ons landschap mede gevormd en speelt zij een belangrijke rol in het beheer ervan. In 2021 telde Noord-Holland 3.455 land- en tuinbouwbedrijven.³⁸ De sector heeft een grote economische en sociale betekenis voor het landelijk gebied. De landbouwbedrijven vormen weer een belangrijk onderdeel van het totale agrocomplex. In Noord-Holland zal daarom altijd ruimte zijn voor een sterke, duurzame en innovatieve landbouw die gezond en betaalbaar voedsel produceert. Agrarische ondernemers behoren een economisch gezond en toekomstbestendig bedrijfs-perspectief te hebben in de gehele voedselketen.

Een transitie naar kringlooplandbouw in 2040 is onze hoofddoelstelling. Wij volgen de omschrijving die het Rijk hanteert (zie kader).

“De term kringlooplandbouw heeft een bredere betekenis dan alleen het sluiten van de plantaardige en dierlijke kringlopen op verschillende schalen: het gaat om het tegelijkertijd realiseren van een beter verdienvermogen voor boeren en tuinders, én minder schadelijke emissies naar bodem, lucht en water, én om vergroting van de biodiversiteit. In kringlooplandbouw kunnen dieren een dragende rol hebben en zij worden respectvol behandeld. Zo ontstaat een landbouwsysteem dat niet meer tegen de grenzen aanloopt, maar uitgaat van een vruchtbare bodem en gezonde gewassen en dieren. Voor boeren moet het mogelijk zijn op deze wijze rendabel te produceren. Voor kringlooplandbouw bestaat geen blauwdruk: geen ondernemer is hetzelfde en ook de omstandigheden waarin boeren ondernemen, verschillen van bedrijf tot bedrijf. Daarom is het cruciaal om ruimte te bieden aan de inventiviteit van ondernemers om resultaten te boeken die passen bij het karakter van het eigen bedrijf en de toekomstvisie daarop, maar ook de lokale omstandigheden en doelen.”

(Bron: Toekomstvisie agrarische sector, brief van de minister van LNV aan de Tweede Kamer, 25 november 2022.)

het tegengaan van en omgaan met klimaatverandering en het verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers. Voor veel van deze doelen zijn in de vorige paragrafen concrete opgaven en maatregelen benoemd, zoals het verminderen van emissies van ammoniak, koolstofdioxide, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. De eiwittransitie – het vergroten van de beschikbaarheid, diversiteit en acceptatie van bestaande en nieuwe eiwitbronnen – beschouwen wij als onlosmakelijk hiermee verbonden. Die transitie in ons voedselsysteem draagt mede bij aan de doelen van kringlooplandbouw. Vanuit de Voedselvisie zetten wij in op regeneratieve landbouw, een productiesysteem dat vóór de natuur werkt. Hieronder valt natuurinclusieve landbouw, biologische landbouw, agroforestry en agro-ecologie. Onze ambitie is dat alle grondgebonden landbouw in 2030 natuurinclusief niveau 2 is. Daarmee leggen we de lat hoger dan het Rijk. De doelen voor natuurinclusieve landbouw krijgen onder kringlooplandbouw hun uitwerking in het vaststellen van de kpi-drempelwaarden en -streefwaarden (zie [paragraaf 6.2](#)). Aanvullend hierop willen wij dat in 2030 25% van onze voedselconsumptie uit de regio afkomstig is. Deze ‘korte ketens’ bevorderen wij door kennisdeling en netwerkontwikkeling. Wat dierenwelzijn betreft houden we vast aan de uitgangspunten zoals benoemd in onze Voedselvisie. Dit betekent onder meer dat de transitie van ons voedselsysteem voordelig moet zijn voor dierenwelzijn. Hierbij gaan we uit van de wettelijke rolverdeling tussen provincies en Rijk. Onze doelstellingen sluiten goed aan bij het [Nationaal Strategisch Plan](#) voor het Europese [Gemeenschappelijk Landbouwbeleid](#) (GLB-NSP). Ons [Platform Voedsel Verbindt](#) agendeert, verbindt ondernemers en ondersteunt hen met het verduurzamen van hun bedrijven. Andere instrumenten, zoals de sturing op doelbereik via kritische prestatieindicators (kpi's) en de daarbij behorende maatregelen en subsidieregelingen, lichten we toe in [hoofdstuk 6](#).

Die transitie van ons voedselsysteem draagt mede bij aan de doelen van kringlooplandbouw. Wij nemen de Voedselvisie 2030 en de doelen hieruit, ongewijzigd over in het PPLG. Onze ambitie vanuit de Voedselvisie is dat alle grondgebonden landbouw in 2030 natuurinclusief niveau 2 is. Dit houdt in dat wordt gestuurd op zogeheten functionele biodiversiteit.³⁹ Daarmee hebben we de lat hoger gelegd dan wettelijk is vereist (zie kader).

Hierin is ook een transitie naar natuurinclusiviteit vervat. Kringlooplandbouw is landelijk uitgewerkt in zeven doelen: het herstellen van biodiversiteit, verbeteren van waterkwaliteit en -beheer, bodemkwaliteit, plant- en diergezondheid, circulariteit,

³⁸ Bron: CBS Landbouwtelling

³⁹ <http://www.louisbolck.org/downloads/3260.pdf>

We onderscheiden de volgende niveaus van natuurinclusiviteit van de bedrijfsvoering:

Niveau 0: er wordt minimaal gebruik gemaakt van biodiversiteit op het bedrijf. Alleen aan **wettelijke verplichtingen** wordt voldaan. Voorbeeld: weidegang volgens de daarvoor geldende minimumeisen.

Niveau 1: door op een deel van het bedrijf maatregelen te treffen voor **specifieke soorten wordt biodiversiteit bevorderd**. Voorbeelden: een deel van het land afschermen en onbeheerd laten, aanleg van plas-dras of akkerranden, via een mozaïekstructuur rekening houden met maaien en bemesten, beheer van slootkanten, nestkastjes ophangen, erfbeplanting aanbrengen. Praktijkvoorbeeld: niveau 1 wordt eigenlijk ingevuld door gangbare bedrijven die op dit moment aan agrarisch natuurbeheer doen en maatregelen nemen om soorten te behouden of te bevorderen.

Niveau 2: dit is een stap richting grondgebondenheid. Op het bedrijf wordt gestuurd op **verbetering van de functionele biodiversiteit** door verbetering van bodem-, gewas- en diercycli, het ruimte geven voor natuurlijk gedrag van dieren, beheer van landschapselementen en maatregelen ten aanzien van specifieke soorten.

Niveau 3: het bedrijf heeft een adaptief systeem en is **volledig grondgebonden**, waarbij kringlopen geoptimaliseerd zijn en er aandacht is voor bijvoorbeeld kruidenrijk grasland en robuuste koeierassen. Daarbij is er oog voor de aanleg en het onderhoud van landschapselementen en maatregelen voor specifieke soorten. Deelname in een gebiedscollectief met ambitieuze gebiedsbeheerplannen ten aanzien van een groenblauwe dooradering en soortenbeheer kunnen de resultaten versterken. Bedrijven die zich kwalificeren als niveau 3 zijn schaars.

De doelen voor natuurinclusieve landbouw maken deel uit van de hiervoor genoemde zeven doelen van kringlooplandbouw. Deze doelen krijgen hun uitwerking in het vaststellen van de drempelwaarden en -streefwaarden van de zogeheten kritische prestatie-indicatoren (kpi's).

Voor de vaststelling van deze kpi-waarden ten aanzien van dierenwelzijn en diergezondheid hebben wij het voornemen om het convenant dierwaardige veehouderij als uitgangspunt te nemen. De verwachting is dat dit convenant in de loop van 2023 aan de orde komt.

Een van de andere ambities uit de Voedselvisie is dat in 2030 25% van onze voedselconsumptie uit de regio Noord-Holland afkomstig is. Onze doelstellingen sluiten goed aan bij het Nationaal Strategisch Plan voor het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB-NSP). Ons platform Voedsel Verbindt agendeert, verbindt ondernemers en ondersteunt hen met het verduurzamen van hun bedrijven. De instrumenten, zoals de sturing op doelbereik via kpi's en de daarbij behorende maatregelen en subsidieregelingen, lichten we toe in [hoofdstuk 6](#).

In de wereld van de verduurzaming van de landbouw zien wij een bonte waaier van begrippen, terminologieën en aanpakken. Wij vinden het belangrijk dat er zoveel mogelijk een uniforme aanpak en eenduidigheid van begrippen tot stand komt. Dit maakt de communicatie immers eenvoudiger en beperkt de administratieve lasten.

2.6.2 Gunstige uitgangspositie

We zien de transitie naar kringlooplandbouw met vertrouwen tegemoet, omdat de uitgangspositie van onze land- en tuinbouw gunstig is. Dat geldt zowel voor de primaire productie, als voor het hoogwaardig netwerk van agrologistiek, verwerking, innovatie en kennisontwikkeling en -deling. De Noord-Hollandse landbouw speelt een belangrijke rol in het nationale agro-food-complex, dat wereldwijd toonaangevend is. Zo herbergt onze provincie de twee grootste groenteverwerkers van Nederland en de grootste bloemenveiling ter wereld. Met [Greenport Noord-Holland Noord](#), inclusief [Seed Valley](#), en [Greenport Aalsmeer](#) hebben wij sterke bedrijvenclusters binnen onze grenzen. Met name op het gebied van zaadverdeling en uitgangsmateriaal zoals poot-aardappelen is Noord-Holland van strategisch belang voor de voedselproductie in de gehele wereld. Ook in de toekomst staan wij voor deze kwaliteit en innovatiekracht. Daarbij moet worden aangetekend dat de ketenpartijen een cruciale rol hebben om de transitie naar kringlooplandbouw te laten slagen. Het is aan hen om agrarische ondernemers langjarige zekerheid en eerlijke prijzen te bieden voor hun producten en een duurzame consumentenvraag te bevorderen. Ontwikkeling van het beleid op nationaal en Europees niveau zijn hierbij van doorslaggevend belang.

De gunstige uitgangspositie wordt versterkt door relatief hoogopgeleide ondernemers die het ondernemerschap goed in de vingers hebben. Dit gebeurt in een steeds veelzijdiger bedrijfsstructuur. We zien vaker een tweede vestiging elders of verbanden met andere, ook niet-agrarische bedrijven. Hierdoor sluiten kringlopen zich en raakt de land- en tuinbouw steeds meer verweven met andere economische activiteiten en maatschappelijke behoeften. Dit biedt mogelijkheden om landbouwproducten of reststromen een hoogwaardigere bestemming te geven. Zo kan de land- en tuinbouw vaker een oplossing zijn voor de natuur-, klimaat- en wateropgaven. Ten slotte

zien we dat agrarische ondernemers in Noord-Holland vaak kansrijke opties hebben voor bedrijfsontwikkeling en nieuwe verdienmodellen. Dit komt door de relatieve kleinschaligheid: de stad, andere agrarische bedrijven en natuur- en recreatiegebieden liggen vaak op relatief korte afstand. Kortom: wij zien volop mogelijkheden voor ondernemerschap, ook voor de nieuwe generatie.

2.6.3 Ontwikkelrichting melkveehouderij

Op veel plaatsen in de provincie bevinden zich melkveehouderijbedrijven, met het zwaartepunt in de veenweidegebieden. De druk op de ruimte is echter groot. Deze druk komt voort uit de opgave tot extensivering en de transitie naar kringlooplandbouw. Daarnaast vragen ook niet-agrarische functies ruimte, zoals woningbouw, energietransitie, groenblauwe dooradering en natuurontwikkeling. Hoewel ook in de veenweidegebieden veel (broeikas) opgaven moeten worden gerealiseerd, is de melkveehouderij al relatief extensief. Met de afronding van het NNN zal, met name bij de Natura 2000-gebieden, een verdere extensivering plaatsvinden. Voor deze bedrijven ligt er een uitdaging om invulling te geven aan opgaven zoals het terugdringen van emissies, peilverhoging en natuurrealisatie, en tegelijkertijd een gezond verdienmodel te behouden. In de gebiedsprocessen helpen we hen met subsidiemogelijkheden voor investeringen ten behoeve van het terugdringen van emissies, het vergroten van de biodiversiteit en het verhogen van het grondwaterpeil. Daarnaast bieden we mogelijkheden voor bedrijfsverplaatsing en -beëindiging, waarmee er ruimte ontstaat voor de 'blijvende' bedrijven.

We voorzien in de gebiedsprocessen een aanzienlijke grondmobiliteit en daarmee het risico van achteruitgang van de verkaveling. Daarom zetten we in op agrarische structuurverbetering, waarbij de verkavelingssituatie wordt geoptimaliseerd (grote huiskavel, zo min mogelijk veldkavels) en gronden van stoppende bedrijven worden toebedeeld aan de blijvers (in pacht en/of eigendom). Daarbij houden we rekening met het behoud van de landschappelijke waarde van het gebied. Om een gezond verdienmodel met voldoende ontwikkelingsmogelijkheden te realiseren kan schaalvergroting aan de orde zijn, waarbij bedrijven uitbreiden in zowel grondposities als in vee. De veedichtheid per hectare zal echter afnemen: intensivering is niet aan de orde.

2.6.4 Bescherming landbouwgrond

Binnen het agro-foodcomplex is er veel samenhang en onderlinge afhankelijkheid tussen de primaire productie, de handelshuizen, verwerkende bedrijven, agrarische natuurverenigingen en kennis- en onderzoeksorganisaties. Al deze partijen hebben een rol in de transitie naar kringlooplandbouw. De beschikbaarheid van landbouwgrond is daarbij van belang. Daarom stellen we een afwegingskader op voor de bescherming van landbouwgrond. De zekerheid die

dit aan de land- en tuinbouw biedt stelt de sector in staat zich maximaal te richten op de transitie naar kringlooplandbouw. We houden rekening met eventuele beleidsontwikkelingen op nationaal niveau. In alle gevallen geven we de beheercheck (zie hoofdstuk 6) een plaats in het kader. Het kader zal het realiseren van de opgaven die in de voorgaande paragrafen zijn beschreven, niet belemmeren.

2.6.5 Ontwikkelrichting bloembollenteelt

Ruim de helft van het landelijk areaal bloembollenteelt ligt binnen Noord-Holland. De van oudsher meest geschikte bollengronden zijn de zeezandgronden in de binnenduinrand. Veel specifieke bloembollensoorten kunnen alleen op deze grondsoort worden geteeld. De ontwikkeling van de bloembollenteelt op zand is planologisch begrensd (circa 11.000 hectare). De achtergrond hiervan is dat milieu-investeringen rendabeler en effectiever zijn wanneer ze op gebiedsniveau worden gedaan, dan op (verspreid gelegen) individueel bedrijfsniveau. Ook voor de bloembollensector is de transitie naar kringlooplandbouw ons doel. Dit kan bijvoorbeeld door ruimere teeltwisseling en biologische teelt of juist meer gesloten teeltsystemen. Omdat voor de verduurzaming ruimte nodig is, willen wij het begrensde areaal voor bloembollenteelt op zand behouden. Echter, waar percelen of bedrijven door hun ligging tot een complexe milieuprobleem leiden - wat gelet op het watersysteem, kwetsbare natuur of functieverandering met name in de binnenduinrand het geval is - zetten wij in op herschikking van functies of verplaatsing. Waar verzilting een risico vormt zetten we, mits kansrijk en ook op lange termijn mogelijk in op zoetwater-zelfvoorzienendheid en precisietechnologie gericht op slim omgaan met zoet water.

Schermerhorn (fotograaf: Bas Beentjes)

2.7 EEN BELEEFBAAR LANDELIJK GEBIED

2.7.1 Inleiding

Onze Noord-Hollandse landschappen zijn prachtig en divers. We wonen, werken en recreëren er, genieten van de mooie uitzichten en reizen erdoorheen. Ze herbergen onze geschiedenis en vormen een deel van onze identiteit. Een mooi landschap, met waardevolle natuurgebieden, cultuurhistorisch erfgoed, agrarische bedrijvigheid en voldoende recreatiemogelijkheden is onmisbaar voor een gezonde leefomgeving waar mensen zich thuis voelen.

Het aantal Noord-Hollanders groeit. Hierdoor groeit ook de recreatiebehoefte en komt er meer drukte, zeker in de groene stadsranden maar ook elders in het landelijk gebied. Bovenop de jaarlijkse 114 miljoen vrijetijdsactiviteiten (2018) verwachten we er in 2030 nog 43 miljoen extra, waarvan zo'n 10 miljoen als 'buitenrecreatie' en nog eens 10 miljoen als 'sportieve buitenactiviteit' te kwalificeren zijn. Het aantal toeristische overnachtingen stijgt naar verwachting met 17,2 miljoen: bijna 33% extra.⁴⁰ Kortom: de recreatieve druk neemt toe, ook op onze natuurgebieden. Dit onderstreept de noodzaak van voldoende groene recreatieruimte.

2.7.2 Landschap en erfgoed

Ons landschap verandert de komende decennia. Dat vraagt flexibiliteit. Tegelijkertijd zijn onze landschappen soms eeuwenoud en heeft natuur decennia nodig om tot wasdom te komen. Daarom bevestigt onze [Omgevingsvisie NH2050](#) het belang van behoud en ontwikkeling van landschap, natuurgebieden en ruimtelijke kwaliteit. Onze beschermde landschappen en natuurgebieden vormen een duurzaam groenblauw raamwerk. Met de afronding van het Natuurnetwerk Nederland, de aanleg van bos, groenblauwe dooradering en recreatief groen werken we door aan de ontwikkeling van dit raamwerk.

In het verleden, zoals bij de ruilverkavelingen vanaf de jaren '50, is soms te lichtzinnig omgesprongen met het landschap. De transitie die voor ons ligt biedt kansen om het beter te doen. Want hoewel landschappelijke waarden niet in een kwantitatieve opgave zijn te vatten, zien we veel kansen om de opgaven in dit PPLG te gebruiken voor een versterking en verbetering van (de toegankelijkheid van) het landschap. Een aansprekend voorbeeld is de aanleg van waterbergingen door historische waterlopen in ere te herstellen of inundatievelden te benutten. Of agrarische verbreding met natuur- en landschapsbeheer, recreatieve voorzieningen en de herbestemming van gebouwd erfgoed, zoals de typisch Noord-Hollandse stolpboerderijen. Soms kunnen zelfs geheel nieuwe, waardevolle landschappen ontstaan. Een mooi voorbeeld daarvan is de nieuwe Hondsbossche Zeewering, waar

vóór de oude zeedijk een nieuw strand en duinen zijn gerealiseerd.

Bij elke ruimtelijke ontwikkeling is de bescherming en ontwikkeling van landschappelijke waarden en erfgoed ons uitgangspunt. We beschermen onze meest waardevolle landschappen en natuurgebieden in onze [Omgevingsverordening](#): de UNESCO-werelderfgoederen [Waddenzee](#), [Droogmakerij de Beemster](#) en de [Hollandse Waterlinies](#), het Natuurnetwerk Nederland, het Bijzonder provinciaal landschap (zie [kaart 5](#)) en de rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten. Dat betekent niet dat hier geen ontwikkelingen mogelijk zijn, maar in gebieden die buiten een planologisch beschermingsregime vallen zijn meer en ruimere mogelijkheden. De ruimtelijke kwaliteitseis en de [Leidraad Landschap en Cultuurhistorie](#) borgen dat ruimtelijke ontwikkelingen passend zijn en voortbouwen op de karakteristieken en waarden van het landschap. Ons erfgoedbeleid is gericht op bescherming, behoud en ontwikkeling van het gebouwde en groene erfgoed, bescherming van het ondergrondse erfgoed en historische structuren. We gaan uit van 'erfgoedinclusiviteit': niet de bevrozing van het erfgoed, maar ontwikkelingsgericht meebewegen op basis van erfgoedwaarden en hierbij de tijdslagen in het landschap herkenbaar houden.

Bij de uitvoering van gebiedsprocessen maken we dit concreet door instrumenten te gebruiken zoals een landschapshistorische analyse (bijvoorbeeld een landschapsbiografie) of ontwerp onderzoek aan toekomstperspectieven. Met het beschikbare [Investeringsbudget Landschapsversterking](#) versterken wij het landschap en de toegankelijkheid ervan voor inwoners en bezoekers. Recente voorbeelden zijn de Westeinderscheg, de Amstelscheg, de liniedijken van de Stelling van Amsterdam, het landschap van het Oer-IJ en de omgeving van Schagen. Door te investeren in het behoud en versterking van ons erfgoed (zoals stolpenlinten, historische dijken, monumentale ensembles en monumenten) vergroten we de beleefbaarheid van het landschap.

Naast kansen zijn ook schuurpunten denkbaar. Zo kan bosgroei op gespannen voet staan met het behoud van de open (weidevogel)landschappen. Er kan spanning bestaan tussen de aanleg van recreatieve voorzieningen en het verbod op nieuwe stedelijke ontwikkelingen in beschermd landschap. Fluctuerende waterstanden en verzilting beschadigen archeologisch en (funderingspalen van) gebouwd erfgoed. Historische kavelpatronen kunnen verdwijnen bij de aanleg van water en nieuwe natuur. Wij sluiten nieuwe ontwikkelingen niet uit, maar verwachten altijd een zorgvuldige afweging. Onze

⁴⁰ Bureau BUITEN en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd Onderzoek (2022). *Natuur- en Recreatiegebieden Noord-Holland*. Prognose op basis van gegevens van CBS, NBTC en CVTO.

ruimtelijke-orderingsprocedures zijn hierop ingericht: wij gaan vroegtijdig met gemeenten in gesprek over aankomende ontwikkelingen. Vaak zal een zorgvuldige afweging in het gebiedsproces gemaakt kunnen worden; in sommige gevallen is misschien sprake van beleidskeuzes. Hierop lopen wij nog niet vooruit.

2.7.3 Recreatie

Recreatie speelt een onmisbare rol in ons welzijn. In onze [Visie Recreatie & Toerisme 2030](#) en [Visie op de Waterrecreatie 2030](#) formuleren we ons recreatief en toeristisch beleid. We willen optimaal kunnen profiteren van de sociale en economische waarde van recreatie en toerisme, zowel nu als in de toekomst. Om dit doel te bereiken is werk aan de winkel. Door bevolkingsgroei, veranderingen in ons vrijetijdsgedrag en de groei van het toerisme staan zowel de beleving van natuur, ruimte en rust, als de draagkracht van de natuur zelf onder druk. Natuur- en recreatiegebieden hebben onvoldoende capaciteit om de groeiende vraag naar recreatiemogelijkheden – inclusief nieuwe vormen zoals e-bikes, bootcamps en durfsporten – op te vangen. De exacte opgave verschilt per regio. Zo is de recreatieve druk in Noord-Holland Noord minder groot, hoewel sommige recreatiegebieden ook daar incidenteel of structureel overbelast zijn. Met name in de Metropoolregio Amsterdam zal de druk de komende jaren sterk toenemen. In 2050 is in Noord-Holland sprake van een tekort van ruim 5.000 hectare recreatieruimte.⁴¹

Wij vinden het belangrijk om recreatie een plek te geven in alle gebiedsprocessen. Voor elk van de vijf programma-gebieden brengen we uiterlijk begin 2024 zowel de recreatiebehoefte, als de kansen voor recreatieve voorzieningen in kaart. De resultaten betrekken we bij de ontwikkeling van de uitvoeringsprogramma's (zie hoofdstuk 5). Wij beschouwen het tekort aan recreatieruimte niet als separate ruimtelijke opgave. In plaats daarvan willen wij de recreatiebehoefte deels opvangen in de huidige natuur- en recreatiegebieden, en deels nieuwe recreatievoorzieningen creëren door slimme

combinaties met andere opgaven in dit PPLG. Een nauwe samenwerking met de recreatieschappen en terrein-beherende organisaties is geboden, zodat we optimaal gebruik maken van de recreatieruimte die er is.

In alle natuur- en recreatiegebieden zijn een goede inrichting en zonering van de recreatieve activiteit – inclusief heldere communicatie hierover – en optimaal beheer van belang. Daarnaast is een goede ontsluiting van, en verbinding tussen de gebieden behulpzaam. Dit vraagt aandacht voor de natuur- en belevingswaarden van de huidige natuur- en recreatiegebieden, die nu al onder druk staan. Het spreekt voor zich dat in een Natura 2000-gebied intensieve recreatievormen die afbreuk doen aan de natuurwaarden, onwenselijk zijn. Mogelijk is extensieve recreatie, zoals kanoën of fluisterboten, wel haalbaar. Mits zorgvuldig ecologisch gemotiveerd kunnen we besluiten tot aanpassing van de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland om in de recreatiegebieden passende ontwikkelmogelijkheden te realiseren.

Ook als we inrichting, beheer en bereikbaarheid van de huidige natuur- en recreatiegebieden optimaliseren, zal het niet mogelijk zijn om de volledige recreatiebehoefte hier op te vangen. We moeten dus ook nieuwe recreatievoorzieningen creëren. Waar mogelijk combineren we dit met de aanleg van het Natuurnetwerk Nederland, bossen en groenblauwe dooradering, locaties voor waterberging met strandjes en zwemgelegenheid, nieuwe verdienmodellen in de agrarische sector – inclusief boerenland-, vlonder- of laarzenpaden – en een groene, meer duurzame inrichting van bedrijventerreinen. In alle gebiedsprocessen verdient het verbeteren van het recreatieve routenetwerk voor wandelen, fietsen en varen aandacht, aangezien we hiermee een goede verbinding tussen stedelijk en landelijk gebied bevorderen. Na afronding van het wandelnetwerk op Texel is ons wandel- en fietsnetwerk provinciedekkend. We volgen hoe het netwerk wordt benut en hoe we dit kunnen optimaliseren.

⁴¹ Bureau BUITEN en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd Onderzoek (2022). *Natuur- en Recreatiegebieden Noord-Holland*.

Loosdrecht

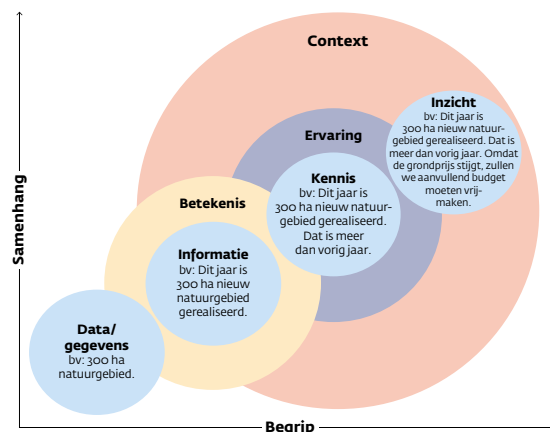
VAN DATA TOT INZICHT

3.1 INLEIDING

Werken aan een vitaal landelijk gebied kan alleen met de juiste data, informatie, kennis en inzicht. Zo maken we de goede keuzes, weten we of we onze doelen halen en kunnen we desgewenst bijsturen. Dit hoofdstuk beschrijft hoe we dit borgen. Wij gaan daarbij uit van het volgende model (afbeelding 12).

3.2 DATA EN INFORMATIE

Samen met het Rijk, kennisinstellingen en regionale partners verzamelen wij data en informatie die nodig zijn om de voortgang, resultaten en effecten te volgen van ons beleid en onze maatregelen. We beginnen niet op nul: er is al enorm veel beschikbaar. In de Datastrategie PPLG, die we gelijktijdig met het definitieve PPLG vaststellen, staat hoe wij de huidige monitoringsstelsels - van onszelf en van andere overheden en kennisinstellingen - voor natuur, stikstof, water en klimaat gebruiken en verder ontwikkelen. Een speerpunt in de Datastrategie is het slim combineren van data en informatie. Dat past bij de integraliteit van onze opgave en zo ontstaan nieuwe kennis en inzichten. Daarnaast leggen we een relatie met andere ruimtelijke opgaven. In schema 9 staan de vijf principes die in de Datastrategie worden uitgewerkt.

Afbeelding 12. Kennismodel: van data tot inzicht

3.3 KENNIS EN INZICHT

Eén van de kenmerken van een transitie is dat nog niet alle antwoorden bekend zijn. Dat betekent dat *leren* belangrijk is: samen weten we meer dan alleen. Als we onze successen en fouten delen staan we sterker. Nieuwe kennis en inzicht doen we op door lerend evaluatieonderzoek en door gezamenlijke reflectie, zowel in beleidsontwikkeling als in de gebiedsprocessen. Een mooi voorbeeld zijn de 'living labs', waar we samen met partners onderzoek uitvoeren en geleerde lessen delen en opschalen. Het living lab Dijkland, nabij Spaarnwoude, is het eerste voorbeeld. Hier werken we samen met soortenorganisaties, agrarische ondernemers, overheden en kennisinstellingen zoals de Vrije

- Principe 1 Ruimtelijk inpassen:** Met alle beschikbare data en informatieproducten dragen wij zo optimaal mogelijk bij aan het ruimtelijk inpassen van het PPLG met de andere ruimtelijke opgaven van de provincie. We maken inzichtelijk of de uitvoering van de opgaven ruimtelijk mogelijk is en waar keuzes gemaakt moeten worden.
- Principe 2 Monitoren & modelleren:** Wij zorgen er samen met partners voor dat de noodzakelijke monitors en modelleringen zijn ingericht, passend bij de gemaakte landelijke afspraken, zodat de voortgang inzichtelijk is evenals de impact van het voorgenomen beleid.
- Principe 3 Beschikbaarheid van data:** Wij hebben de benodigde data voor de opgaven binnen het landelijk gebied tot onze beschikking en digitaal toegankelijk gemaakt.
- Principe 4 Harmonisatie & standaardisering:** We zetten in op het ontwikkelen van een eenduidig begrippenkader, één taal, omtrent datagedreven werken, zodat we in staat zijn om heldere afspraken te maken rondom dataverzameling, -(her)gebruik, -beheer, en -delen.
- Principe 5 Vernieuwen van data en digitale technologie:** We signaleren kansen en risico's omtrent innovatie op data- en digitaliseringsgebied en vertalen deze naar concrete producten en acties, waardoor we blijven vernieuwen in data- en digitale technologie.

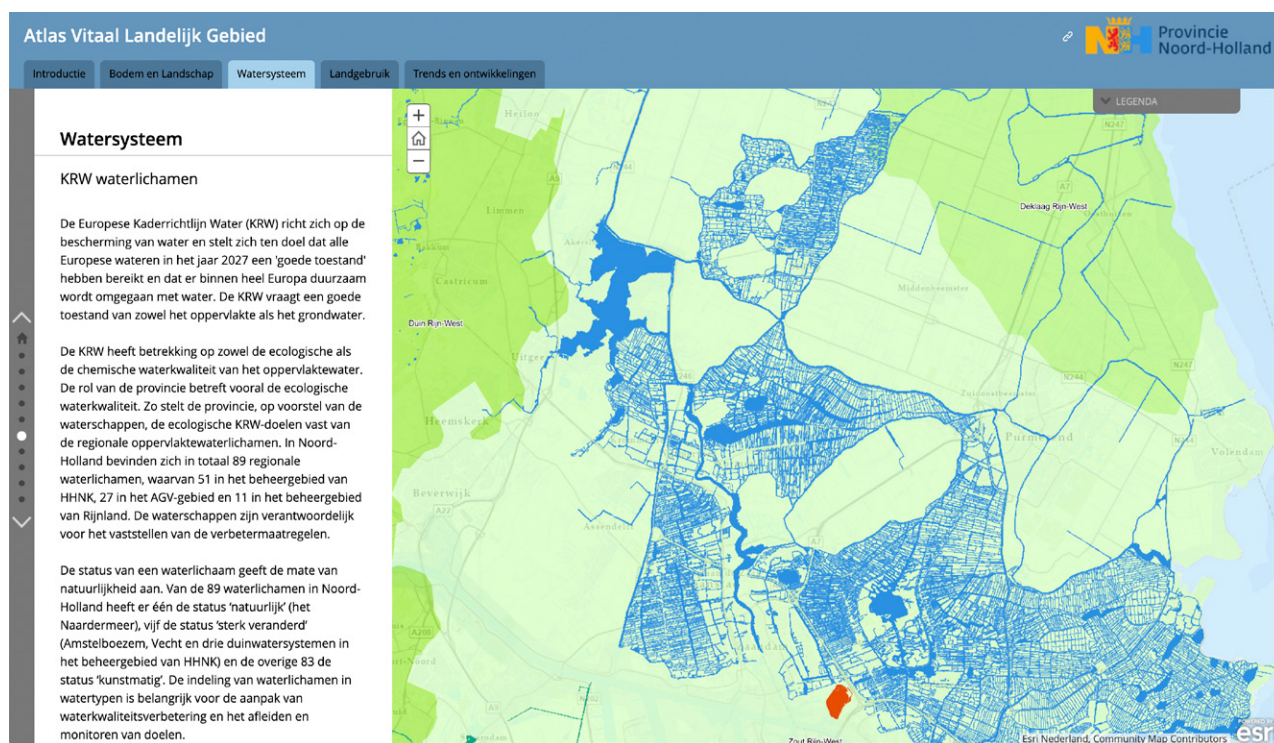
Schema 9. Vijf principes voor de Datastrategie PPLG

Universiteit. Om processen zoals deze te faciliteren hebben we een (digitale) [Atlas Vitaal Landelijk Gebied](#) samengesteld, die openbaar toegankelijk is. In de jaarlijkse *Strategische Evaluatie- en Onderzoeksagenda PPLG* programmeren we evaluaties en onderzoeken. **We stellen de Strategische Evaluatie- en Onderzoeksagenda tegelijkertijd vast met het definitieve PPLG.**

3.4 KENNIS- EN DATAPORTAAL

Gelijktijdig met de vaststelling van het definitieve PPLG lanceren we een *Kennis- en dataportaal*. Dit portaal maakt data, informatie en kennis over het landelijk gebied –

zowel van onszelf als partners – gemakkelijk toegankelijk op één online plek. We zorgen voor verwijzingen naar data die al zijn ontsloten door het Rijk en we sluiten aan bij vergelijkbare ontwikkelingen op landelijk niveau. Zo worden ook data, informatie en kennis van landelijke kennisinstellingen, zoals het Planbureau voor de Leefomgeving, het RIVM en universiteiten, gemakkelijk vindbaar.

Afbeelding 13. Een screenshot uit de Atlas Vitaal Landelijk Gebied

PARTICIPATIE

4.1 UITGANGSPUNTEN VOOR PARTICIPATIE

De toekomst van het landelijk gebied raakt ons allemaal. Ieder van ons heeft zijn of haar wensen, belangen, ideeën, kennis en ervaring. Daarom maken we dit PPLG samen. We waarderen ieders betrokkenheid en vinden het belangrijk dat iedereen zijn of haar inbreng kan leveren. De vele goede suggesties zorgen voor een beter resultaat. Bij de totstandkoming van het PPLG volgen wij onze [uitgangspunten voor participatie](#). Omdat het PPLG veel verschillende doelgroepen kent, passen we verschillende methoden toe om deze participatie vorm te geven.

Deze startversie is exact wat het woord zegt: de start van een reis. De datum van 1 juli 2023 is een tussenstop, geen eindstation. Ook na 1 juli is nog volop ruimte voor gesprek, nieuwe inzichten, aanpassingen en concretisering.

4.2 INWONERRAADPLEGING

We vinden het belangrijk dat alle Noord-Hollanders kunnen meedenken over de toekomst van het landelijk gebied. Daarom hebben van 21 april tot en met 26 mei een online inwonerraadpleging uitgevoerd. Deelnemers werden als het ware 'op de stoel van de bestuurder' gezet. Door het toekennen van punten konden ze aangeven wat zij belangrijk vonden. Zo is hen gevraagd voor welke vraagstukken in het landelijk gebied de provincie zich moet inspannen. Er waren tien opties, zoals de kwaliteit van natuur, recreatie en de uitstoot van schadelijke stoffen. Ook is hen gevraagd hoe de toekomst van het landelijk gebied eruit zou moeten zien. Naast het verdelen van de punten konden deelnemers hun keuzes ook toelichten.

We hebben de inwonerraadpleging ontwikkeld in samenwerking met vertegenwoordigers van gemeenten, waterschappen, landbouw-, natuur- en recreatieve organisaties en ondernemers. Er was zowel een open raadpleging, waaraan alle inwoners van Noord-Holland konden meedoen, als een representatief panel. De laagdrempeligheid was een sterk punt van de inwonerraadpleging. Deelname kostte ongeveer 20 minuten.

In totaal hebben 5.500 mensen deelgenomen aan de raadpleging: 3.600 deelnemers aan de open raadpleging en 1.900 mensen in het representatieve panel.

Om de inwonerraadpleging onder de aandacht te brengen hebben we advertenties geplaatst in huis-aan-huis-bladen, in bussen en op social media. Op Bevrijdingspop in Haarlem konden bezoekers op de foto bij een zuil over de raadpleging. We hebben onze partners, zoals gemeenten, agrarische organisaties, natuurorganisaties en recreatieorganisaties, actief geïnformeerd: velen van hen deelden de raadpleging ook zelf op hun kanalen.

Resultaten en waardering

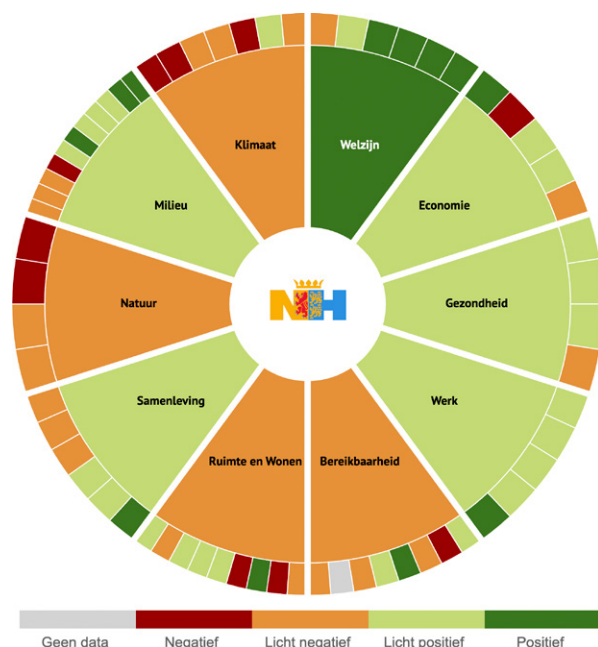
Uit de raadpleging komt naar voren dat zowel inwoners van het landelijk gebied als inwoners van het stedelijk gebied vinden dat de provincie zich het meest moet inspannen voor een gezonde leefomgeving, een goed watersysteem en verbetering van de biodiversiteit. Beide groepen willen meer bomen en bossen zien en meer ruimte voor water. Daarnaast vinden zij het belangrijk dat er meer ruimte wordt gemaakt voor agrarische ondernemers die duurzaam willen werken. De eindrapportage met volledige resultaten is te lezen via een link in de bijlage. Op verschillende plaatsen in het PPLG verwijzen we naar de uitkomsten van de inwonerraadpleging.

Deelnemers waardeerden de raadpleging met het rapportcijfer 7,6. Van hen vond 82% dat de provincie deze methode vaker moet inzetten om inwoners te betrekken bij beleidsontwikkeling.

Van alle deelnemers vond 78% dat zij door de raadpleging leerden over de keuzes die de provincie moet maken. En 73% gaf aan dat deze keuzes makkelijker te accepteren zijn als de provincie op deze manier inwoners betreft. Ook 73% gaf aan dat zij op deze manier meer vertrouwen krijgt in de overheid. Dergelijk hoge scores bieden aanknopingspunten om deze manier van participatie vaker in te zetten, ook bij ander provinciaal beleid.

4.3 SOCIAALECONOMISCHE IMPACTANALYSE

De transitie in het landelijk gebied heeft ook een sociaaleconomische component: het gaat over de toekomst van mensen die er wonen, werken en hun vrije tijd doorbrengen. Daarom brengen we de sociaaleconomische impact van het PPLG in kaart, oftewel het effect op de zogeheten 'brede welvaart', in kaart. Dit soort analyses is in opmars, maar ook deels nog *terra incognita*. Het Centraal Planbureau, Sociaal en Cultureel Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving schrijven erover: "Het is belangrijk dat politiek en beleid realistische verwachtingen hebben van de mogelijkheden om toekomstige effecten van beleid op brede welvaart, en hun onderlinge samenhang, in kaart te brengen. Een bredewelvaartsanalyse die over de hele linie van brede welvaart integraal vooruitkijkt naar toekomstige onderlinge effecten van beleid bestaat nog nergens ter wereld. Nederland pioniert."⁴²

Afbeelding 14. Brede Basismonitor Noord-Holland

Een sociaaleconomische impactanalyse op de keuzes in het PPLG is dus nieuw en complex. In april 2023 heeft het Rijk ons een methodiek ter beschikking gesteld die door Wageningen Economic Research is ontwikkeld. Bij de ontwikkeling daarvan waren we overigens nauw

betrokken: het Noord-Hollandse deel van het Groene Hart was één van de pilotregio's. Wij zien de sociaaleconomische impactanalyse als een mogelijkheid om samen met partners te bespreken welke mogelijke effecten het PPLG heeft op de brede welvaart in de provincie en in de gebieden. Omdat we participatie serieus nemen voeren we na 1 juli, samen met onze partners, sociaaleconomische impactanalyses uit op de maatregelpakketten die we willen indienen voor middelen uit het Transitiefonds (zie hoofdstuk 8). De resultaten van deze analyses verwerken we in het definitieve PPLG. Na vaststelling van het definitieve PPLG voeren we sociaaleconomische impactanalyses uit in de vijf PPLG-programmagebieden.

De filosofie achter de sociaaleconomische impactanalyse sluit goed aan bij onze [Brede Basismonitor](#) (zie afbeelding 14). Om toekomstige effecten van beleidsmaatregelen op de brede welvaart goed te kunnen bepalen, moeten we weten hoe de huidige situatie is. Onze Brede Basismonitor schetst deze op tien thema's voor onze provincie, regio's en gemeenten. De komende jaren blijven wij de Brede Basismonitor gebruiken om de effecten van ons beleid te volgen.

4.4 ROADSHOW EN CONFERENTIES

Tijdens de 'PPLG-roadshow' hebben we tientallen gesprekken gevoerd met belanghebbenden. We gingen langs bij belangenorganisaties, stuurgroepen van gebiedsprocessen, gemeenten, waterschappen en andere partners. Het doel was (en blijft) om zoveel mogelijk partners te laten meedenken over de toekomst van het landelijk gebied. Aanvullend hierop organiseerden we op 2 februari 2023 een werkconferentie, waar circa 180 deelnemers met elkaar in gesprek gingen. Op 21 september organiseren wij een vergelijkbare conferentie over deze startversie. Ook de roadshow gaat komende maanden onverminderd door. Nu de startversie van het PPLG beschikbaar is, biedt dit ook de mogelijkheid om dit document in de gebiedsprocessen te bespreken.

4.5 REGIETAFEL PPLG & STIKSTOF

Bij de totstandkoming van het PPLG hebben wij dankbaar gebruik gemaakt van de inbreng van de Regietafel PPLG & Stikstof (zie bijlage voor samenstelling) en de daaronder ressorterende sectortafels voor landbouw, natuur en havens & industrie. De tafels kwamen gemiddeld elke twee maanden bijeen. Ook in de toekomst blijven we hun kennis benutten.

Afbeelding 15. Conferentie 'Samen zetten we de koers', 2 februari 2023

DEEL B: VAN BELEID NAAR UITVOERING

Hilversum

HET GEBIEDSPROCES

5.1 INLEIDING

Een visie moet ook werkelijkheid worden! Een centrale rol daarbij is weggelegd voor gebiedsprocessen in het landelijk gebied. Hoe gaat zo'n gebiedsproces? Wat is nodig om dat proces succesvol te laten verlopen? In dit hoofdstuk gaan we hier nader op in. Daarmee vormt dit hoofdstuk de opmaat naar een opdracht aan elk van de vijf programmagebieden, die we in [hoofdstuk 7](#) formuleren.

5.2 HET GEBIEDSPROCES ALS PUZZEL

Een gebiedsproces in het landelijk gebied is te vergelijken met een puzzel. Elk puzzelstukje staat voor een opgave die op de juiste plek moet 'landen'. Elke puzzel is anders: ieder gebied heeft zijn eigen historie, identiteit en opgaven. De deelnemers aan het gebiedsproces zijn de puzzelaars: inwoners van Noord-Holland, grondeigenaren, maatschappelijke organisaties, bedrijven, gemeenten, waterschappen, provincie en het Rijk. Ieder van hen heeft zijn/haar eigen drijfveren, kennis en emotionele binding bij het gebied.

“De realiteit van de transitie is dat op een gegeven moment een persoon aan de boer vraagt of hij op het erf mag komen. Vanaf dat moment is het gebiedsproces ineens echt, omdat het een gezicht krijgt. Op dat moment ontstaat of verdwijnt vertrouwen.”

(Bron: adviesrapport-Remkes, “Wat wel kan. Uit de impasse en een aanzet voor perspectief.”)

Een gebiedsproces kan alleen slagen als de deelnemers interesse in elkaars belevingswereld en belangen tonen. Een goed gebiedsproces vraagt balanceren tussen geduld en resultaatgerichtheid, een brede blik en focus, tact en duidelijkheid, zorgvuldigheid en snelheid. Het vraagt zoveel mogelijk continuïteit in de opgave en ruimte voor lokale initiatieven. En het belangrijkste ingrediënt: respectvolle, vroegtijdige en eerlijke communicatie, ook als de boodschap lastig is.

5.3 UITGANGSPUNTEN VOOR EEN SUCCESVOL GEBIEDSPROCES

Wij beschouwen onszelf als regisseur van gebiedsprocessen in het landelijk gebied. Al vele decennia vervult de provincie deze rol. De afgelopen jaren zijn veel gebiedsprocessen gestart, zowel op ons initiatief als dat van partners. Deze zetten we voort. Bovendien vergroten we onze inspanningen. **We zorgen ervoor dat voor ons hele landelijk gebied programmamanagers en goed toegeruste gebiedsteams beschikbaar komen, die de taak hebben om gebiedsprocessen te regisseren.** Zij zorgen voor een voortvarende uitvoering van de opdracht en het oplossen van problemen die deze uitvoering in de weg staan. Regisseren betekent *niet* dat de uitvoering van alle opgaven volledig bij de provincie ligt. Het is goed denkbaar dat bepaalde (delen van) gebiedsprocessen worden geregisseerd door andere partijen, zoals een waterschap, een gemeente, een terreinbeherende organisatie, een agrarisch collectief of lokale initiatiefnemers. **Omdat wij het belangrijk vinden dat onze partners goed kunnen participeren in de gebiedsprocessen, stellen wij, onder voorwaarden, een vergoeding beschikbaar voor de capaciteit die zij inzetten. Voor een vergoeding van de capaciteit die gemeenten en waterschappen inzetten maken we ons hard bij het Rijk.**

Omdat elk gebiedsproces zijn eigen dynamiek kent, laten we keuzes over de vormgeving van het gebiedsproces zoveel mogelijk aan de deelnemers. Tegelijkertijd moet het proces gestructureerd en resultaatgericht verlopen, zodat mijlpalen en besluitvormingsmomenten duidelijk zijn. Daarom gelden de volgende uitgangspunten voor alle gebiedsprocessen.

1. Integraliteit

In hoofdstuk 2 zijn de opgaven in het landelijk gebied thematisch in beeld gebracht, die de basis vormt voor de opdracht aan elk van de vijf programmagebieden. **Hiermee wordt de opdracht breder ten opzichte van onze eerdere aanpak, die zich vaak primair op de afronding van het Natuurnetwerk Nederland en de uitvoering van natuurherstelmaatregelen richtte.** De gedachte achter deze bredere aanpak is dat opgaven in het

landelijk gebied met elkaar samenhangen. Ze kunnen elkaar versterken (zoals natuurontwikkeling en vermindering van stikstofemissies) of juist in de weg zitten (zoals peilverhoging in veenweidegebieden en uitspoeling van fosfaat). Sommige opgaven zijn heel concreet en kennen ‘harde tijdshorizonten’, andere zijn dit minder of vergen nader onderzoek. Veel opgaven komen samen op het boerenerf en hebben daar invloed op de toekomstige ontwikkeling van het bedrijf. Daarom kiezen we voor een integrale aanpak, die leidt tot betere plannen, meer samenhang in de uitvoering en doorgaans tot meer draagvlak voor de gekozen oplossingen.

Een opgave behoort alleen tot de opdracht aan het programmagebied als hiervoor voldoende financiering beschikbaar is. Opgaven die niet in het PPLG zijn opgenomen behoren in beginsel ook niet tot de opdracht. Uitzonderingen hierop – bijvoorbeeld het meenemen van opgaven van partners – zijn mogelijk, ter beoordeling van de opdrachtgever van de programmamanager. De programmamanager kan de opdracht ‘verdelen’ over de verschillende gebiedsprocessen. Dit biedt ruimte voor maatwerk.

2. Prioritering

Hoewel wij ervan overtuigd zijn dat de opgaven in het landelijk gebied om een integrale aanpak vragen, bestaat het risico dat hierdoor de focus op uitvoering minder scherp wordt. Onuitgewerkte opgaven kunnen leiden tot onduidelijkheid of vertraging, waardoor de uitvoering van heldere opgaven en kansrijke initiatieven in het gedrang komt. Als een programmagebied veel verschillende opgaven kent, moeten misschien prioriteiten gesteld worden. Deze prioritering is deels afhankelijk van lokale omstandigheden (zoals bestuurlijke afspraken of eisen van financiers), maar er zijn enkele algemene uitgangspunten. De hoogste prioriteit hebben opgaven die een wettelijke tijdshorizon hebben – bijvoorbeeld in en rond de Natura 2000-gebieden. Daarna geldt dat maatregelen die meerdere opgaven tegelijk dienen, prioritair zijn boven maatregelen die slechts één opgave dienen. No regret-maatregelen zijn prioritair boven maatregelen waar het risico van een lock-in bestaat. Tot slot zijn concrete uitvoeringskansen prioritair aan maatregelen waarvan de uitvoeringstermijn onduidelijk is, of ver in de toekomst ligt.

3. Ruimte voor lokale initiatieven

Gebiedsprocessen gaan over duurzame gebiedsontwikkeling. Dat is méér dan enkel het ‘afvinken’ van een lijstje. We bespreken met partners hun perspectief op een gebied. Welke kansen en bedreigingen zien ze? Hoe kunnen we elkaars kennis en betrokkenheid benutten? We bieden ruimte aan lokale initiatieven, zodat partijen – binnen de kaders van dit PPLG en het nog op te stellen uitvoeringsprogramma (zie hierna) – zelf aan de slag kunnen. Voor dergelijke lokale initiatieven is niet altijd

financiering beschikbaar. Daarom nemen we in de maatregelpakketten een geormerkt budget per gebiedsprogramma op voor de ondersteuning van lokale initiatieven, experimenten of pilots. De inzet van dit budget is ter beoordeling van de programmamanager.

4. Communicatie en participatie

Respectvolle, vroegtijdige en eerlijke communicatie is essentieel, ook als de boodschap lastig is. Dat is tweerichtingsverkeer, dus niet alleen ‘zenden’, maar ook ‘ontvangen’. De kern van het gebiedsproces bestaat uit het voeren van gesprekken met alle betrokkenen, zowel individueel als gezamenlijk. Vaak zal niet gelijk alles volledig uitgekristalliseerd zijn. Maar we communiceren over wat we weten en wat nog onduidelijk is. We geven zoveel mogelijk helderheid over kansen, plannen, restricties, termijnen en afhankelijkheden die op partijen afkomen. Datzelfde geldt voor mogelijke transitiepaden en ondersteuning daarbij, zoals de beschikbaarheid van subsidieregelingen, grond of de juridische borging van maatregelen. Ten slotte geven we iedereen voldoende tijd om een zorgvuldige afweging te kunnen maken en hierbij desgewenst een onafhankelijk adviseur of vertrouwenspersoon in te schakelen.

5. Continuïteit

Starten met een gebiedsproces is niet vrijblijvend. Het betekent dat gesprekken worden gevoerd die wezenlijk zijn voor de toekomst van een gebied en de mensen die er wonen en werken. Het opbouwen van relaties en vertrouwen kost tijd en aandacht. Daarom is voor een geslaagd gebiedsproces een langdurig gevoeld ‘eigenaarschap’ nodig, ook van de betrokken overheidsorganisaties. We willen gebiedsprocessen niet tussentijds afbreken en bij personele wisselingen – die we, voor zover dat in ons vermogen ligt, proberen te beperken – zorgen we voor een zorgvuldige overdracht. Een goede programmaorganisatie helpt hierbij (zie hierna). Zoveel mogelijk zekerheid over beleidsmatige kaders, beschikbare budgetten en instrumenten ook. En uiteraard geldt: afspraak is afspraak.

5.4 DE ORGANISATIE

5.4.1 Vijf uitvoeringsprogramma's

De toename van het aantal gebiedsprocessen en het aantal mensen dat hieraan werkt vraagt een nieuwe, duidelijke structuur. In dit PPLG onderscheiden we vijf programmagebieden (zie kaart 10). In elk daarvan lopen meerdere gebiedsprocessen, vaak afgebakend door de grenzen van één of enkele polders. Wij houden rekening met 30 tot 35 gebiedsprocessen in de gehele provincie.

De programmamanager stelt een uitvoeringsprogramma op, dat een concrete uitwerking is van de opdracht in hoofdstuk 7 van dit PPLG. Het uitvoeringsprogramma biedt zicht in de mate en snelheid waarmee opgaven worden gerealiseerd. Het bevat een overzicht van de

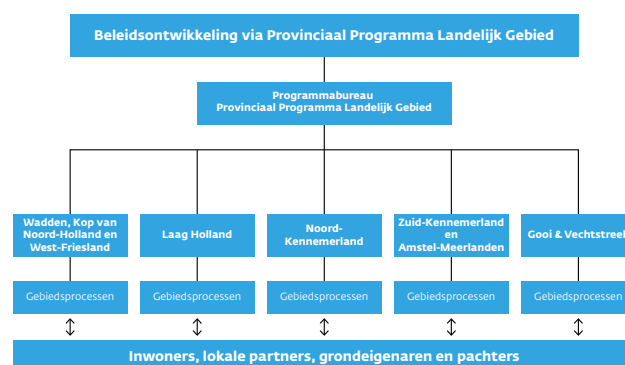
(beoogde) gebiedsprocessen en de concrete projecten en activiteiten die in de gebiedsprocessen worden uitgevoerd. Ook bevat het programma een planning en een raming van de middelen (capaciteit, budget en instrumenten) die hiervoor nodig zijn. De uitvoeringsprogramma's zijn 'beleidsarm'. Dit houdt in dat ze zich niet richten op nieuwe beleidsontwikkeling, maar op uitvoering van het beleid in dit PPLG. Wel kunnen op lokaal niveau beleidsmatige afwegingen worden gemaakt. Beleidsopgaven die nog generieke/provinciebrede beleidsuitwerking vragen, worden niet opgenomen in de uitvoeringsprogramma's. De vijf uitvoeringsprogramma's worden uiterlijk op 1 maart 2024 door Gedeputeerde Staten vastgesteld en zullen periodiek worden geactualiseerd. Het reeds bestaande uitvoeringsprogramma Laag Holland wordt geactualiseerd aan de inhoud van dit PPLG. Datzelfde geldt voor het bestaande programma Oostelijke Vechtplassen, dat deel gaat uitmaken van het uitvoeringsprogramma Gooi & Vechtstreek.

5.4.2 Programmabureau PPLG

Om de uitvoering van het PPLG te coördineren richten we uiterlijk 1 oktober 2023 een programmabureau PPLG op. Gelijktijdig met de oprichting van het programmabureau PPLG wordt het Regiebureau Natuurnetwerk opgeheven. Het programmabureau heeft vier taken:

1. Het (hoofd van het) programmabureau is ambtelijk opdrachtgever van de vijf programmamanagers. In die hoedanigheid toetst hij/zij de vijf uitvoeringsprogramma's, bewaakt de consistentie en zorgt voor heldere sturingslijnen. Ook toetst hij/zij of de opdrachten die in het PPLG worden geformuleerd aan de uitvoeringsprogramma's, uitvoerbaar zijn.
2. Het programmabureau organiseert de toedeling van budgetten aan de vijf uitvoeringsprogramma's en coördineert de plannings- en verantwoordingscyclus naar het bestuur en het Rijk.
3. Het programmabureau coördineert de inzet van specialistische kennis zoals grondverwerving, ecologische, hydrologische en agrarische expertise en bedrijfsvoeringstaken.
4. Het programmabureau organiseert een loket waar (onder meer) agrarische ondernemers en andere grondeigenaren terecht kunnen.

Het programmabureau heeft geen beleidsontwikkende taak. Deze berust bij de beleidssectoren, die verantwoordelijk zijn voor het formuleren van op uitvoering gericht beleid. Hier wordt ook het eigenaarschap en de reguliere actualisatie van dit PPLG belegd, inclusief de verdere uitwerking van (soms nog abstracte) beleidsopgaven en instrumentontwikkeling.

Afbeelding 16. Schematische weergave organisatie PPLG

5.4.3 Bestuurlijke samenwerking

De bestuurlijke samenwerking met partners krijgt vorm op verschillende plaatsen. Op provinciaal niveau functioneert de Regietafel PPLG & Stikstof (zie bijlage voor samenstelling) en de daaronder ressorterende sectortafels voor landbouw, natuur en havens & industrie. De Regietafel PPLG & Stikstof staat onder voorzitterschap van een lid van Gedeputeerde Staten; het hoofd van het programmabureau is secretaris. Binnen elk van de vijf programma-gebieden wordt een bestuurlijke stuurgroep gevormd, waarin de belangrijkste partners op bestuurlijk of directieniveau de koers van het uitvoeringsprogramma bewaken. Deze stuurgroep staat onder voorzitterschap van een gedeputeerde; de programmamanager is secretaris.

De transitie in het landelijk gebied vraagt een nauwe samenwerking tussen Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen. Hoewel elk van deze overheden zijn eigen rollen en bevoegdheden heeft, willen wij werken volgens het parool 'één overheid'. Dat sluit aan bij de filosofie van de Omgevingswet voor interbestuurlijke samenwerking. Met het Rijk zullen we de opgave in het landelijk gebied steeds verder concretiseren en werken we samen aan de beschikbaarstelling van middelen uit het Transitiefonds. Met de andere provincies wisselen we kennis en ervaringen uit en werken we samen over de provinciegrenzen. De gemeenten spelen een belangrijke rol in de gebiedsprocessen; zij staan immers het dichtst bij hun inwoners, beschikken over waardevolle lokale kennis en hebben soms zelf ook opgaven in het landelijk gebied te realiseren. Ten slotte heeft de totstandkoming van het PPLG de samenwerking met de Noord-Hollandse waterschappen een belangrijke impuls gegeven. Na vaststelling van het PPLG willen we met de waterschappen een bestuursovereenkomst sluiten over de uitvoering ervan.

INSTRUMENTENKOFFER

Wanneer zich op nationaal niveau relevante beleidsontwikkelingen voordoen met betrekking tot het perspectief voor de landbouw zullen deze in het PPLG worden verwerkt.

6.1 INLEIDING

We kunnen de opgave in het landelijk gebied alleen succesvol aanpakken met een goed gevulde instrumentenkoffer. In deze koffer zit een variëteit aan instrumenten: van breed inzetbaar tot specialistisch, gericht op verschillende doelgroepen en op verschillende situaties. Omdat er veel verschillende instrumenten zijn en ze soms nog volop in ontwikkeling zijn, gaan we hier enkel in op nieuwe of 'beeldbepalende' instrumenten. Voor een actueel overzicht van alle ons bekende instrumenten maken we een pagina op onze website.

6.2 TRANSITIEPADEN NAAR KRINGLOOPLANDBOUW

Om agrarische ondernemers te helpen met de transitie naar kringlooplandbouw onderscheiden we zeven transitiepaden.⁴³ De keuze voor het gewenste pad – of een combinatie ervan – is een keuze van de ondernemer zelf, die hij/zij zal laten afhangen van overtuiging, talent, persoonlijke omstandigheden, omgeving en perspectief.

- Transitiepad 1: Hightech gesloten systemen – technische innovatie
- Transitiepad 2: Hightech open systemen – technische innovatie
- Transitiepad 3: Extensivering – landschappelijke innovatie
- Transitiepad 4: Biologische landbouw
- Transitiepad 5: Natuurbeheer en natuurontwikkeling
- Transitiepad 6: Multifunctionele landbouw
- Transitiepad 7: Stoppen

Ten slotte kan bedrijfsverplaatsing een optie zijn voor agrarische ondernemers die economisch goed presteren, maar hun bedrijf niet kunnen verenigen met de opgaven in het gebied. Ook van verplaatsers verwachten we uiteraard de transitie naar kringlooplandbouw, net als van de blijvers.

Afbeelding 17. Zeven paden van de kringlooplandbouw, uiteraard zijn combinaties tussen de paden mogelijk

Kritische prestatie-indicatoren

De sturing op de transitie naar kringlooplandbouw gebeurt door middel van zogenoemde kritische prestatie-indicatoren (kpi's, zie schema 10). De essentie van het kpi-systeem is dat de overheid drempel- en streefwaarden formuleert voor elk van de indicatoren. Opgeteld leiden ze tot de beoogde kringlooplandbouw. Voor onze extra ambitie met betrekking tot de grondgebonden landbouw krijgen ze ook een vertaling naar natuurinclusieve landbouw.

Agrarische ondernemers kiezen, individueel of in een samenwerking, op welke manier zij die drempel- of streefwaarden behalen; passend bij hun bedrijf. Ketenpartijen en lokale partners kunnen hierbij helpen; elk gebied heeft immers zijn eigen uitdagingen en kansen. Een blauwdruk bestaat niet – inspirerende voorbeelden gelukkig wel.

6.3 STIMULERINGSINSTRUMENTEN KRINGLOOPLANDBOUW

Het Rijk en wij ondersteunen de transitie naar kringlooplandbouw op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door het subsidiëren van investeringen (zoals stalaanpassingen om emissies te verminderen) en maatschappelijke diensten (zoals natuur-, water- en landschapsbeheer) en door de agrarische structuur te verbeteren (zoals kavelruilprojecten). Om agrarische ondernemers te helpen met de stappen richting kringlooplandbouw verzorgen wij

⁴³ Zie voor een toelichting op de transitiepaden: SER (2021). [Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw](#). Verkenning 21/06, mei 2021.

begeleiding, zoals coaching en bedrijfsdoorrekening. Hiervoor richten wij een centraal loket in. Ook stimuleren wij kennisontwikkeling, innovatie en verbreding, bijvoorbeeld door het stimuleren van nieuwe afzetmarkten en ketens voor (bijvoorbeeld) eiwit-producten en biobased materialen. Ten slotte pakken wij ook de juridische verankering van de maatregelen op: de effecten ervan moeten immers geborgd worden en ondernemers moeten zekerheid hebben dat hun investering loont.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Het [Nationaal Strategisch Plan](#) (NSP) is de Nederlandse uitwerking van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het NSP-GLB ondersteunt agrarische ondernemers die hun bedrijf willen verduurzamen en een bijdrage leveren aan het verbeteren van milieu, biodiversiteit, klimaat en waterkwaliteit. Het Rijk en provincies zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van het NSP-GLB, waaronder het openstellen van subsidieregelingen. Op diverse punten is er samenhang tussen het NSP en het PPLG. Zo benutten we het NSP-GLB om beheer (o.a. het agrarisch natuur- en landschapsbeheer) te vergoeden. Ook zijn er subsidie-mogelijkheden voor (zowel productieve als niet-productieve) investeringen op agrarische bedrijven, voor jonge landbouwers en voor plattelandontwikkeling (het zgn. [LEADER-programma](#)). De Uitvoeringsregeling NSP-subsidies Noord-Holland wordt het kader voor de provinciale subsidie-openstellingen. Een nieuw instrument onder het GLB-NSP is de regeling 'samenwerking integrale gebiedsontwikkeling'. Hiermee worden de voorbereiding en uitvoering van integrale gebiedsplan-nen ondersteund. Bij de uitvoering valt onder meer te denken aan realisatie van productieve en niet-productie investeringen gericht op klimaat, water, bodem, biodiversiteit en landschap. Andere voorbeelden zijn ruilverkaveling en beheeractiviteiten. De provincie is

bevoegd gezag om de regeling uit te voeren. We werken de komende maanden de regeling verder uit en zetten in op openstelling eind 2023/begin 2024. De beschikbare GLB-NSP middelen willen we - waar mogelijk - benutten als cofinanciering van maatregelen uit het Transitiefonds.

Landbouwportaal en Loket Veenweideboeren

In het [Landbouwportaal Noord-Holland](#) bundelen de waterschappen, provincie en agrarische organisaties de krachten. Via het Landbouwportaal kan subsidie worden aangevraagd voor maatregelen op het gebied van water, bodem en natuur. Ook is het mogelijk om een coach op het erf te laten komen voor bedrijfsadvies op maat. Wij steunen de voortzetting van het Landbouwportaal en verbreding naar andere thema's zoals groenblauwe dooradering, klimaatmitigatie en zoetwater-beschikbaarheid.

Via het [Loket Veenweideboeren](#) is het mogelijk om subsidie aan te vragen voor waterinfiltratiemaatregelen. Voor de overige maatregelen worden nog subsidieregelingen uitgewerkt.

Emissiereductie

We zetten in op verdere emissiereductie bij (melk)veebedrijven door het beschikbaar stellen van investeringssubsidies voor bronscheiding (scheiding van mest bij de bron) en mestvergistings. Daarnaast stimuleren we emissiearm bedrijfsmanagement door een (structurele) vergoeding via de kpi-systematiek. Subsidies voor managementmaatregelen, mestverwerking en -behandeling worden provinciebreed aangeboden. Bij kostbare investeringen met een groot reductiepotentieel, zoals bronscheiding, geven wij prioriteit aan bedrijven die in overgangszones zijn gevestigd en aan bedrijven die een grote bijdrage leveren aan weidevogelbeheer. Subsidies uit de Transitiefondsmiddelen voor bronscheiding, managementmaat-

KPI	Onderwerp	Toelichting
1	Stikstofbalans	Aanvoer - afvoer kg N/afvoer : aanvoer kg N
2	Ammoniakemissie	Emissie Kg NH ₃ , Stal en land apart
3	Fosfaatbalans	Aanvoer - afvoer kg P / ha
4	Herkomst van inputs	Herkomst aanvoer voer & mest, gebruik reststromen
5	Broeikasgasemissies	CO ₂ per ha en per dier + CO ₂ voor aanvoer mest en voer
6	Gewasbeschermingsmiddelen	Milieubelastingpunten per ha (milieumeetlat)
7	Energiebalans	Nog in ontwikkeling
8	Bodemorganische stof	Aanvoer - afvoer (gemiddeld over 10 jaar)
9	Bodemkwaliteit	Blijvend grasland & gereduceerde grondbewerking (<15 cm)
10	Waterkwantiteit	Nog in ontwikkeling
11	Gewasdiversiteit	Kruidenrijk grasland, gewasdiversiteit in bouwplan
12	Natuur & Landschap	% oppervlakte natuur- en landschapsbeheer
13	Dierenwelzijn	Nog in ontwikkeling
14	Diergezondheid	Nog in ontwikkeling

Schema 10. Kritische prestatie-indicatoren

regelen en mestvergisting worden waarschijnlijk in 2025 opengesteld, als de pilots en onderzoeken die nu worden uitgevoerd, afgerond zijn. We willen echter zo snel mogelijk concrete maatregelen nemen in de gebiedsprocessen. Daarom zetten we in 2023 in op het ontwikkelen van gerichte subsidies via de Field Labs (zie kader) voor de ombouw van (drijfmest)stallen voor bronscheiding en betere mestaanwending. In samenwerking met de provincies Utrecht en Zuid-Holland zetten we in op (rijks) subsidiëring van bedrijven die als koploper kunnen worden aangemerkt. Daarnaast onderzoeken we businesscases voor mestverwerkingsinstallaties die bij onze extensieve en grondgebonden veehouderij passen. Ten slotte worden agrarische ondernemers aangemoedigd om, indien mogelijk, gebruik te maken van landelijke instrumenten uit het GLB-NSP, zoals de eco-regeling. Wij zetten de provinciale instrumenten uit het GLB-NSP in voor investeringen in bedrijfsmodernisering en bedrijfsverduurzaming.

Field Labs

In een Field Lab experimenteren agrarische ondernemers, ketenpartijen, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke partijen met verschillende agrarische maatregelen en innovaties. Het doel is om de transitie naar kringlooplandbouw te versnellen.

Er zijn twee typen Field Labs. Het eerste type richt zich volledig op de stal: op succesvolle marktintroductie van innovaties en het opdoen van ervaring met het werken met doelvoorschriften en real time meting van het effect op emissies. De ondernemer bepaalt zelf welke maatregelen het beste passen binnen zijn bedrijfsvoering.

In het tweede type Field Lab vormen ondernemers, kennis- en onderwijsinstellingen, overheden en andere stakeholders samen een regionaal netwerk. Ze ontwikkelen technologische en sociale innovaties en stomen deze klaar voor de dagelijkse praktijk van het boeren. Noord-Hollandse voorbeelden zijn het [Field Lab Zoetwaterboeren](#), het [Field Lab bloembollen](#) en BioValley.

Een concreet voorbeeld van een Field Lab is ook het Field Lab Groene Hart, waarvan wij mede-initiatiefnemer zijn. Een groep van zo'n 50 ondernemers laat in dit Field Lab zien wat er allemaal mogelijk is in de veenweidegebieden: beter water- en bodembeheer, extensivering met groenblauwe dooradering, weidegang, ruwvoerwinning, stalaanpassingen en mestbewerking, -opslag en -aanwending. Wij vragen het Rijk om versnellingsgeld en hulp bij de juridische borging van de maatregelen.

6.4 BEHEER LANDELIJK GEBIED

(Agrarisch) natuur- en landschapsbeheer

In ons [Natuurbeheerplan](#) staat voor welk soort (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer wij subsidie verstrekken. De beheerdoelen in het Natuurbeheerplan vinden hun oorsprong in (inter)nationale natuurdoelen, de natuurdoelanalyses en dit PPLG. Beheerders van natuurgebieden (zoals terreinbeherende organisaties, natuurcollectieven en particuliere beheerders) en agrarische collectieven kunnen bij ons een subsidie voor zes jaar aanvragen. Om in aanmerking te komen voor een subsidie voor natuurbeheer moet de beheerder zijn terrein openstellen voor publiek. De subsidies worden verstrekt op basis van het [Subsidiestelsel Natuur en Landschap](#), dat voor alle provincies geldt.

Beheercheck

Agrarische ondernemers spelen een belangrijke rol bij het beheer van natuurgebieden, zeker waar het weidevogelgraslanden betreft. Bij beëindiging of verplaatsing van agrarische bedrijven kan het beheer van deze gebieden in het geding komen. **Daarom doen wij voorafgaand aan elk gebiedsproces een beheercheck, die duidelijk maakt wat nodig is om het (toekomstige) beheer goed te kunnen uitvoeren. We kijken hierbij naar zowel de ecologische als landbouwkundige aspecten en betrekken alle PPLG-doelen.**

Als sprake is van omzetting van agrarische percelen naar natuur ('functiewijziging') stellen wij een zogenaamde [SKNL-subsidie](#) beschikbaar voor zowel de waardedaling die hiervan het gevolg is, als voor de inrichtingskosten. Ook is er de mogelijkheid om bestaande natuurgebieden een kwaliteitsimpuls te geven.

Landschapsgrond

Het nieuwe begrip 'landschapsgrond' is geïntroduceerd in het regeerakkoord van het huidige kabinet en wordt nog nader uitgewerkt door het Rijk. De contouren zijn echter voldoende duidelijk om voor onze provincie de gewenste invulling van landschapsgrond te bepalen. We zetten landschapsgrond in als stimuleringsinstrument om opgaven in het landelijk gebied (natuur, stikstof, klimaat, water, bodem, landschap en transitie van de landbouw) te realiseren. De werkwijze is dat de grondeigenaar een langjarige verplichting aangaat op (een deel van) zijn percelen. Hierin wordt vastgelegd dat hij/zij extra handelingen verricht of juist nalaat (bijvoorbeeld minder bemesting), ten dienste van de opgaven in dit PPLG. Omdat dit leidt tot hogere kosten en/of lagere opbrengsten dan regulier agrarisch gebruik, wordt de grondeigenaar hiervoor gecompenseerd. **Landschapsgrond is een stimuleringsinstrument dat op vrijwillige basis wordt ingezet en waarbij de landbouwbestemming gehandhaafd blijft. Wij zien geen aanleiding om landschapsgrond als nieuw planologisch beschermingsregime te introduceren. Wij vragen bij het**

Rijk middelen aan voor 1.600 hectare landschapsground die we in de gehele provincie kunnen inzetten, met accent op de binnenduinrand en de veenweidegebieden omdat hier onze grootste opgaven liggen.

Ontpachting

Binnen het Natuurnetwerk Nederland ligt circa 700 hectare die als 'gerealiseerd' is aangemerkt, maar nog in agrarisch gebruik is. Het zijn gronden die eigendom zijn van terreinbeherende organisaties en – met een grote diversiteit aan pachtcontracten – worden verpacht aan agrarische ondernemers. Het natuurbeheer op deze percelen is vaak niet overeenkomstig de beoogde natuurdoelen. De pachter heeft vaak een overeenkomst voor agrarisch natuurbeheer tot 2029. Wij zetten ons in voor een goede oplossing van dit vraagstuk, zodat verpachter en pachter alsnog de beoogde natuurdoelen realiseren. Onderdeel van deze oplossing is een subsidie-regeling voor het – tegen een marktconforme vergoeding – pachtvrij maken van dergelijke gronden.

6.5 OVERIGE INSTRUMENTEN

Groen Kapitaal en Boer & Business in Balans

Door het delen van kennis kunnen we van elkaar leren. Zowel het Rijk als wij ondersteunen dit op verschillende manieren, zowel via bijeenkomsten over specifieke thema's als via langjarige steun aan kennisontwikkeling, innovatie en experimenten. Op onze platforms [Groen Kapitaal](#) en [Boer & Business in Balans](#) bieden we inspiratie, delen initiatiefnemers hun kennis en ontstaan nieuwe samenwerkingen.

Ontwerpend onderzoek

Een gedeelde visie op ruimtelijke kwaliteit en cultureel erfgoed vormt een waardevolle basis onder een gebiedsproces. Het helpt hierbij om een landschapshistorische analyse als basis te gebruiken. Daarnaast kan ontwerpend onderzoek worden ingezet voor bijvoorbeeld klimaat-adaptieve en gebiedsgerichte toekomstperspectieven en inrichtingsvoorstellen. In zo'n ontwerpproces worden doelen altijd integraal benaderd en wordt met partners gezocht naar samenhangende oplossingen.

Juridische instrumenten

Het PPLG is zelfbindend voor de provincie Noord-Holland, maar de inhoud ervan kan worden uitgewerkt in juridisch bindende instrumenten zoals de [Omgevingsverordening](#), andere (subsidie)verordeningen en instructie-, project-, voorbereidings- of peilbesluiten die het resultaat kunnen zijn van gebiedsprocessen.

6.6 GROND

6.6.1 Algemene principes

Veel opgaven in dit PPLG hebben een relatie met grond. Grondaankoop, -bezit en -verkoop beschouwen wij als middel voor het realiseren van onze opgaven; niet als

doel op zichzelf. Provinciale grondposities kunnen helpen om op de juiste plek de gewenste functies te realiseren. Bovendien draagt het herschikken van grondeigendom bij aan een goede agrarische structuur en efficiënt beheer van natuur en landschap. Ons grondbeleid is vastgelegd in de [Vijfde Nota Grondbeleid](#). De belangrijkste uitgangspunten daarvan zijn:

- **Rechtmatigheid:** we voldoen aan wet- en regelgeving en aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, zoals het zorgvuldigheid- en gelijkheidsbeginsel.
- **Transparantie:** we handelen transparant en openbaar.
- **Marktconformiteit:** op de grondmarkt hanteren we grondwaarden die door onafhankelijke en gecertificeerde taxateurs worden vastgesteld in taxaties.
- **Duurzaamheid:** ons handelen draagt bij aan verschillende duurzaamheidsaspecten.

6.6.2 Grondverwerving

Wij verwerven gronden – zowel binnen de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland als daarbuiten – als dat bijdraagt aan de realisatie van de opgaven in dit PPLG, of als deze als ruilgrond kunnen worden ingezet. Wij richten ons in het bijzonder op mogelijke 'agrarische stoppers', zeker in de nabijheid van Natura 2000-gebieden. Bij de verwerving van agrarische bedrijven kopen wij ook emissieruimte voor stikstof die in de Wet natuurbeschermingsvergunning is vervat. Een deel daarvan wordt afgeroomd voor natuur, conform de geldende salderingsregeling. **Bij verplaatsing of beëindiging van agrarische bedrijven sluiten wij de mogelijkheden voor intensivering van veehouderijen zoveel mogelijk uit, zodat extensive-ring en verlaging van de milieudruk mogelijk wordt gemaakt en een gezond verdienmodel tot stand komt.**

Wij streven naar verwerving via minnelijke overeenstemming met de grondeigenaar. Eigenaren van alle NNN-gronden binnen en direct nabij de begrenzing van Natura 2000-gebieden bieden wij een [volledige schadeloosstelling](#). In het uiterste geval, wanneer ook na een zorgvuldig traject geen minnelijke overeenstemming wordt bereikt, wordt het instrument van [wettelijke onteigening](#) ingezet. Wij beschouwen dit als een uiterste middel. Onteigening is alleen mogelijk op grond van een wettelijk planfiguur (zoals een bestemmingsplan, inpassingsplan of projectbesluit) en na het aanbieden van een volledige schadeloosstelling aan de grondeigenaar. Volledige schadeloosstelling en wettelijke onteigening zijn daarmee onlosmakelijk aan elkaar gekoppeld: wij mogen een grondeigenaar alleen dan volledige schadeloosstelling aanbieden als wij bereid zijn om als uiterst middel ook wettelijke onteigening in te zetten. Als we dat niet doen, is sprake van ongeoorloofde staatssteun.

Wij hebben – net als gemeenten en het Rijk – de mogelijkheid om op grond van de Wet voorkeursrecht gemeenten een voorkeursrecht op percelen te vestigen, waardoor een

eigenaar deze eerst aan ons moet aanbieden als hij deze (vrijwillig) wil verkopen. Wij kunnen dit instrument inzetten als binnen een gebiedsproces duidelijkheid is over de beoogde (wijzigingen van) functies in een gebied.

Voor grondverwerving ten dienste van het NNN maken wij gebruik van een krediet dat door Provinciale Staten beschikbaar is gesteld. Echter, ook voor andere PPLG-opgaven kan grondverwerving nodig zijn. **Daarom zullen wij aan Provinciale Staten voorstellen om het bestaande NNN-krediet breder te kunnen inzetten. Dit laat onverlet dat de NNN-middelen uitsluitend worden aangewend voor NNN-realisatie. Voor de noodzakelijke afwaardering van de grondaankopen verwachten wij dekking vanuit de rijksmiddelen uit het Transitiefonds.** Een andere financieringsoptie voor grondverwerving is de onlangs opgerichte Nationale Grondbank, die op ons verzoek gronden kan verwerven die kunnen worden ingezet in een gebiedsproces. Wij beschouwen de Nationale Grondbank en uitkoopregelingen als aanvullingen op ons eigen grondinstrumentarium en zullen komende tijd verkennen welke meerwaarde deze hebben.

6.6.3 Beheer en verkoop van gronden

In afwachting van hun inzet in het gebiedsproces houden wij bij het beheer van onze gronden zoveel mogelijk rekening met de toekomstige doelen. Het grootste deel van onze gronden verpachten wij conform ons in 2020 vastgestelde pachtbeleid. Ons uitgangspunt zijn langjarige pachtovereenkomsten en duurzaam gebruik (pacht met voorwaarden). Wij zorgen bovendien voor experimenteer-ruimte: tot 10% van de jaarlijks te verpachten gronden kan

worden in gezet bij experimenten voor het realiseren van diverse provinciale opgaven. Om te borgen dat verpachte gronden beschikbaar komen als dat nodig is, nemen we in de pachtovereenkomst een ontbindingsmogelijkheid op. Als gronden niet verpacht kunnen worden sluiten we (beheer)contracten af met terreinbeheerders, agrarische ondernemers of loonbedrijven.

Aangezien onze gronden een belangrijke rol kunnen spelen in gebiedsprocessen zijn we komende jaren zeer terughoudend met de verkoop ervan. Wanneer hier toch sprake van is – bijvoorbeeld omdat de gronden niet nodig zijn voor het realiseren van provinciale opgaven – gebeurt dit openbaar, volgens de uitgangspunten zoals beschreven in [paragraaf 6.6.1](#). Alleen als vaststaat dat slechts één gerede partij in aanmerking komt om onze gronden te verwerven, kunnen wij hiervan afwijken, hoewel wij ook dan de verkoop openbaar aankondigen.

6.6.4 Wet inrichting landelijk gebied

Kavelruil is een instrument om een groot aantal koop-, ruil- of verkoopovereenkomsten in een gebiedsproces, in één overeenkomst vast te leggen. Hierdoor kunnen in een ‘gebiedsdekkende’ puzzel de beoogde functies op de juiste plekken worden gerealiseerd. Kavelruil kan zowel op vrijwillige basis gebeuren, als op een meer sturende wijze in de vorm van een [landinrichting](#) op grond van de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg, per 1 januari 2024 de Omgevingswet). Dit zijn langdurige processen, omgeven met veel kaders en zorgvuldigheden. **In 2024 verkennen we of, en zo ja in welke gebieden we de instrumenten van de Wilg willen inzetten.**

Schermer

OPDRACHT PER PROGRAMMAGEBIED

7.1 INLEIDING

In de vijf programmagebieden krijgt de uitvoering vorm. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op deze gebieden. In een overzichtstabel aan het einde van het hoofdstuk formuleren we voor elk programma-gebied een concrete opdracht, op basis van de opgaven en beleidskeuzes in [hoofdstuk 2](#). Deze opdracht vormt de basis voor de vijf uitvoeringsprogramma's die uiterlijk 1 maart 2024 door Gedeputeerde Staten worden vastgesteld (zie [paragraaf 5.4.1](#)). De inhoud van de opdracht moet in samenhang worden gelezen met de inhoud van het gehele PPLG.

Nog niet alle opgaven in het PPLG kunnen al worden vertaald naar een concrete opdracht of kwantitatieve doelen, bijvoorbeeld omdat de beleidsuitwerking nog niet is afgerond of omdat nog een nadere invulling van het Rijk nodig is. Ook na 1 juli werken we door aan een verdere aanscherping en concretisering van de opdracht per programmagebied.

7.2 WADDEN, KOP VAN NOORD-HOLLAND EN WEST-FRIESLAND

Het meest noordelijke deel van Noord-Holland wordt aan alle kanten omringd door water: de Noordzee, het IJsselmeer en de Wadden. De drie kusten hebben ieder hun eigen karakteristiek. Texel, het voormalige eiland Wieringen en de later ontstane grote inpolderingen in de Kop vormen samen met het land binnen de Westfrie Omringdijk een divers en dynamisch landelijk gebied. Texel en Wieringen bestaan uit glooiende stuwwallandschappen afgewisseld met meer vlakke, lager gelegen, open kogen en polders. De grootschalige productiepolders in de Kop bieden ruimte en kilometerslange vergezichten. West-Friesland heeft een prachtig afwisselend landschap van kleinere zeekleipolders en droogmakerijen. De regio wordt van oudsher gekenmerkt door agrarische innovatiekracht. Dat geldt voor het noordelijk bollengebied en Agriport, maar zeker ook voor de akkerbouw, veehouderij en vollegrondsgroenteteelten. De agrarische bedrijven en de plantveredeling- en zaadtechnologiebedrijven zijn veelal groot en kapitaalkrachtig en van toenemend belang voor onze voedselzekerheid.

De [Noordzeekust](#) van de Kop van Noord-Holland (Natura 2000-gebied) heeft een relatief smalle zeereep met daarin het Zwanenwater als iconisch

natuurgebied. De zeereep zal in de komende decennia onder druk komen te staan door de gevolgen van klimaatverandering. De zeespiegel zal stijgen, maar er zal ook sprake zijn van droogte en toenemende verzilting. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor het gebruik van de ruimte, met name in de binnenduinrand.

De [Waddenzee](#) is het grootste aaneengesloten natuurgebied van Europa en heeft de status van Unesco-werelderfgoed en Natura 2000-gebied. Het Noord-Hollandse Waddengebied heeft eigenlijk twee eilanden: [Texel](#) én het voormalig eiland [Wieringen](#), beide ontstaan op keileem. Ook de eilanden zijn grotendeels beschermd als Natura 2000-gebied, NNN of Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). De landbouw op Texel en Wieringen is relatief extensief en kleinschalig, mede vanwege de ondergrond, het reliëf en de afwisseling van natte en droge en ook zoet- en zoutwatergebieden. Met name Texel heeft een rijke historie met agrarisch natuurbeheer, het beheer van de tuunwallen, educatie en de verbinding met recreatie. Hier kan op worden voortgebouwd. In het Noord-Hollandse Waddengebied wordt gewerkt aan het versterken van de samenhang tussen Waddenzee, Amstelmeer en het achterland door natuurontwikkeling, vismigratie en een recreatieve impuls. Op termijn zal dit gebied een transformatie doormaken onder de invloed van zeespiegelstijging. In het zuidwestelijke deel van de duinen van Texel wordt gestart met het onderzoek naar de beste wijze van dynamisering van de zeereep. Deze moet bijdragen aan behoud en versterking van de natuurdoelen, waterveiligheid, de zoetwatervoorraad en economisch gebruik. Daarnaast wordt voor het behoud van kwetsbare leefgebieden in Natura 2000-gebied ingezet op de aanpak van invasieve exoten, in het bijzonder watercrassula.

In de Agenda voor het Waddengebied 2050 staat de koers waar het Rijk, de Waddenprovincies, waterschappen, gemeenten en partners aan werken. Deze agenda is uitgewerkt in een Uitvoeringsprogramma 2021-2026. In het Bestuurlijk Overleg Waddengebied en in de Beheerautoriteit Waddenzee werken we samen met onze partners,

waarbij het Omgevingsberaad Waddengebied een adviserende rol heeft. Het Waddenfonds, dat in 2006 in het leven is geroepen, financiert investeringen in ecologie en economie van het Waddengebied. In het Investeringskader Waddengebied zijn zes majeure opgaven geformuleerd: de Waddenzee, vitale kust en Afsluitdijk, havenontwikkeling en natuurverbetering, eilanden op eigen kracht (verduurzaming van de energievoorziening) en de versterking en vermarkting van het werelderfgoed en de Eems-Dollard. Het Waddenfonds loopt tot 2026. Wij bepleiten bij het Rijk dat via een Kustfonds ook na 2027 middelen beschikbaar zijn voor investeringen die voortvloeien uit de Agenda voor het Waddengebied 2050.

De grootschalige productiepolders Wieringermeer en waardpolders zijn ooit aangelegd vanuit waterstaatkundige en landbouwkundige overwegingen. Het zijn open en rationeel vormgegeven landschappen ten dienste van de akkerbouw, veehouderij, bollenteelt en (glas)tuinbouw. Er is hier letterlijk en figuurlijk volop ruimte om te ondernemen en te innoveren. De agrarische bedrijven vormen een onderdeel van Greenport Noord-Holland Noord en opereren op de wereldmarkt. De primaire agrarische productie is verbonden met een keten van bedrijven en speelt een rol in de verduurzaming van teelt- en energiesystemen. De instandhouding van deze polders en hun huidig gebruik is echter niet zonder problemen. Het uit zee gewonnen land vraagt om voortdurende bemaling. Zelfs in deze robuuste polders daalt de bodem geleidelijk en is er kans op wateroverlast door piekbuien. Verbrakking is boven-

dien aan de orde: momenteel wordt veel zoet water via West-Friesland naar dit deel van de Kop geleid. Door vaker optredende droogte neemt de beschikbaarheid van zoet water af en zal de afhankelijkheid van het IJsselmeer groter worden. Het IJsselmeer wordt echter brakker als gevolg van klimaatverandering en daarmee geringere zoetwatertoevoer vanuit de Alpen. De instandhouding van waterintensieve teelten wordt hierdoor lastiger. Het vraagt om innovaties in het vasthouden van zoetwateroverschotten in natte perioden. Het landgebruik en de zoetwaterbeschikbaarheid in de polders zullen beter op elkaar moeten worden afgestemd. Groenblauwe dooradering kan in deze regio vorm krijgen door aan te sluiten bij de krachtige polderstructuren, bijvoorbeeld door de aanleg van ecologische oevers en het herstel en aanleg van bomenlanen, windsingels, natuurlijke akkerranden en erfbeplanting. Maar ook door aan de randen en buiten de polders meer ruimte te bieden aan natuurlijke waterlopen.

Rond het Amstelmeer is een proces van verzilting gaande. Dit kan op termijn leiden tot verandering van de natuur en een aangepast grondgebruik. Vanuit het meer strekt zich richting het zuiden een fijnmazig netwerk van water: de restanten van het oorspronkelijke krekensysteem in de Kop. Hier kan veel worden gewonnen door een betere inrichting van de hoofd- en zijreken als onderdeel van de groenblauwe dooradering. Deze waterlopen bieden bovendien een vaarroutenetwerk dat kan bijdragen aan het recreatieve potentieel van de Kop. Polderbossen zoals het Robbenoordbos, Dijkgatbos, het Wildrijk en Ananasbos vormen in dit open landschap

Aan de slag in de regio: Project Zoetwaterboeren

In het project Zoetwaterboeren in Anna Paulowna werken diverse partners aan het ontwikkelen en uitvoeren van duurzaam agrarisch waterbeheer. Het project gaat over de volle breedte van watervraag en -aanbod, watergift en -opslag en waterkwaliteit.

Van 2014 tot en met 2020 heeft Klaas Schenk onderzocht hoe hij zijn bedrijf toekomstbestendig kon maken. Water speelt daar een belangrijke rol in. Schenk: “De gangbare manier van akkerbouw zie ik niet meer als dé weg. Ik zie wél een grote toekomst voor landbouw in Nederland. We zijn met het project Zoetwaterboeren veel aan het onderzoeken en zijn goed op weg, maar we zijn er nog niet. Het is geen panklaar iets.”

Schenk ziet veel kansen voor nieuwe drainagesystemen in plaats van standaard afvoerdrainage. Door onder andere de recirculatie van regenwater hoopt hij klimaatverandering eerder of langer het hoofd te bieden. “Tijdens de droogte van het afgelopen jaar merkten we al dat we op een andere manier water konden geven door de high-tech oplossingen die we ontwikkeld hebben. Je kunt de teelt meer sturen, tot aan vervroeging door verwarming aan toe. Zo hopen we elk jaar wijzer te worden.”

bijzondere enclaves met eigen natuurwaarden en recreatieve mogelijkheden. Bij het Robbenoordbos en het Dijkgatbos kan worden geëxperimenteerd met peilverhoging, wat gunstig is voor de biodiversiteit en waardoor natte teelten mogelijk worden.

Ook in West-Friesland is de agrarische sector van oudsher sterk en vormt deze een belangrijk onderdeel van de Greenport Noord-Holland Noord. Er zijn plantveredelings- en zaadtechnologiebedrijven van mondiale betekenis (Seed Valley) en daarnaast vele melkveehouderijen en een diversiteit aan teelten zoals grondgebonden tuinbouw, fruitteelt en glastuinbouw. Het gevarieerde landschap binnen de monumentale Westfriese Omringdijk bestaat uit een aaneenschakeling van kleinere zeekeleipolders, enkele droogmakerijen, een klein deel veenweidegebied en vele iconische stolpen. Hoewel verbrakking minder speelt is ook hier de zoetwatervraag actueel. Een belangrijke inspanning voor het afronden van het Natuurnetwerk bestaat uit het aanleggen van natuurverbindingen en ecologische stapstenen. Het Westfriese landschap in al haar verschillende facetten, zoals omschreven in de Structuurschets van de regio, getiteld *Een dijk van een regio*, kan een impuls krijgen met het integraal oppakken van verschillende opgaven. Het groenblauw raamwerk en de recreatieve routestructuur kan worden versterkt door de aanleg van bos, in aansluiting op de al aanwezige fijnmazige landschapsstructuren, recreatieve routes en natuurgebieden langs de Westfriese Omringdijk. Dit biedt ook kansen voor agrarische verbreding met activiteiten zoals natuurbeheer, (verblijfs)recreatie, educatie en verkoop aan huis. Omdat tegelijkertijd de schaalvergroting en specialisatie in de agrarische sector om meer ruimte vragen, is een goede ruimtelijke afstemming noodzakelijk.

Het IJsselmeergebied (inclusief het Markermeer en de randmeren) is het grootste aaneengesloten zoetwatergebied van West-Europa. Het vormt een strategische zoetwaterbuffer voor drinkwater, landbouw en natuur. Door klimaatverandering staat deze buffer onder druk: er is sprake van toenemende verzilting en hogere concentraties gebiedsvreemde stoffen. Het hele IJsselmeer is beschermd als Natura 2000-gebied en er wordt volop gerecreëerd, zowel op als langs het water. De Agenda IJsselmeergebied 2050, die is opgesteld door vier ministeries, de provincies Noord-Holland, Fryslân, Overijssel en Flevoland en andere regiopartners, beschrijft de gezamenlijke ambities en ontwikkelingsprincipes, inclusief een eerste aanzet voor een gezamenlijke uitvoeringsstrategie. De Kustvisie voor de Noord-Hollandse IJsselmeerkust geeft richting aan ideeën, ontwikkelingen en projecten in deze kustzone. Uitgangspunten zijn het optimaal benutten van kwaliteiten en het behoud van de landschappelijke waarden en identiteit. De dijken scheiden en verbinden het water

met het achterland en juist die verbinding kan versterkt worden. Er wordt gewerkt aan een nieuwe relatie tussen het land en het water: een natuurlijke balans tussen water, ecologie en activiteiten aan weerszijden van de dijk. Daarbij moet de kustzone aantrekkelijker en beter beleefbaar worden voor inwoners, recreanten, watersporters, toeristen en inwoners. Uiteraard moet voldoende ruimte beschikbaar blijven voor toekomstige inpassingsvraagstukken langs de rand van het IJsselmeer voortkomend uit klimaatverandering. Een voorbeeld is de versterking van de Markermeerdijken, met het nieuw aangelegde stadsstrand van Hoorn met een 130 meter brede oeverdijk, volop nieuwe recreatiemogelijkheden en een natuurvriendelijke inrichting. Rijkswaterstaat werkt vanuit de Programmatische Aanpak Grote Wateren aan de opdracht om de ecologische kwaliteit te versterken met het project Wieringerhoek. Daarbij is er bijzondere aandacht voor de uitbreiding en verbetering van leefgebieden voor vogels en vissen.

7.3 NOORD-KENNERLAND

Op een steenworp afstand van elkaar liggen in Noord-Kennemerland zee, strand en duinen, plassen, watergangen en historische agrarische polders. Waar het landschap achter de duinen van Zuid-Kennemerland meer verdicht is onder invloed van verstedelijking, is het direct achter de duinen van Noord-Kennemerland en de Hondsbossche Zeewering nog grotendeels open. De invloeden van de zee, het Oer-IJ en de ontginningsgeschiedenis zijn nog goed herkenbaar. Deze variëteit bepaalt in sterke mate de identiteit van de regio. De landbouw is van doorslaggevende betekenis geweest in het ontstaan van deze open polders en is dat nog steeds voor de instandhouding ervan. De waardevolle natuur en het aantrekkelijke landschap zijn altijd kernwaarden van Noord-Kennemerland geweest. Het is onze ambitie daarop voort te bouwen.

De duinen in Noord-Kennemerland zijn breed en herbergen kwetsbare natuur; het is Natura 2000-gebied. In de duinen ten zuiden van Bergen is het zand kalkrijk en lichtgeel van kleur en ten noorden van Bergen is het kalkarm en witgrijs. Hier hebben zich bijzondere vegetatievormen ontwikkeld zoals heidevelden en zeldzame mossen. De kwaliteit van de duinen in Noord-Kennemerland dreigt achteruit te gaan doordat de dynamiek van wind en zand grotendeels is weggevalen. Dit hindert de verjonging van duinen; kenmerkende planten en dieren verdwijnen erdoor. Het is noodzakelijk om deze natuurlijke processen te herstellen. Verstuivingsdynamiek maakt de duinen bovendien beter bestand tegen extreem weer en overstromingen. Op grote delen van de duinen daalt te veel stikstof neer. Dit heeft een negatieve invloed op de soortenrijkdom van planten en dieren. Voor de instandhouding van dit unieke Natura 2000-gebied willen we de stikstofdepositie omlaag brengen. De duinen hebben een belangrijke waterkerende werking en een functie in onze drinkwatervoorziening. Door stijging van de zeespiegel zal de druk van zout kwelwater in de

duinen toenemen, wat een risico voor onze drinkwatervoorziening vormt.

Landinwaarts strekt zich een landschap uit van langgerekte strandwallen en lagergelegen strandvlakten. Op de strandwallen liggen de stedelijke kernen. De strandvlakten bestaan uit zeer oude polders en enkele oude droogmakerijen met zeer hoge cultuurhistorische waarden. Ze hebben eveneens een beschermde status (NNN of BPL). Hierbinnen ligt een groot areaal weidevogelleefgebied. De zone waar de duinen en duinbossen overgaan in de polders wordt de binnen-duinrand genoemd. Door de unieke overgang van duinen en duinbossen naar de binnenduinrand, is de waarde voor de natuur groot. Hier liggen goede kansen voor natuurontwikkeling in combinatie met het beschermen van het bijzondere watersysteem van duinen, binnenduinrand en strandvlakten. De gronden zijn met name in gebruik als grasland voor de veehouderij, maar soms ook als tuinbouwgebied of bollengrond. Vooral in het begin van de 20ste eeuw breidde dit bollenareaal zich

langzaam uit, en verplaatste zich in de loop van de tijd deels naar de grootschalige polders in de Kop. De bloeiende bollen vormen ieder voorjaar een toeristische attractie. Naast de agrarische functie zijn er woningen, natuurgebieden, recreatieve voorzieningen, maneges, landgoederen en kloosters te vinden. In de polders is, ondanks de aanvoer van schoon duinwater, de waterkwaliteit onvoldoende, vooral door het afspoelen van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen.

De binnenduinrand biedt zowel mogelijkheden om schoon zoet kwelwater uit de duinen vast te houden als om water uit piekbuien op te vangen. Het vasthouden van kwel- en regenwater heeft een gunstig effect op de waterkwaliteit, de beschikbaarheid van water in tijden van droogte en de kwaliteit van de natuur. Het biedt daarbij tegendruk voor de duinen. Zo wordt verzilting van de duinen door zoute kwel vanuit zee door een stijgende zeespiegel voorkomen en wordt onze drinkwatervoorraad veiliggesteld. De duinen krijgen meer een sponsfunctie: opslag van water in natte tijden en afgifte bij droogte.

Aan de slag in de regio: De Vlotter

In november 2021 startte PWN met het opnieuw inrichten van het gebied 'de Vlotter' in Heemskerk. Een gebied waar mens en natuur al eeuwen met elkaar zijn verbonden. Tot ongeveer 1960 bestond de Vlotter uit kleinschalige tuintjes, omringd met elzenhagen. Daarna is het grondgebruik intensiever geworden en zijn veel plant- en diersoorten uit het gebied verdwenen. Tot 2022. Het gebied is opnieuw ingericht en is er ruimte ontstaan voor recreatie, een gezonde waterhuishouding en bijzondere natuur.

Projectleider Niels Hogeweg (PWN): "Na de herinrichting maakt water opnieuw onderdeel uit van het landschap. Dat is belangrijk, want veel inheemse duinsoorten zijn afhankelijk van natte omstandigheden. In de nieuwe duingraslanden en waterlopen

komt er veel ruimte voor de natuur, maar wordt ook gezorgd voor extra wandelmogelijkheden. We hopen dat op den duur ook Parnassia terugkomt in het gebied. Parnassia is een zeldzame plant met witte bloemen, die groeit in natte duinvalleien. Parnassia zien wij als een zogenoemde 'prestatie-indicator': als als we deze soort tegenkomen in een gebied, verkeert de natuur in een goede staat". Een schaapskudde zorgt er na de herinrichting voor dat de natuur open blijft en er ruimte blijft voor bloeiende kruiden. Insecten en vogels profiteren van de nectar uit bloeiende kruiden.

Over het waterrijke gebied komen bruggetjes voor wandelaars. Aan de rand van het gebied komt een speelweide en een speelbos. Aan picknicktafels bij het speelbos is er ruimte om te genieten van de natuur en de schaapskudde.

Door klimaatverandering wordt het steeds droger en heter, maar ook steeds natter. In de binnenduinrand, op plekken zoals de Vlotter, vinden we ruimte voor wateropslag, natuurontwikkeling en recreatie. Zo werkt de nieuwe natuur in de Vlotter straks als spons voor grote hoeveelheden regen tijdens clusterbuien, terwijl het er ook aantrekkelijker wordt om te wandelen en er meer variatie in de natuur ontstaat. Bovendien wordt door de extra ruimte voor waterberging de zoetwatervoorraad onder de duinen beter beschermd en vergroot. Dit laatste is belangrijk voor de drinkwatervoorziening van PWN.

Een voorbeeld van nieuwe natuur en waterberging in de binnenduinrand is het gebied Weidse Polders: de Damlanderpolder, Philisteinse polder, Bergermeerpolder en Loterijlanden. Samen vormen ze een open polderlandschap met uitgestrekte graslanden en waterlopen vol natuurwaarden. Het duinwater komt er aan de oppervlakte en stroomt door het hele gebied. Het voormalig vliegveld Bergen functioneert er als piekwaterberging. Andere voorbeelden zijn de natuurgebieden De Vlotter en de Harger- en Pettemerpolder en de natuurontwikkeling in de Zanderij-Noord. Realisatie van groenblauwe dooradering kan de robuustheid en toekomstbestendigheid van het gebied verder verbeteren. De landschappelijke waarden en erfgoedwaarden zijn zeer hoog en bieden aanknopingspunten, zoals het herstellen, verbreden en eventueel weer laten meanderen van de oorspronkelijke duinrellen en -beken. Ook kan de 'leesbaarheid' vergroot worden van het Oer-IJ-landschap en de historische polders en oude droogmakerijen met hun dijken en vaarten.

Door het groeiende aantal inwoners van de omliggende stedelijke kernen (Heemskerk, Castricum, Heiloo, Alkmaar, Heerhugowaard) en toename van recreanten en toeristen, neemt de recreatieve betekenis van het gebied de komende decennia verder toe. De ruimte en openheid van de polders is één van de belangrijkste waarden van het gebied. Door het versterken van de routestructuren in het polderlandschap kan de recreatieve waarde worden vergroot zonder de openheid te verstoren. Een verbeterde toegankelijkheid draagt bij aan vermindering van de recreatiedruk in de duinen. In het kader van de bossenstrategie en compensatie van gekapt duinbos wordt wel naar kleinere mogelijkheden voor de aanplant van bos gezocht. Initiatieven van gebiedspartijen waarin passende vormen van recreatie, natuurontwikkeling en landschapsbeleving samenkomen, moedigen we aan. Een mooi voorbeeld hiervan is het initiatief in de Zuurvense Polder.

De landbouwsector zal een belangrijke rol blijven vervullen en transformeren naar kringlooplandbouw. Dat geldt ook voor maneges en paardenhouderijen. Transformatie, verbreding met niet-agrarische activiteiten zoals natuurbeheer en diverse vormen van (kleinschalige) recreatie zijn de sleutelwoorden. De bollenteelt is soms gelegen op plekken tegen de duinen waar overlast kan ontstaan bij piekbuien. Deze plekken zijn ook bijzonder geschikt voor vernatting, inrichting als waterbuffers en opslag van schoon zoet water in combinatie met natuurontwikkeling.

7.4 LAAG HOLLAND

Het landelijk gebied van Laag Holland wordt hoog gewaardeerd vanwege het typisch Hollandse karakter en zijn erfgoedwaarden. De veenweidegebieden, de Schermer en Beemster, de Zaanoevers, het Alkmaarder- en Uitgeestermeer, de Stelling van Amsterdam en de Markermeerdijk weerspiegelen een stuk Hollandse geschiedenis en

verschillende manieren van omgaan met water. Ze hebben bovendien een grote recreatieve betekenis in de verstedelijkte Metropoolregio Amsterdam. De veenweidepolders in Laag Holland hebben het kenmerkende patroon van langgerekte kavels en sloten in combinatie met openheid en karakteristieke lintdorpen. Dit maakt dat de veenweiden naast een zeer hoge natuurwaarde ook een hoge belevingswaarde hebben. Het unieke karakter van de veenweidegebieden van Laag Holland staat onder druk door de veenweideproblematiek. Als gevolg van de laaggehouden grondwaterpeilen oxideert het veen en daalt de bodem. Daarbij komt veel CO₂ vrij. Het wordt steeds lastiger om de lage gebieden droog te houden.

De waardevolle natuur in Laag Holland is verknoopt met de omgeving: aan de oostzijde met het Markermeer, aan de westzijde met de kustzone en aan de oostzijde van Amsterdam ook met de Vechtstreek. De landbouw is sterk vertegenwoordigd in Laag Holland, met name in de vorm van veeteelt en melkproductie, en is hier bepalend geweest voor het landschap zoals we dat nu kennen. De veenweidegebieden vormen het hart van Laag Holland. Het tegengaan van bodemdaling en oxidatie van veen, vermindering van stikstofdepositie en verbetering van de waterkwaliteit staan hier aan de basis van zowel natuurherstel als een landbouwperspectief.

Sommige gebieden in Laag Holland zijn zeer robuust en kunnen tegen een stootje, andere gebieden kunnen door een kleine verandering hun unieke karakter verliezen. Deze diversiteit in karakters en kwetsbaarheden is kenmerkend. Vrijwel alle karakteristieke landschappen van Laag Holland zijn beschermd als Natura 2000-gebied, NNN of Bijzonder Provinciaal Landschap. De Beemster is UNESCO-werelderfgoed, evenals de Stelling van Amsterdam die gedeeltelijk in Laag Holland ligt. In Laag Holland liggen kansen voor het terugbrengen van de stikstofdepositie en voor verandering en verbetering van het watersysteem. De afronding van het NNN en de daarmee gepaard gaande extensivering levert een forse reductie op van emissies in de nabijheid van stikstofgevoelig leefgebied. Daarnaast kunnen de landschappelijke en recreatieve structuren (zowel over land als water) worden versterkt in combinatie met de groenblauwe dooradering. Kringlooplandbouw blijft in Laag Holland van groot belang voor de sociaaleconomische vitaliteit en het behoud van de bijzondere natuur- en landschapswaarden. Per gebied en per bedrijf zal gezocht moeten worden naar passende verdienmodellen. Door verplaatsing of beëindiging van bedrijven ontstaat ruimte voor blijvers.

De veenweidegebieden zijn belangrijk voor weidevogels. De delen met hoge natuurwaarden, waaronder hoge weidevogeldichtheden en unieke - en stikstofgevoelige - leefgebieden als moerasheide en veenmosrietland, zijn als NNN begrensd. Een deel van het NNN is nog niet gerealiseerd waardoor het natuurbeheer nu nog versnipperd is. Hoewel veel agrarische ondernemers zich volop inzetten voor het behouden van de weidevogels, is een

deel van de NNN-gronden nog niet verworven en ingericht voor de functie natuur, dan wel omgezet in particulier natuurbeheer. Hierdoor vindt er relatief veel bemesting plaats nabij stikstofgevoelig leefgebied. Pas na de realisatie van het NNN waarbij het agrarisch beheer plaatsmaakt voor natuurbeheer (met aanzienlijk lagere mestgift) kan de kwetsbare flora zich herstellen.

Het watersysteem is van doorslaggevende betekenis in het tegengaan van bodemdaling en broeikasgasemissie en het behalen van natuurdoelen. Het vernatten van de veenweiden biedt een oplossing maar vraagt veel water van goede kwaliteit. De natuurgebieden zijn in hydrologisch opzicht te versnipperd geraakt om robuust te zijn voor veenbehoud. Het watersysteem vraagt om aangepast beheer, het tegengaan van wegzijging naar direct aangrenzende dieper gelegen droogmakerijen en het tegengaan van oeverafkalving. Maar ook om aandacht voor waterbeschikbaarheid en de toenemende kwetsbaarheid voor wateroverlast.

Er is een intensief en kostbaar beheer nodig om het huidige cultuurlandschap in stand te houden, mede ten behoeve van de weidevogels. In enkele lastig te beheren Natura 2000-gebieden, zoals moeilijk bereikbaar vaarland, is het verruigen en verdwijnen van de weidevogels moeilijk te stoppen. Op andere plekken kan optimaal mozaïekbeheer gericht op weidevogels juist succesvol worden toegepast. De inzet van agrarische ondernemers voor natuur- en landschapsbeheer blijft belangrijk in Laag Holland. Per deelgebied worden daarom beheerchecks uitgevoerd.

Enkele jaren geleden is besloten om kwetsbare veennatuur in Waterland vooral ten oosten van het Goudriaankanaal te concentreren. Zo ontstaat een relatief natte strook natuur langs de Markermeerdijk. Ten westen van het kanaal kan de nadruk dan meer op landbouw liggen. Ook de gronden rond oorspronkelijke oude kreekrestanten, de dieën, zijn kansrijk voor natte natuurontwikkeling. De meeste gronden rond de dieën zijn al onderdeel van het NNN. De drooglegging is er

Aan de slag in de regio: Kavelruil Starnmeer

De provincie koopt, verkoopt, ruilt en beheert haar gronden voor verschillende natuur- en infrastructuurprojecten. Zo is onlangs een melkveebedrijf in de Starnmeer aangekocht en gebruikt in een kavelruil om dijken te versterken. Bij een kavelruil ruilen minimaal drie partijen vrijwillig hun grond. Twee hoofdrolspelers geven een kijkje in de kavelruilkeuken.

Connie Karsten-Sjerps, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

In 2015 is een deel van de boezemkade van de Starnmeer afgekeurd. Het versterken van de kade is noodzakelijk. Hiervoor heeft het Hoogheemraadschap een flink aantal hectares grond nodig, grotendeels in eigendom van melkveehouders. Connie Karstens-Sjerps: "Bij de eerste verkennende keukentafelgesprekken met grondeigenaren werd al snel duidelijk dat er veel weerstand is tegen onze plannen. Eén melkveehouder

stond echter open voor een volledige bedrijfsverplaatsing. Dit leidde uiteindelijk tot een volledig gebiedsproces waar alle betrokken grondeigenaren de kans kregen om mee te doen. Het resultaat? HHNK heeft de benodigde gronden kunnen aankopen en voor de betrokken melkveehouders is de agrarische structuur verbeterd. Een bijzonder moment."

Klaas Reijne, agrariër in de Starnmeer

"Toen HHNK aankondigde dat de dijken rondom de Starnmeer niet stabiel genoeg waren, zorgde dat onder de veehouders voor nogal wat onrust. Tien veehouders moesten grond afstaan om de dijken te verbreden. Wat zou dat gaan betekenen voor onze bedrijven, de mestplaatsingsruimte, de voederwinning en bewerkbaarheid van de percelen?"

Ik heb contact opgenomen met Stivas en gevraagd of er grond ingezet kon worden om veehouders in de Starnmeer te compenseren. Er waren echter onvoldoende hectares beschikbaar voor een kavelruil. Vervolgens werd ik benaderd door mijn 'landbuurman'. Hij wilde zijn bedrijf beschikbaar stellen voor een kavelruil als hij kon verplaatsen naar een groter bedrijf buiten de polder. Met hulp van de provincie en Stivas is dit gelukt. Mijn burens zijn verhuisd naar een mooi bedrijf in het gebied Bergen-Schoorl en de provincie nam tijdelijk het meeste van hun land over. Uiteindelijk heeft Stivas alle betrokkenen over de streep getrokken. Met 15 deelnemers en 56 geruilde hectare grond is deze kavelruil een huzarenstukje waar wij veehouders verder mee kunnen."

gering en de bodem slap. De agrarische bedrijven worden hier al steeds extensiever. Ze spelen vaak een rol in het natuurbeheer en verbreden zich. Langs de stadsrand van Amsterdam, waar het veenpakket nog het dikst is met een goed veraarde bovenlaag, is juist ruimte voor een combinatie van landbouw met neventakken gericht op de nabijgelegen stad. Het landschap is hier vrij open, met minder beschermde natuur en een grote recreatiedruk. Er liggen volop kansen om de recreatie uit de stad op te vangen en in te zetten op korte ketens.

In het oosten van Laag Holland, grenzend aan het Markermeer en zowel buiten als gedeeltelijk binnen de Markermeerdijk, is het zogenaamde voormalige Zuiderzeelandschap gelegen. Het Markermeer is Natura 2000-gebied. De Markermeerdijk vormt een verbindende route tussen verschillende recreatieve voorzieningen en biedt prachtige vergezichten over zowel Waterland als het Markermeer. Dit deel van Laag Holland heeft een eigen specifieke waterveiligheidsopgave. De dijken zijn op een zeer slappe bodem gelegen. Tot 2070 zijn ze veilig, maar het is verstandig rekening te houden met de benodigde ruimte voor versterking in toekomst. Buitendijks kunnen luwtmaatregelen voor extra veiligheid zorgen. De inrichting van het waterveiligheids- en natuurlandschap zal een ontwerpogave opleveren in de nabije toekomst. Op dit moment wordt met het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam en het project Versterking Markermeerdijk gewerkt aan de dijkversterking en vis- en waterverbindingen tussen de polders en Markermeer. Ook wordt gekeken naar de natuur- en recreatiedoelen van het Hemmeland.

Wanneer we meer richting het noorden van Laag Holland gaan, wordt de landbouw steeds grootschaliger. Hier liggen de bekendste en cultuurhistorisch meest waardevolle droogmakerijen van ons land: de Beemster en de Schermer. De polders zijn ondanks hun lage ligging robuust. Ze zijn drooggelegd voor het verkrijgen van productiegrond en zullen ook in de toekomst voornamelijk een agrarisch landschap blijven.

Het Alkmaardermeer en Uitgeestermeer liggen ten zuiden van de verstedelijkingszone Alkmaar-Heerhugowaard. We vinden hier een voornamelijk open, waterrijk landschap met een andere ontstaansgeschiedenis en karakteristiek dan de veenweidepolders of de grote droogmakerijen. Het is ontstaan onder invloed van onder andere het Oer-IJ en heeft een eeuwenlange geschiedenis van eb en vloedwerking, kleiafzetting, inpoldering en veenontginning en -ontwatering. De met elkaar verbonden meren, polders, rietlanden en moerassen zijn zeer waardevol voor veel dieren en planten. De polders rond de meren worden geschikt gehouden voor weidevogels. Met name de meren zijn ook belangrijk voor ontspanning en recreatie. Het op verantwoorde wijze spreiden van de recreatiedrukke om overlast te voorkomen is hier een belangrijke opgave.

7.5 ZUID-KENNEMERLAND EN AMSTEL-MEERLANDEN

Met de kust, de duinen, de bossen, landgoederen, recreatiegebied Spaarnwoude en drie groene scheggen aan de zuidkant van Amsterdam beschikt deze regio over een aantal drukbezochte landschappen in de Metropoolregio Amsterdam. In Zuid-Kennemerland ligt Nationaal Park Zuid Kennemerland, een Natura 2000-gebied met een hoge recreatieve druk. Ook de polders in Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden zijn naast hun landbouwfunctie belangrijk voor de stedelijke recreatiebehoefte. Het landelijk gebied in deze regio kan een grote bijdrage leveren aan de leefkwaliteit in de Metropoolregio, maar verdere versnippering van het landschap en de natuur ligt op de loer. Er zijn volop kansen voor herstel van de natuur, klimaatadaptieve inrichting, transitie van de landbouw én verbeteringen van de verbinding tussen stad en land en spreiding van recreanten.

Het duingebied van Nationaal Park Zuid-Kennemerland (onderdeel van het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid) en de Amsterdamse Waterleidingduinen heeft een belangrijke functie als natuurlijke waterkering en spelen een belangrijke rol in de drinkwatervoorziening. Het is ook een belangrijk leefgebied voor planten en dieren. De bijzondere natuur maakt het gebied geliefd bij recreanten. Wonen, economische activiteiten en toerisme nemen in de regio Zuid-Kennemerland sterk toe, wat een extra druk legt op de natuur. De stikstofdepositie rond het Natura 2000-gebied is te hoog door de uitstoot van landbouw, verkeer, huishoudens en industrie. De verscheidenheid aan planten en dieren neemt af. Met natuurherstelmaatregelen in de duinen brengen terreinbeheerders als Natuurmonumenten, PWN, Waternet, particulieren en agrarische ondernemers de natuurlijke processen in het natuurgebied weer op gang. Dit doen ze door in de duinen nieuwe stuifplekken aan te leggen, naaldbos te verwijderen als de wind hierdoor wordt geblokkeerd en grazers in te zetten tegen verruiging van de vegetatie.

De binnenduintrand, de landelijke zone direct grenzend aan de duinen, is grotendeels beschermd als NNN of Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Hoewel de duinen en binnenduintrand aan elkaar grenzen functioneren zij als geheel nog niet optimaal. Zowel ondergronds (in de kwaliteit van het water- en bodemsysteem) als bovengronds (in de vorm van natuur en recreatieve verbindingen) kan de samenhang worden verbeterd. Bij het verder inrichten van het NNN wordt daarom ook gekeken naar de ontwikkeling van natuur in de binnenduintrand. De overgang van het duinlandschap naar de binnenduintrand biedt kansen voor graslanden met bijzondere plant- en diersoorten. In het gebied bij Overveen loopt een verkenning naar een nieuwe drinkwaterproductielocatie.

In de binnenduintrand zijn kansen voor het reduceren van stikstofemissie, het verbeteren van de waterkwaliteit en het bufferen van water om tijden van droogte te overbruggen. Dit kan door het vasthouden van schoon

kwelwater, in combinatie met het verhogen van natuurwaarden, drinkwaterwinning en bepaalde vormen van landbouw. Het verhogen van de belevingswaarde en de recreatieve gebruikswaarde van de vele buitenplaatsen in Zuid-Kennemerland levert een bijdrage aan de optimalisering én spreiding van het recreatieve gebruik. Hetzelfde geldt voor het verbeteren van de recreatieve verbindingen van de kust met het achterland, onder andere door fietssnelwegen en goed functionerende Buitenpoorten (OV-knooppunten).

Recreatiegebied Spaarnwoude ligt tussen Haarlem, Amsterdam en Velsen. Het is beschermd als NNN of BPL en vormt een groene buffer voor stadsbewoners en recreanten. In dit voormalige stroomgebied van het Oer-IJ is er volop aandacht voor de natuur en goede waterkwaliteit. Plaatselijke natuurgebieden als Dijkland, Houtrakpolder en Oosterbroek en Buitenhuizen maken onderdeel uit van het NNN. In Spaarnwoude wordt samengewerkt aan een betere inrichting voor recreanten. De Visie Spaarnwoude Park 2040 bevat plannen voor de doorontwikkeling van het recreatie- en natuurgebied, onder meer gericht op het ontvangen van een groter aantal bezoekers. Er wordt ook verkend hoe strand, duinen en binnenduinrand beter verbonden kunnen worden met het achterland en Spaarnwoude. In het kader van het NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied wordt zowel aan de noord- als aan de zuidkant van het Noordzeekanaal gezocht naar locaties voor piekwaterberging. Hierbij is onder meer de Houtrakpolder in beeld.

Aan de westkant van Amsterdam liggen de Brettenzone en de Tuinen van West. Hier vindt kleinschalige, duurzame voedselproductie door omwonenden plaats (stadslandbouw, pluktuinen, volkstuinten en bijentuinen). Er zijn veel lokale initiatieven door vrijwilligers.

Aan de zuidzijde van Amsterdam ligt Amstel-Meerlanden met drie groene scheggen: de Westeinderscheg, Amstelscheg en Diemerscheg. Deze laatste twee maken onderdeel uit van het Groengebied Amstelland. Amstel-Meerlanden is grotendeels beschermd als NNN of Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Het gebied maakt onderdeel uit van maar liefst vier NOVEX-gebieden: Groene Hart, Schiphol, Metropoolregio Amsterdam en Noordzeekanaalgebied.

De Westeinderscheg kent een levendige waterrecreatie, met name rond de Westeinderplas. In het gebied wordt gewerkt aan realisatie van het NNN, betere ecologische verbindingen en betere recreatieve verbindingen en voorzieningen. Dit draagt bij aan de leefomgevingskwaliteit in de directe omgeving van luchthaven Schiphol. In de Bovenlanden Aalsmeer is sprake van veenoxidatie. Opgaven zijn hier het tegengaan van bodemdaling en verbetering van de biodiversiteit.

De Amstelscheg is een hooggewaardeerd open polderlandschap met een waardevol leefgebied voor weidevogels. Het gebied is zeer kwetsbaar door veenoxidatie en een hoge stedelijke druk. Klimaatverandering leidt tot verbrakking, vernatting of juist verdroging van de bodem. Er zijn al goede initiatieven in de Ronde Hoep en de Bovenkerkerpolder, onder andere tegen waterkwaliteitsverslechtering en CO₂-emissie via oeverherstel, hogere grondwaterstanden en groenblauwe dooradering. Hier liggen versnellingskansen. Polder de Ronde Hoep ligt direct ten westen van het stikstofbelaste Natura 2000-gebied Botshol in de provincie Utrecht. In overleg met deze buurprovincie kijken we naar wat nodig is voor natuurherstel in dit gebied.

De Diemerscheg met daarin het Diemberbos vormt de groene verbinding naar de Vechtstreek. De ambitie is om hier steeds meer één landschapspark te maken waarin natuur en recreatie samengaan. Er wordt gewerkt aan de versterking van de natuur door bijvoorbeeld de aanleg van een nat klimaatbos, een natuurboulevard (fietsroute) en aantal sterke ecologische verbindingen.

Tot slot is ook de Haarlemmermeerpolder gelegen in dit programmagebied: vroeger water, vervolgens drooggemalen en tegenwoordig een mix van stedelijke functies, agrarisch productiegebied en een aantal kleinere groengebieden. Er wordt gewerkt aan het versterken van de groengebieden en aan droge en natte natuurverbindingen. De ruimtelijke plannen van de regio (waaronder Park21) bieden daar kansen voor. Verbetering van de kwaliteit van de bestaande gebieden en de inrichting van nieuwe groengebieden en groene verbindingen, moet leiden tot een stelsel van parkachtige percelen, loofbossen, waterrijke gebieden en (schrone) graslanden, verbonden door groene linten in het landschap. In het gebied loopt een verkenning naar brakwaterwinning ten behoeve van de drinkwatervoorziening.

De beschikbaarheid en kwaliteit van het water is van groot belang voor zowel de natuur als de landbouw in de polder. De zoetwaterbeschikbaarheid vanuit het boezemsysteem staat onder druk. Hierdoor neemt in droge perioden verzilting van bodem en oppervlaktewater toe evenals verdere bodemdaling van de gronden met veen aan de rand van de polder. Om te anticiperen op afnemende zoetwaterbeschikbaarheid streven we naar het vergroten van de seizoensbergende capaciteit in de polder, om meer gebiedseigen (regen)water in het gebied te houden. De piekbergende capaciteit wordt eveneens vergroot. De waterkwaliteit van de Ringvaart Haarlemmeer en daarmee verbonden wateren zoals de Westeinderplas en de Nieuwe Meer is op dit moment niet goed. Het water bevat te veel nutriënten en verontreinigingen en wordt ingelaten in alle verbonden polders. Om de waterkwaliteit te verbeteren, is behalve uitvoering van KRW-maatregelen langs de wateren zelf, ook aanpak bij de bron noodzakelijk: het beperken van stikstofuitstoot,

het beperken van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het beperken van uitspoelen van nutriënten (fosfaat en nitraat).

7.5.1 NOVEX-GEBIED SCHIPHOLREGIO

De Schipholregio strekt zich uit over delen van de provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland en heeft de status van NOVEX-gebied. In de [Bestuurlijke Regie Schiphol](#) (BRS) werken deze provincies samen met 56 gemeenten. De [Bestuursvereenkomst intenties samenwerking NOVEX Schipholregio](#) (2022), die de BRS en vier ministeries gezamenlijk hebben ondertekend, richt zich op verbetering van de leefomgevingskwaliteit in de regio. Gezamenlijk werken we aan een nieuw stelsel waarin de milieukaders leidend zijn voor de ontwikkelmogelijkheden van Schiphol. In de bestuursvereenkomst staan afspraken over een integrale aanpak van geluidshinder, luchtkwaliteit, woningbouw, het elektriciteitsnetwerk, verduurzaming van de industrie en het toekomst-

bestendig maken van het landelijk gebied. Dit draagt bij aan zowel de in het NPLG als dit PPLG beschreven doelen. Juist in deze regio, die door luchtvaart, infrastructuur en woningbouw belast is en waarin het landschap versnipperd is, is behoefte aan ruimte voor recreatie en ontspanning. Dit geven we vorm via ons programma Westeinderscheg en de samenwerking in het Groene Hart (zie hierna). Hierbij leggen we een relatie met de herstructurering van de glastuinbouw in de Greenport Aalsmeer.

7.5.2 NOVEX-GEBIED GROENE HART

Het [Groene Hart](#) kent een al decennialange geschiedenis in de Nederlandse ruimtelijke ordening. Het is een divers landschap met afwisselend veengebieden en droogmakerijen, dat met zijn openheid een contrast vormt met het stedelijk gebied eromheen. De provincies Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland werken met tientallen partners aan klimaatmaatregelen zoals het verminderen van broeikasgassen en daarmee het remmen en tegengaan

Aan de slag in de regio: Dijkland

Dijkland ligt in het recreatieschap Spaarnwoude, is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland en er wonen en werken boeren. Elise Bos Eyssen werkt voor Recreatie Noord-Holland als programmamanager Spaarnwoude Park. Bos: “Eén van de 14 projecten waar we binnen Spaarnwoude Park aan werken is Dijkland. Iedereen hecht grote waarde aan een groene omgeving: je hoofd leegmaken, de leefomgeving van planten en dieren beschermen, helpen om de klimaatverandering tegen te gaan. Samen kunnen we onderdeel zijn van de oplossing.”

Maar hoe pak je dat gezamenlijk aan? Bos vervolgt: “Waar op andere plekken meer recreatie mogelijk is, willen we in Dijkland juist een state-of-the-art natuurgebied waar weidevogels centraal staan. We hebben deels dezelfde belangen als de boeren en het waterschap, maar soms ook verschillende plannen. Dit jaar hebben we zes ontmoetingen gehad om elkaar te leren kennen en te werken aan

vertrouwen.” Uniek aan Dijkland is de ligging tussen twee grote steden en het hoge waterpeil van het veenweidegebied. Het gebied is door zijn ligging in beeld bij ruimtelijk-strategische vraagstukken zoals waterberging, energietransitie en recreatie. In het gebied werken veel jonge boeren die staan te popelen om hun ouders op te volgen. Samen met hen zijn we in overleg over het belang van de weidevogels en de groenblauwe dooradering van het gebied. Dit werken ook samen met de vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, die het gebied van haver tot gort kent.

Een recent succes is de samenwerking met Port of Amsterdam die de nabijgelegen Inlaagpolder beheert. Sinds kort pachten twee boeren uit Dijkland hier grond. Bos: “Daar zijn we heel blij mee, omdat dit ze ruimte geeft in hun bedrijfsvoering om méér voor natuur en weidevogels te doen. Met zijn allen zetten we zo stappen voor het versterken van de biodiversiteit. We beheren natuurvriendelijke oevers, passen het maaibeeld aan voor bermen met meer leven en kleur, we markeren nestjes, leggen vossenrasters aan en doen aan educatie. En in een ‘Living Lab’ werken we samen met kennisorganisaties om te ontdekken wat wel en wat niet werkt in dit gebied.”

René van Schie, agrariër in Dijkland is ook betrokken. “Het gebiedsproces Dijkland loopt nu een jaar. Het proces is niet eenvoudig, desondanks zijn de overleggen met belanghebbende constructief. Voor ons is het belangrijkste dat de doelen op het gebied van natuur en recreatie in de juiste balans zijn met een gezonde bedrijfsvoering.”

van bodemdaling in veengebieden, het robuust inrichten van het watersysteem en behoud en ontwikkeling van het karakteristieke landschap. Ook andere ruimtelijke opgaven zoals woningbouw en energietransitie spelen een rol in het Groene Hart, passend bij de status van NOVEX-gebied. In een nog op te stellen Ontwikkelperspectief zullen alle ruimtelijke opgaven in samenhang worden benaderd.

7.6 GOOI EN VECHTSTREEK

De Gooi en Vechtstreek kenmerkt zich door de bossen en heide van het hoger gelegen zandige stuwwallenlandschap en de lageregelegen veenplassen en -rivieren, moerassen, agrarische polders en droogmakerij de Horstermeer. Een deel van het Unesco-werelderfgoed de Hollandse Waterlinies loopt door deze regio. De diversiteit aan landschappen en natuur is van belang voor de biodiversiteit, maar ook een voorwaarde voor de bijzondere woon- en werkomgeving. Het trekt vele recreanten, zowel op land als aan het water. In de regio is de afgelopen jaren flink geïnvesteerd in de natuur rond het Naardermeer en de Oostelijke Vechtplassen. De landbouw maakt hier een transitie door naar meer extensief, passend bij de natuurwaarden. De uitdaging wordt om de komende jaren de emissies verder terug te dringen in combinatie met een (financieel) gezonde landbouw. De natuurwaarden zijn sterk verbonden met het grondwatersysteem. Dit unieke bodem- en watersysteem is ondanks een beginnend herstel, nog niet in balans. Het gebied is op dit moment nog onvoldoende toekomstbestendig ingericht. Naast de verplichting tot instandhouding van natuurwaarden liggen er goede kansen voor het versterken van landschappelijke en recreatieve structuren met groenblauwe dooradering.

Grondwater stroomt van de hogere zandgronden van het Gooi naar het westen en het oosten. De natuurwaarden van de Vechtplassen en het Naardermeer zijn afhankelijk van deze kwel. Het watersysteem in de Gooi en Vechtstreek is in de loop der jaren echter sterk veranderd door verschillende vormen van ruimtegebruik zoals woonwijken, sportvoorzieningen en paardenhouderijen. Waterwinning ten behoeve van drinkwaterproductie, verminderde infiltratie in de stuwwal en bemaling van de polders zetten dit grondwatersysteem onder druk. Hierdoor zijn natuurlijke waterrelaties tussen Gooi en de Vechtplassen deels verstoord geraakt.

Door de smalle waterpeilmarges moet in de Vechtstreek gebiedsvreemd water uit het Markermeer en Amsterdam-Rijnkanaal worden ingelaten om het water van Naardermeer en Vechtplassen aan te vullen. Tegelijkertijd moet de Vecht deels brak kwelwater uit polders afvoeren. Dit heeft een negatief effect op natuurwaarden in de natuurgebieden en is bovendien geen houdbaar watersysteem. Er zijn al verschillende maatregelen getroffen om tot herstel en optimalisatie van het watersysteem en natuur te komen, maar dat levert (nog) niet het gewenste resultaat op.

Het Naardermeer, Nederlands oudste natuurreservaat (Natura 2000-gebied), is een plassengebied met helder

water, rietlanden, hooiland en dicht moerasbos. Hier wordt volop gewerkt aan natuurherstelmaatregelen, uitbreiding van de natuur en compensatiemaatregelen vanuit nabijgelegen infrastructuurprojecten. Er worden bijvoorbeeld ecologische verbindingen aangelegd naar het Gooimeer en het Markermeer en Diemen. Op een groot deel van het Naardermeer daalt te veel stikstof neer. Hierdoor hebben veenmosrietland en veenheide het moeilijk en groeit het gebied te snel dicht tot hoogveenbos. Westelijk van het Naardermeer meandert de Vecht door de polders van de Vechtstreek om uit te monden in het IJsselmeer bij Muiden. Langs de rivier staan buitenplaatsen, theekoepels en forten van de Hollandse Waterlinies. Het gebied is grotendeels beschermd als Natura 2000, NNN, Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) en Unesco-werelderfgoed. In de polders van Noordelijke Vechtstreek wordt vanuit het programma Groene Uitweg gewerkt aan versterking van de landbouw door het verbeteren van de agrarische structuur, onder meer door herverkaveling en verbreding, zoals een recreatie- of zorgtak bij de boerderij. Het is noodzakelijk hier de komende jaren de emissies vanuit de landbouw verder terug te dringen en tegelijk het verdienmodel van de agrarische ondernemers te behouden of te versterken. De omschakeling naar kringlooplanbouw is daarbij vertrekpunt.

In de veenweidepolders in de Vechtstreek is het behalen van de Natura 2000-doelen een van de hoofdogaven. Het waterpeil moet hierop worden afgestemd (peilverhoging in combinatie met drukdrainage) en het beheer geïntensiveerd. Hiermee ontstaan de juiste omstandigheden voor veengroei en wordt bosontwikkeling tegengegaan. Dit draagt bij aan de doelen voor landschap en behoud van weidevogels. In lastig te beheren Natura 2000-gebieden zetten we in op veengroei. Dit versterkt leefgebieden als veenmosrietlanden.

In het zuidoosten zijn de Oostelijke Vechtplassen gelegen: een verzameling meren en plassen ontstaan door turfwinning. De Oostelijke Vechtplassen zijn zowel natuur- als recreatiegebied. De landbouw maakt een transitie door naar extensiveren, verbreden, verplaatsen of stoppen. In de transitie wordt uitgegaan van het meer toebedelen van grond aan de blijvers. De uitvoering van het in 2017 gesloten Gebiedsakkoord beoogt naast versterking van de natuur, ook een recreatieve impuls. Door in te blijven zetten op een gevarieerd recreatief aanbod verbetert de economische vitaliteit en blijft het gebied ook voor inwoners aantrekkelijk. Ook hier wordt gewerkt aan de bescherming, uitbreiding en het beheer van de natuur in het plassengebied.

Meer naar het oosten komen we in het Gooi, één van de meest reliëfvrije delen van de provincie en beschermd als NNN of Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Wandelaars en fietsers genieten in dit stuwwallengebied van de vele bossen, heidevelden, zandverstuivingen en

van de vergezichten in polders grenzend aan het Gooimeer en Eemmeer. De 's-Gravelandse landgoederen aan de voet van de stuwwal zijn prachtige parklandschappen met een opvallende stinzenflora. Ook de Gooise engen, landschappelijk waardevol met oude rijke akkerbodems, dragen bij aan de landschappelijke en natuurlijke rijkdom van het Gooi. Natuurvriendelijk beheer van de akkerranden kan onderdeel uitmaken van de groenblauwe dooradering in de regio. Afgelopen jaren is in het Gooi fors geïnvesteerd in de aanleg van natuurverbindingen en faunapassages over de hoofdwegen. De laatste grote natuurverbindingen

zijn momenteel in uitvoering. Het is belangrijk om enkele resterende kleine lokale knelpunten die migratie van soorten in de weg staan, op te lossen.

De enorme landschappelijke rijkdom en de herkenbaarheid van het Gooi en de Vechtplassen maakt de regio uniek én recreatief aantrekkelijk. Er liggen volop kansen voor modernisering van recreatieve voorzieningen, een betere spreiding van recreatie en nieuwe verdienmodellen voor de landbouw. Deels kan hierbij worden aangesloten bij andere doelen zoals groenblauwe dooradering en herstel van landschap.

Aan de slag in de regio: Toekomstbestendige Heuvelrug Gooi en Vechtstreek

Afgelopen zomer was goed zichtbaar dat het door klimaatverandering lange periodes zeer droog en warm zal zijn. Bovendien zijn er voorbeelden van heviger regenval, zogenaamde piekbuien. In de Gooi en Vechtstreek zijn de effecten hiervan steeds meer merkbaar. Dit kan problemen veroorzaken, zowel voor de natuur en het watersysteem als in de dorpen en steden. Woningbouw, verbetering van infrastructuur, bedrijvigheid en landbouw: de historisch gegroeide inrichting en het gebruik van het gebied sluiten niet goed aan op het natuurlijke systeem van de bodem en het water. Kortom: de inrichting is niet toekomstbestendig.

Meer inzicht

Het afgelopen jaar hebben zeven partners in de Gooi en Vechtstreek samengewerkt aan het 'ontwerpend onderzoek Toekomstbestendige Heuvelrug'. Het doel van het onderzoek is om meer te leren over de wissel-

werking tussen de inrichting bovengronds en het bodem- en watersysteem. De zeven partners zijn: Regio Gooi en Vechtstreek, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, MRA Landschap, de drinkwaterbedrijven Vitens, Waternet en PWN en de provincie Noord-Holland.

Wat levert het op?

Als we goed snappen hoe we de ruimtelijke inrichting van de Gooi en Vechtstreek kunnen laten samengaan met het bodem- en watersysteem, levert ons dat de komende eeuw veel op: een goede kwaliteit van water, natuur en leven. Tijdens het onderzoekstraject zijn werksessies met belanghebbenden uit het gebied georganiseerd. Allemaal onderschreven ze de noodzaak tot samenwerking.

Er is niet één, allesomvattende oplossing voor een toekomstbestendige Heuvelrug Gooi en Vechtstreek. Wel komt uit het onderzoek een duidelijke koers naar voren: het gebied minder afhankelijk maken van het water uit de rivieren en meren zoals het Amsterdam-Rijnkanaal en IJmeer. En: het landgebruik beter afstemmen op de natuurlijke eigenschappen van het bodem- en watersysteem. Daarvoor zijn aanpassingen nodig, zoals het vergoten van de ondergrondse grondwaterbuffer, meer flexibiliteit van het grond- en oppervlaktewaterpeil en stimuleren van veengroei voor CO₂-opslag en nieuwe natuur. In het PPLG maken we dankbaar gebruik van de resultaten van het onderzoek. Een mooi voorbeeld hoe de Gooi en Vechtstreek het initiatief neemt om over de toekomst van het landelijk gebied na te denken!

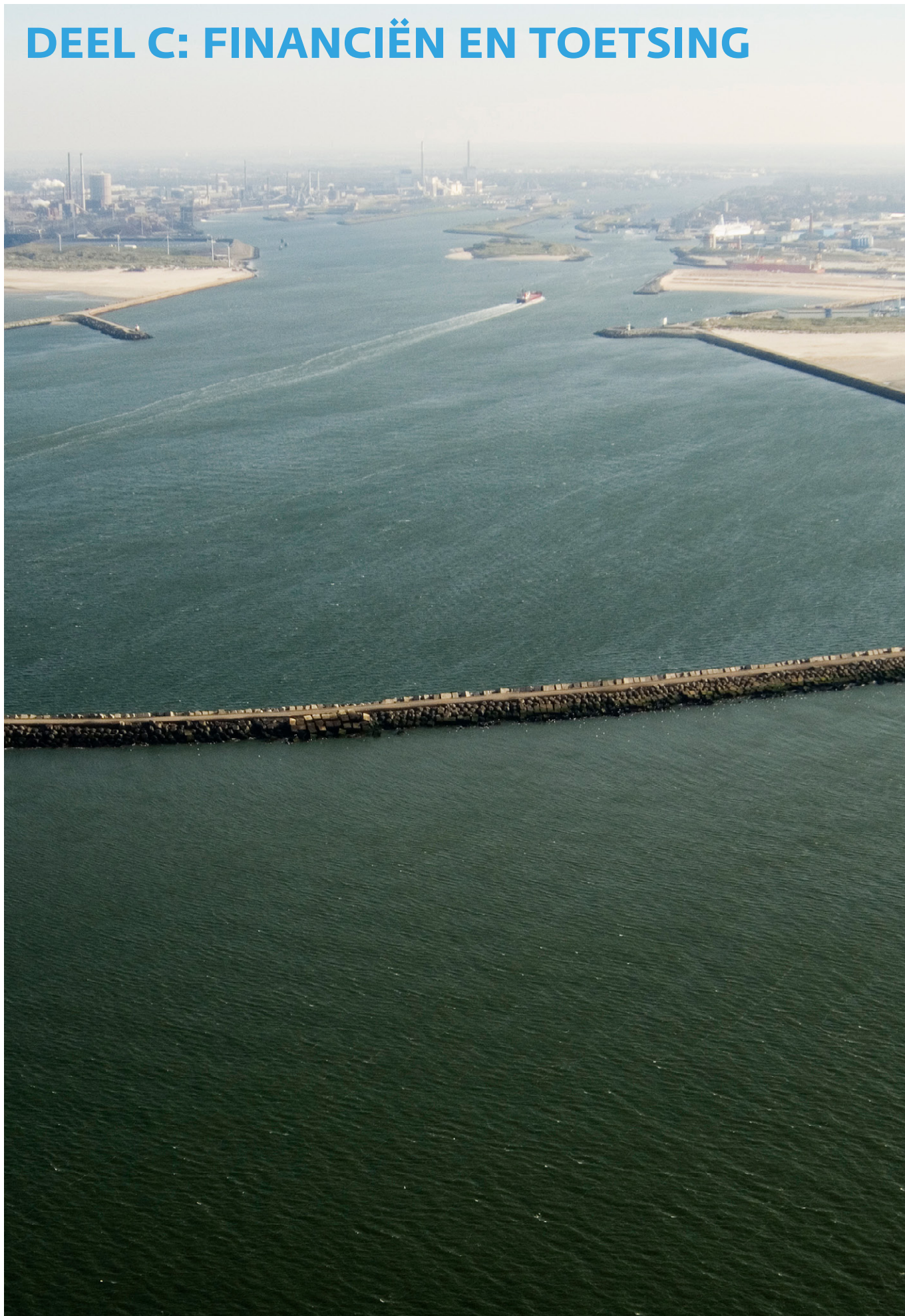
Opdracht voor de programmagebieden

		Wadden, Kop van N-H, West- Friesland	Noord-Kenne- merland	Laag Holland	Zuid-Kenne- merland Amstelland- Meerlanden	Gooi en Vechtstreek	
Natuur en stikstof (zie paragraaf 2.2 en 2.3)							
1	Ter afronding van de gehele opgave van het NNN voor Noord-Holland zoals weergegeven op kaart 4 in de bijlagen gaan we het nog ontbrekende deel in het programmagebied verwerven en inrichten. Ook het reeds verworven maar nog niet ingerichte deel gaan we inrichten. We ronden het NNN af in 2027 conform de vastgestelde Werkwijze gebiedsprocessen. De verdeling van hectares voor natuurverbindingen wordt nog nader uitgewerkt per programmagebied. In de binnenduinrand gaan we 300 hectares NNN begrenzen waarbij we vasthouden het saldo-nul-principe. De verdeling over de drie programmagebieden wordt nog bepaald.	Nog te verwerven	404 ha	361 ha	1.322 ha	359 ha	629 ha
		Nog in te richten	576 ha	576 ha	1.638 ha	527 ha	968 ha
			(deel 300 ha)	(deel 300 ha)	–	(deel 300 ha)	–
2	In het programmagebied realiseren we de natuurverbindingen tussen de NNN-gebieden. De verdeling van hectares voor natuurverbindingen wordt nog nader uitgewerkt per programmagebied.		x	x	x	x	x
3	Zoals omschreven in paragraaf 2.2.4 realiseren we uiterlijk in 2030 5% groenblauwe dooradering in het programmagebied. Uiterlijk in 2050 brengen we dit percentage op 10%. De koppelkansen (natuurverbindingen, bufferstroken, teeltvrije zones en natuurvriendelijke en natuurlijke oevers, KRW, bossenstrategie en recreatief aanbod) worden daarbij benut en de uitwerking nemen we mee in de uitvoeringsprogramma's.		x	x	x	x	x
4	We zetten in op het keren van de negatieve trend van boerenlandvogels (optimaliseren inrichting en beheer, kennisuitwisseling).		x	x	x	x	x
5	In realiseren we nieuw bos zowel in het NNN als buiten het NNN in het kader van de bossenstrategie.	Binnen NNN	29 ha	77 ha	2 ha	32 ha	–
		Buiten NNN	292 ha	5 ha	61 ha	1.010 ha	30 ha
6	De ruimtelijke ontwikkelingen die we in gang zetten in het programmagebied zijn natuurinclusief en daarmee ook gericht op het verbeteren van de omstandigheden voor kwetsbare en algemene soorten en nieuwe ontwikkelingen met een watervraag gaan gepaard met maatregelen (zelfvoorzienend) om droge perioden te overbruggen.		x	x	x	x	x
7	We gaan de actieve soortenbescherming en de aanpak van invasieve exoten die Natura 2000-doelen in gevaar brengen in het programmagebied ter hand nemen.		x	x	x	x	x
8	We voeren de benodigde natuurherstelmaatregelen uit, voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in lijn met de aanbevelingen uit de natuurdoelanalyses.		x	x	x	x	x
9	We nemen maatregelen om de stikstofuitstoot te verminderen in het programmagebied waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van de beoogde omgevingswaarde te behalen in de n2000-gebieden van het programmagebied. We gaan in de gebiedsprocessen starten met de vermindering van de stikstofemissie in de overgangsgebieden van 500 meter vanaf stikstofgevoelig leefgebieden.		x	x	x	x	x
Water en bodem (zie paragraaf 2.4)							
10	De algemene uitgangspunten en structurerende keuzes van 'Water en bodem sturend' zijn kaderstellend en richtinggevend voor de opdracht van programmagebied (o.a. niet afwentelen, klimaatadaptatie, wateroverlast tegengaan).		x	x	x	x	x
11	We bevorderen een natuurlijk peilbeheer in waterrijke natuurgebieden.		x	x	x	x	x
12	We houden waar nodig rekening met de ruimtelijke impact van de door de waterschappen uit te voeren KRW-maatregelen zoals opgenomen in het stroomgebiedsbeheerplan 2022-2027.		x	x	x	x	x

Opdracht voor de programmagebieden

		Wadden, Kop van N-H, West- Friesland	Noord-Kenne- merland	Laag Holland	Zuid-Kenne- merland Amstelland- Meerlanden	Gooi en Vechtstreek
13	We gaan de hydrologische systemen in en om Natura 2000-gebieden in de binnenduinrand optimaliseren. We creëren daarvoor een robuust watersysteem zoals omschreven in paragraaf 2.2.2 en paragraaf 2.4.3 . We herstellen en benutten daarbij kwelstromen in de binnenduinrand. Ook aan deze opgave koppelen we zoveel mogelijk andere PPLG-doelen.	x	x	x	x	x
14	Voor de binnenduinrand en rondom het Amstelmeer en Wieringen kan het grondgebruik worden aangepast aan de hier onomkeerbare verzilting. Met waterschappen en grondgebruikers en eigenaren verkennen we hoe kan worden omgegaan met verzilting.	x	x	x	x	x
Klimaat en bodemdaling (zie paragraaf 2.5)						
15	De emissiereducties zoals de methaanuitstoot in het programmagebied gaan we realiseren door verkleining van de veestapel via agrarische ondernemers die gaan stoppen bijvoorbeeld vanwege de realisatie van NNN of de stikstofaanpak en via innovaties in stalinrichting en mestopslag in de melkveehouderij. Generiek rijksbeleid en maatregelen uit GLB-NSP dragen bij aan doelbereik. We brengen de opgave in beeld voor dit programmagebied.	x	x	x	x	x
16	We werken voor de veengronden in het programmagebied uit hoe we bodemdaling tegengaan en hoe de peilverhoging tot 20 tot 40 cm onder maaiveld gaat worden gerealiseerd met zo min mogelijk fosfaatnalevering.	0,001 Mt* CO ₂ - eq/jr	n.v.t.	0,066 Mt CO ₂ - eq/jr	0,014 Mt CO ₂ - eq/jr	0,009 Mt CO ₂ - eq/jr
Landbouw (zie paragraaf 2.6)						
17	We zetten in op agrarische structuurverbetering, waarbij de verkavelingssituatie wordt geoptimaliseerd.	x	x	x	x	x
18	Waar bollenteeltpercelen of -bedrijven door hun ligging tot een complexe milieupgave leiden - wat gelet op het watersysteem, kwetsbare natuur of functieverandering met name in de binnenduinrand het geval is - zetten wij in op herschikking van functies of verplaatsing verzilting een risico vormt zetten we, mits kansrijk en ook op lange termijn mogelijk, in op zoetwater-zelfvoorzienendheid en precisietechnologie gericht op slim omgaan met zoet water.	x	x	x	x	x
19	In de gebiedsprocessen helpen we agrarische bedrijven nabij Natura 2000-gebieden verder te extensiveren. Dit doen we met subsidiemogelijkheden voor investeringen ten behoeve van het terugdringen van emissies, het vergroten van de biodiversiteit en het verhogen van het grondwaterpeil. Daarnaast bieden we mogelijkheden voor bedrijfsverplaatsing en -beëindiging, waarmee er ruimte ontstaat voor de 'blijvende' bedrijven.	x	x	x	x	x
Recreatie (zie paragraaf 2.7)						
20	We brengen de recreatiebehoefte en de kansen voor recreatieve voorzieningen van het programmagebied in kaart. De resultaten betrekken we bij de ontwikkeling van het uitvoeringsprogramma het programmagebied. De groei gaan we deels opvangen in bestaande natuur- en recreatiegebieden. Daarnaast creëren we nieuwe voorzieningen in combinatie met andere opgaven. Voorbeelden van dergelijke combinatieopgaven zijn: het Natuurnetwerk Nederland, bossen en groenblauwe dooradering, locaties voor waterberging, nieuwe verdienmodellen in de agrarische sector en een meer duurzame inrichting van bedrijventerreinen.	x	x	x	x	x
Sociaal economische impactanalyse (zie paragraaf 4.3)						
21	Na vaststelling van het definitieve PPLG voeren we een sociaaleconomische impactanalyses in het programmagebied.	x	x	x	x	x

DEEL C: FINANCIËN EN TOETSING

Velsen Noord (fotograaf: Mark Eker)

MAATREGELPAKKETTEN

8.1 TRANSITIEFONDS

De financiële middelen die nodig zijn voor het realiseren van de opgaven in het landelijk gebied zullen voor een groot deel door het Rijk beschikbaar worden gesteld. Het zogenoemde Transitiefonds is de belangrijkste financieringsbron. De Tweede Kamer stemde in mei 2023 in met een [wetsvoorstel](#) voor de instelling van dit Transitiefonds. Behandeling door de Eerste Kamer moet nog plaatsvinden. Tot en met 2035 zal cumulatief € 24,3 miljard in het fonds gestort worden. De bedoeling is dat het fonds vanaf het begrotingsjaar 2024 gebruikt kan worden, maar mogelijk schuift dit een jaar op.

De middelen in het Transitiefonds zijn indicatief over de provincies verdeeld, zonder dat dit een trekkingsrecht behelst. Voor Noord-Holland is voorsnog indicatief € 800 miljoen beschikbaar. Een deel van dit bedrag wordt aan ons beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van 'maatregelpakketten'. Een ander deel zal het Rijk zelf besteden aan rijksbeleid, waarmee ook opgaven in Noord-Holland worden gerealiseerd. De verhouding tussen beide delen is nog onduidelijk. Naast bijdragen uit het Transitiefonds houden wij rekening met eerder toegezegde én toekomstige rijksbijdragen, zoals voor het Natuurpact (ten behoeve van een deel van het Natuurnetwerk Nederland, natuur- en landschapsbeheer en tegemoetkomingen in faunaschade), Programma Natuur (fase 1 en 2, ten behoeve van natuurherstelmaatregelen) en de Impulsgelden bodemdaling (ten behoeve van de veenweideproblematiek).

8.2 MAATREGELPAKKETTEN

Na een positieve beoordeling van het PPLG (zie hoofdstuk 9) kunnen wij middelen uit het Transitiefonds aanvragen voor de uitvoering van maatregelpakketten. Voor deze aanvragen heeft het Rijk spelregels opgesteld. In schema 12 staan de maatregelpakketten die wij voornemens zijn om aan te vragen, inclusief een indicatieve financiële raming.

De komende maanden en jaren werken we de maatregelpakketten nader uit, conform de [Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG](#). Een gefaseerde aanpak van uitwerken en indienen van maatregelenpakketten is mogelijk.

De totale raming bedraagt ruim € 1,3 miljard, inclusief capaciteits- en projectvoorbereidingskosten, exclusief enkele p.m.-posten. Waar dat aan de orde is, hebben wij rekening gehouden met structurele kosten voor beheer en onderhoud. Die kosten kunnen in beginsel ten laste van het Transitiefonds gebracht worden. Dit fonds heeft echter een looptijd tot en met 2035; voor de periode ontbreekt de dekking. In de raming hebben wij nog geen rekening gehouden met inflatie. Voor beide vraagstukken verzoeken wij het Rijk te voorzien in een structurele oplossing.

De p.m.-posten hebben betrekking op onderdelen waarvoor wij thans nog geen goede financiële raming kunnen maken. Dit geldt met name voor de kpi-systematiek voor agrarische ondernemers (waarvan de invulling mede afhankelijk is van de beleidsontwikkeling op nationaal niveau) en voor de aanleg en het beheer van de groenblauwe dooradering. Wij verwachten dat hier zeer aanzienlijke bedragen mee gemoeid zullen zijn en dat de uiteindelijke raming dus nog flink hoger zal uitvallen.

Het totaalbedrag van de maatregelpakketten overstijgt, ook zonder de p.m.-posten, het indicatief budget van € 800 miljoen. Hierover zullen wij overleg voeren met het Rijk. Wij benadrukken dat wij behoedzaam ramen en in onze raming geen grote bandbreedtes hanteren. **Wij zien goede mogelijkheden om voortvarend te werken aan de opgaven in het landelijk gebied, maar wijzen erop dat ambities en beschikbare middelen met elkaar in balans moeten zijn. Met het Rijk verkennen wij graag of andere dekkingsbronnen mogelijk zijn. We bespreken dan ook hoe we omgaan met structurele kosten voor beheer en onderhoud na de looptijd van het Transitiefonds (2035), inflatie en de dekking van de kosten voor aanleg en beheer van groenblauwe dooradering na 2035.**

Als wij middelen uit het Transitiefonds ontvangen, delen wij deze toe aan de vijf uitvoeringsprogramma's. **Hierbij staat de opgave centraal, zodat we een 'wie het eerst komt, die het eerst maalt'-aanpak vermijden.**

	Investering	Beheer	Totaal	Toelichting
Maatregelpakket Natuur & Waterkwaliteit				
Landschapsgrond	31		31	
Afmaken NNN	340	26	366	
Groenblauwe dooradering	7	4	11	Alleen koppelkans recreatie. Rest PM .
Impuls waterkwaliteit via Landbouwportaal	4		4	t/m 2025. Rest PM .
Weidevogels	11		11	Bedrag investering is incl. beheer
KPI-beloning	0	0	0	PM in afwachting v/h nationaal beleid
Natuurherstel Natura 2000 fase 2	0	0	0	Ander budget: programma natuur, fase 2
Herstel hydrologische condities Natura 2000	65		65	
Totaal natuur en waterkwaliteit	458	30	487	
Inclusief opslag 15% voor capaciteits- en projectvoorbereidingskosten	526	34	560	
Maatregelpakket Stikstof				
Landschapsgrond	31		31	
Stikstofmaatregelen agrarische bedrijven	96	0	96	
Opkopen stoppers	54		54	
Agrarische structuurversterking rond Natura 2000	27	4	31	Inclusief koppelkans recreatie
Sociaaleconomische begeleiding transitie agrariers en loket lokale initiatieven	30		30	
Totaal stikstof	238	4	242	
Inclusief opslag 15% voor capaciteits- en projectvoorbereidingskosten	273	5	278	
Maatregelpakket Klimaat (mitigatie en adaptatie)				
Landschapsgrond	31		31	
Bossenstrategie	183	2	185	Inclusief koppelkans recreatie
Vernatting veenweiden	65	20	84	Inclusief koppelkans recreatie
Veengroei Laag Holland			0	PM
Klimaatmaatregelen agrarische bedrijven			0	Ander budget: Klimaatfonds
Extra ruimte voor natuur en water in de binnenduinrand	101	7	108	Inclusief koppelkans recreatie
Klimaatbuffer PWN IJsselmeer	0	0	0	PM
Zelfvoorzienendheid zoetwater	12		12	
Totaal klimaat	392	28	420	
Inclusief opslag 15% voor capaciteits- en projectvoorbereidingskosten	450	33	483	
Totaal exclusief opslag	1087	62	1149	
Totaal inclusief capaciteits- en projectvoorbereidingskosten 15%	1250	71	1321	

Schema 12. Beoogde maatregelpakketten Transitiefonds (bedragen x miljoen euro)

TOETSING VAN HET PPLG

9.1 TOETSEN

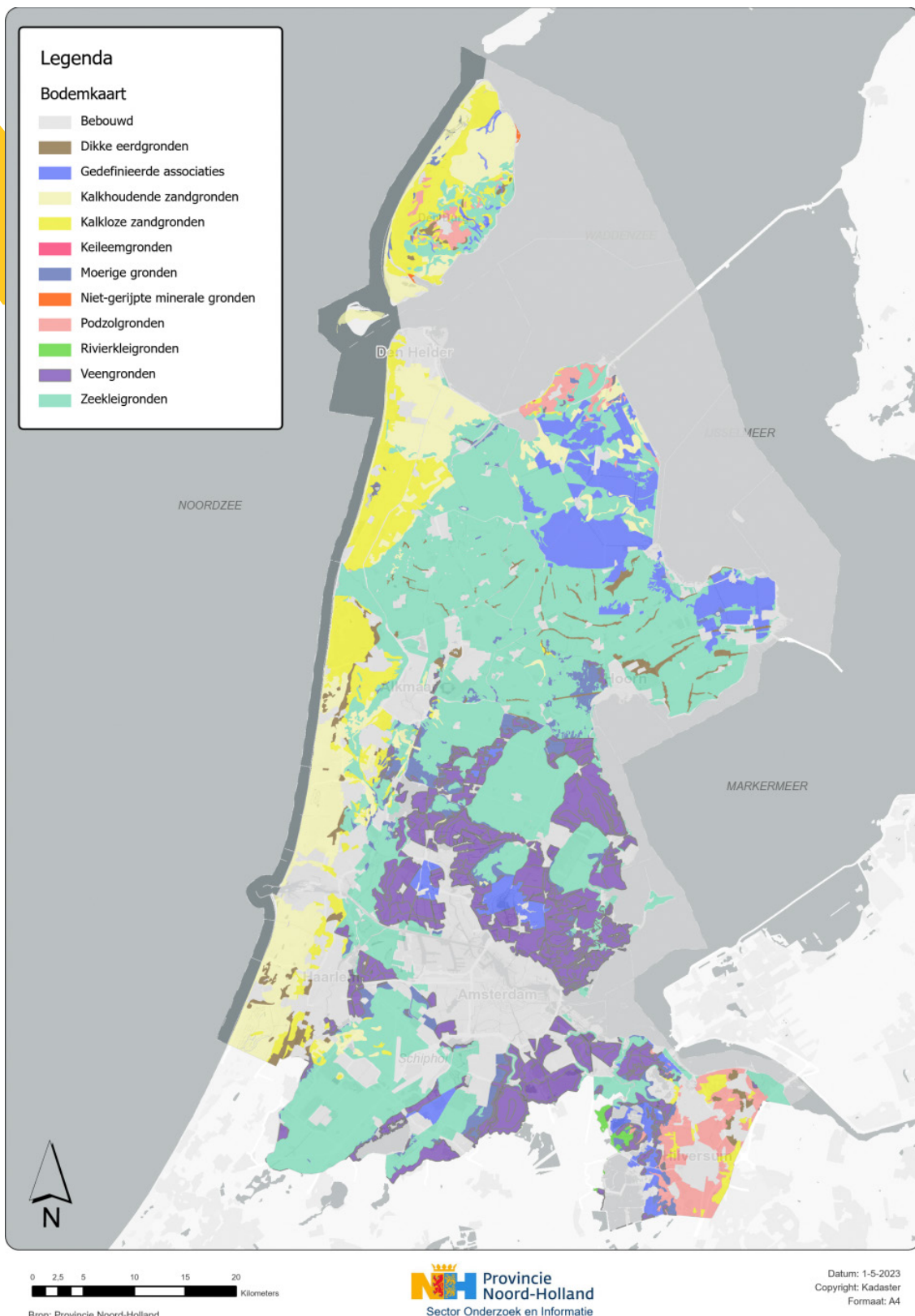
Na 1 juli 2023 zullen de minister voor Natuur en Stikstof en de kennisinstellingen [RIVM](#), [Planbureau voor de Leefomgeving](#) en [Wageningen University & Research](#) de provinciale PPLG's toetsen. De minister toetst of het PPLG voldoet aan de eisen in de [Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG](#). De kennisinstellingen toetsen of de optelsom van de twaalf PPLG's, aangevuld met het beleid van het Rijk zelf, leidt tot het bereiken van de opgaven in het NPLG. Daarnaast zal de [Ecologische Autoriteit](#) toetsen of de ecologische onderbouwing van het PPLG voldoende is. De [natuurdoelanalyses](#), vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 28 maart 2023, vormen de basis voor ecologische keuzes in het PPLG. Ook de natuurdoelanalyses worden getoetst door de Ecologische Autoriteit.

De resultaten van de toetsen verwerken wij in het definitieve PPLG. Een positief oordeel van de minister en de kennisinstellingen is een vereiste voor toekenning van rijksbijdragen uit het Transitiefonds.

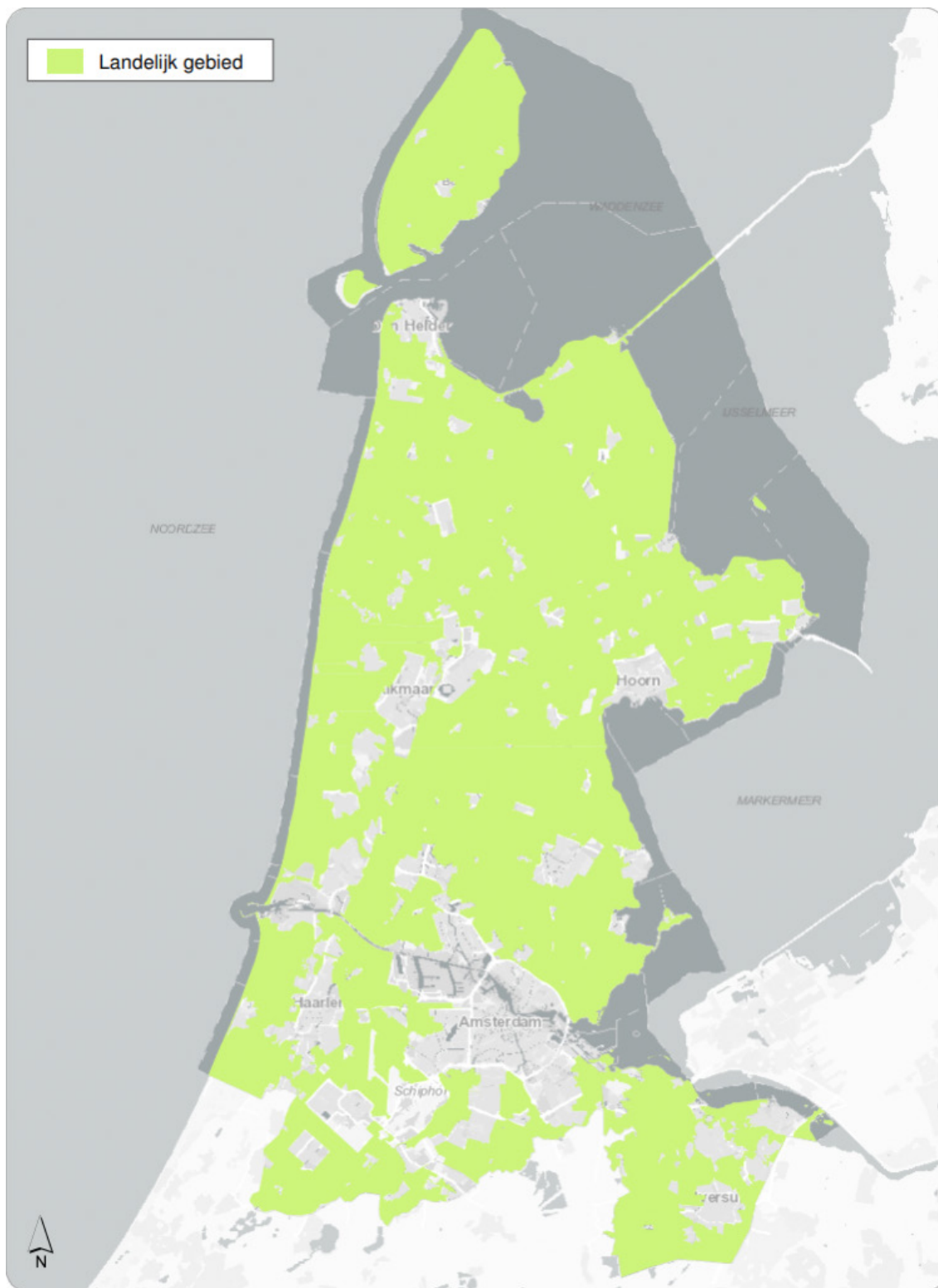
9.2 MILIEUEFFECTRAPPORTAGE

Afhankelijk van de exacte invulling van het PPLG kan een [milieueffectrapportage](#) (een PlanMER) verplicht zijn. Of dit het geval is, beoordelen we na 1 juli 2023.

KAARTEN

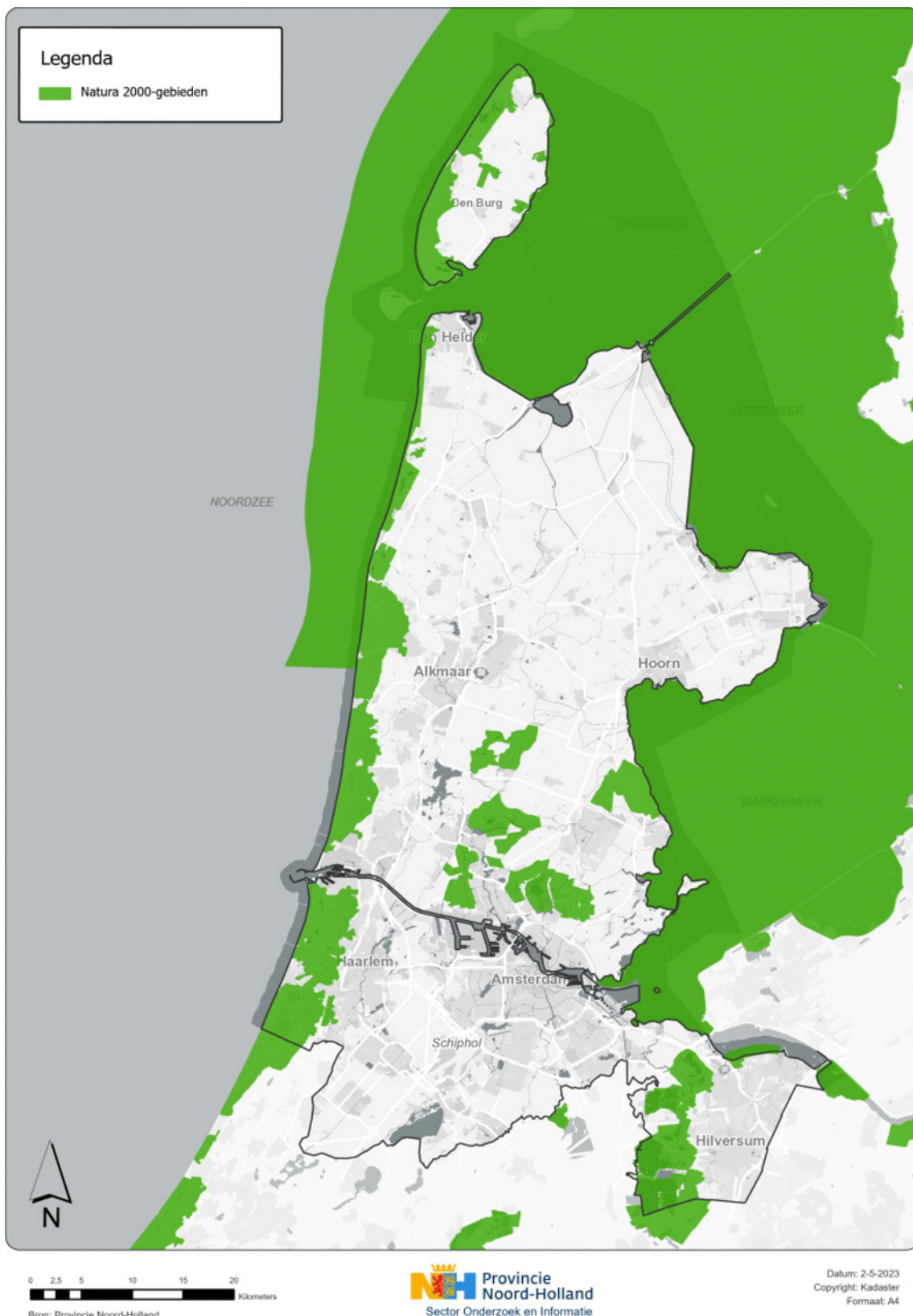

Kaart 1. Bodemtypen en ondergronden

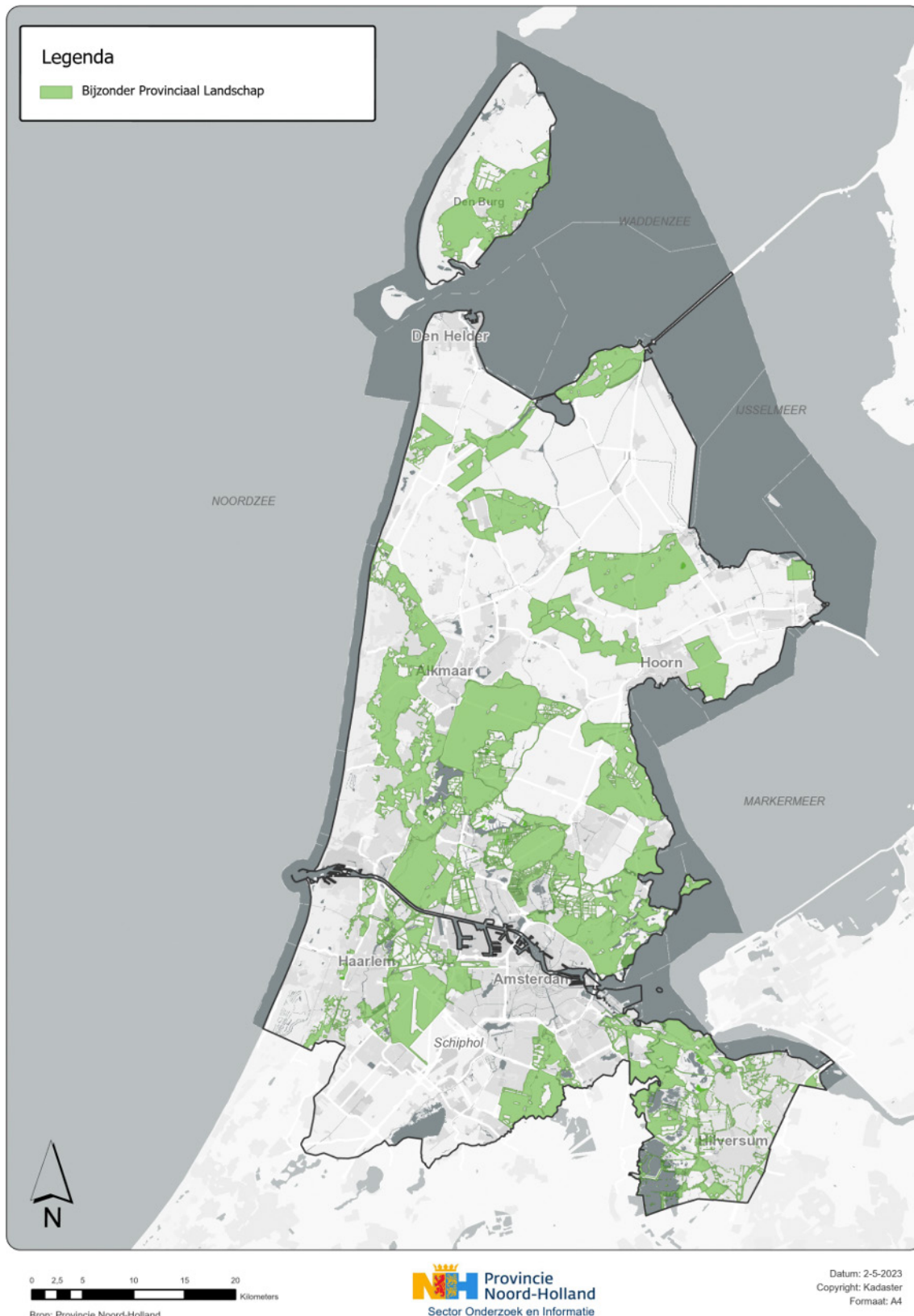
Kaart 2. Landelijk gebied

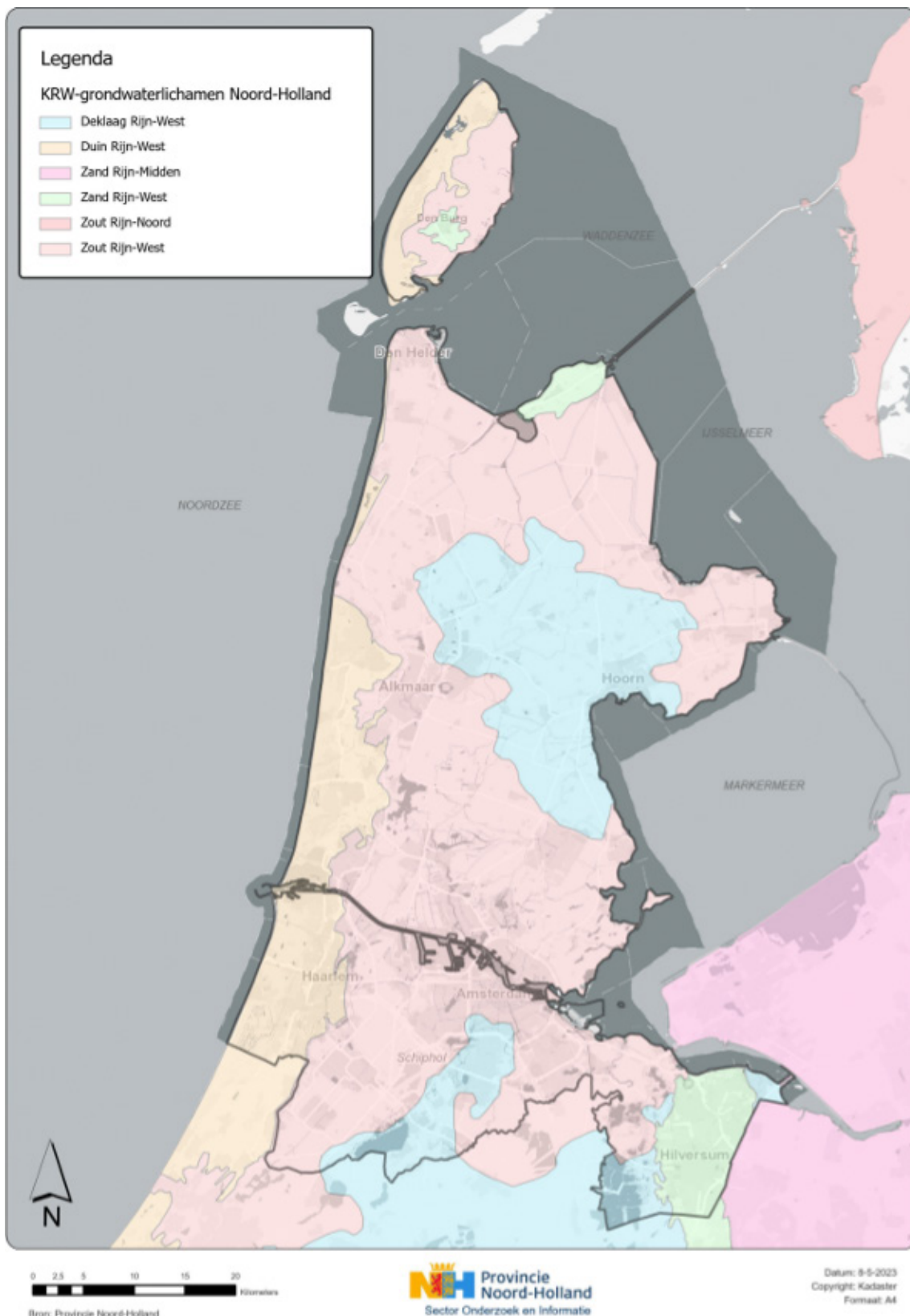

Kaart 3. Natura 2000-gebieden

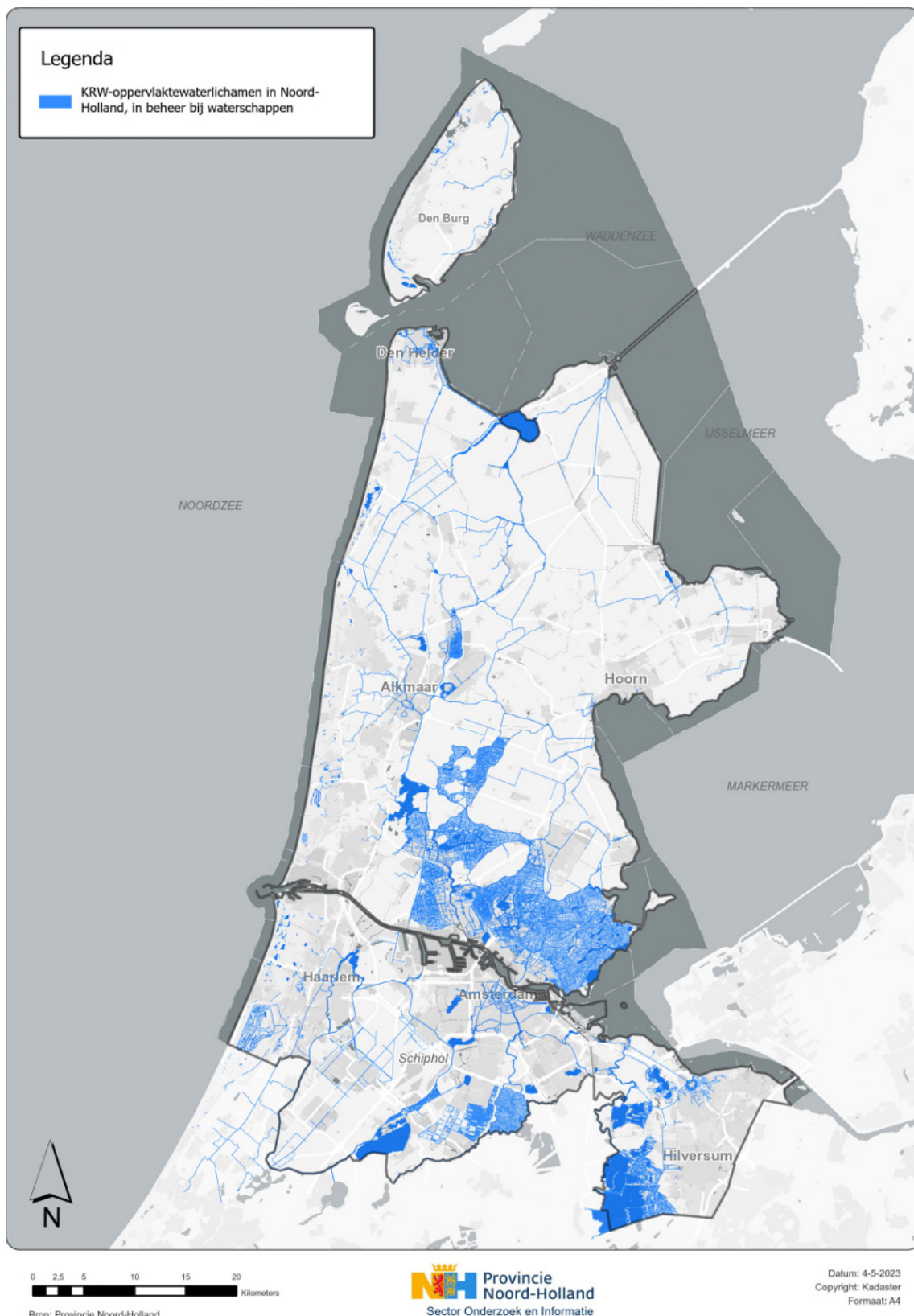

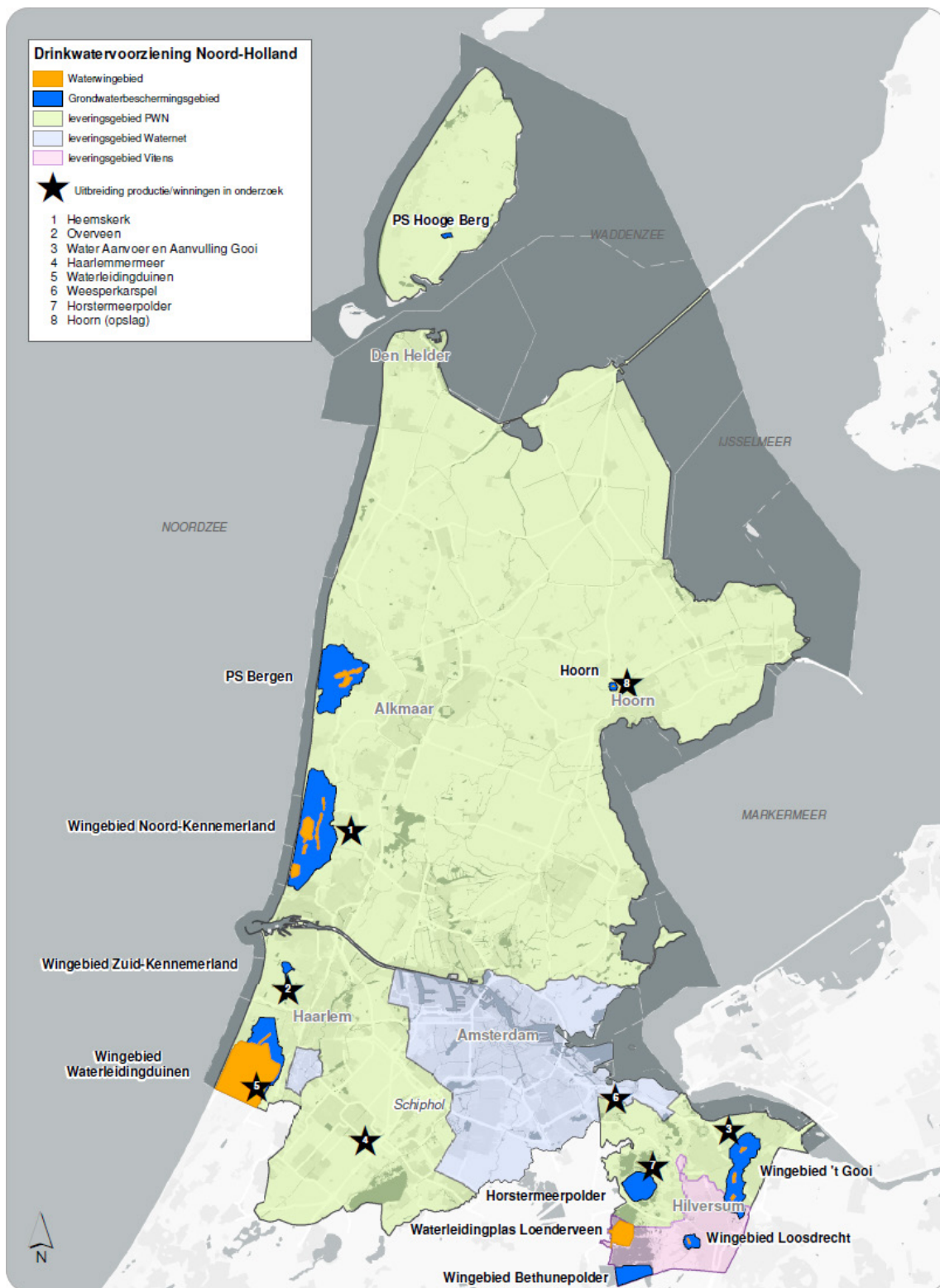
Kaart 5. Bijzonder Provinciaal Landschap

Kaart 6. KRW-grondwaterlichamen

Kaart 7. KRW-oppervlaktewaterlichamen

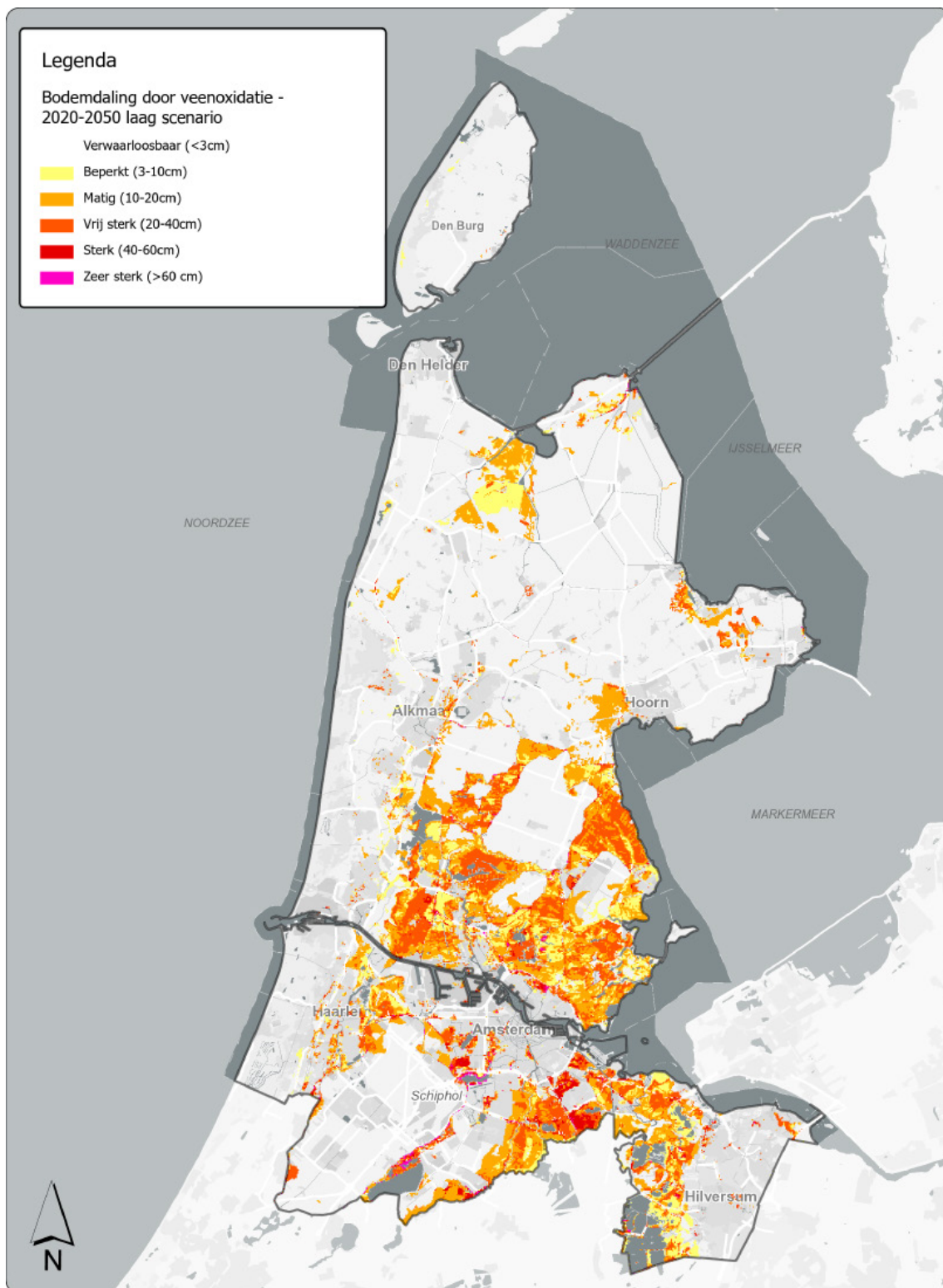

0 2,5 5 10 15 20
Kilometers
Bron: Provincie Noord-Holland

NH Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie

Datum: 07-06-2023
Copyright: Kadaster
Formaat: A4

Kaart 8. Drinkwatervoorziening

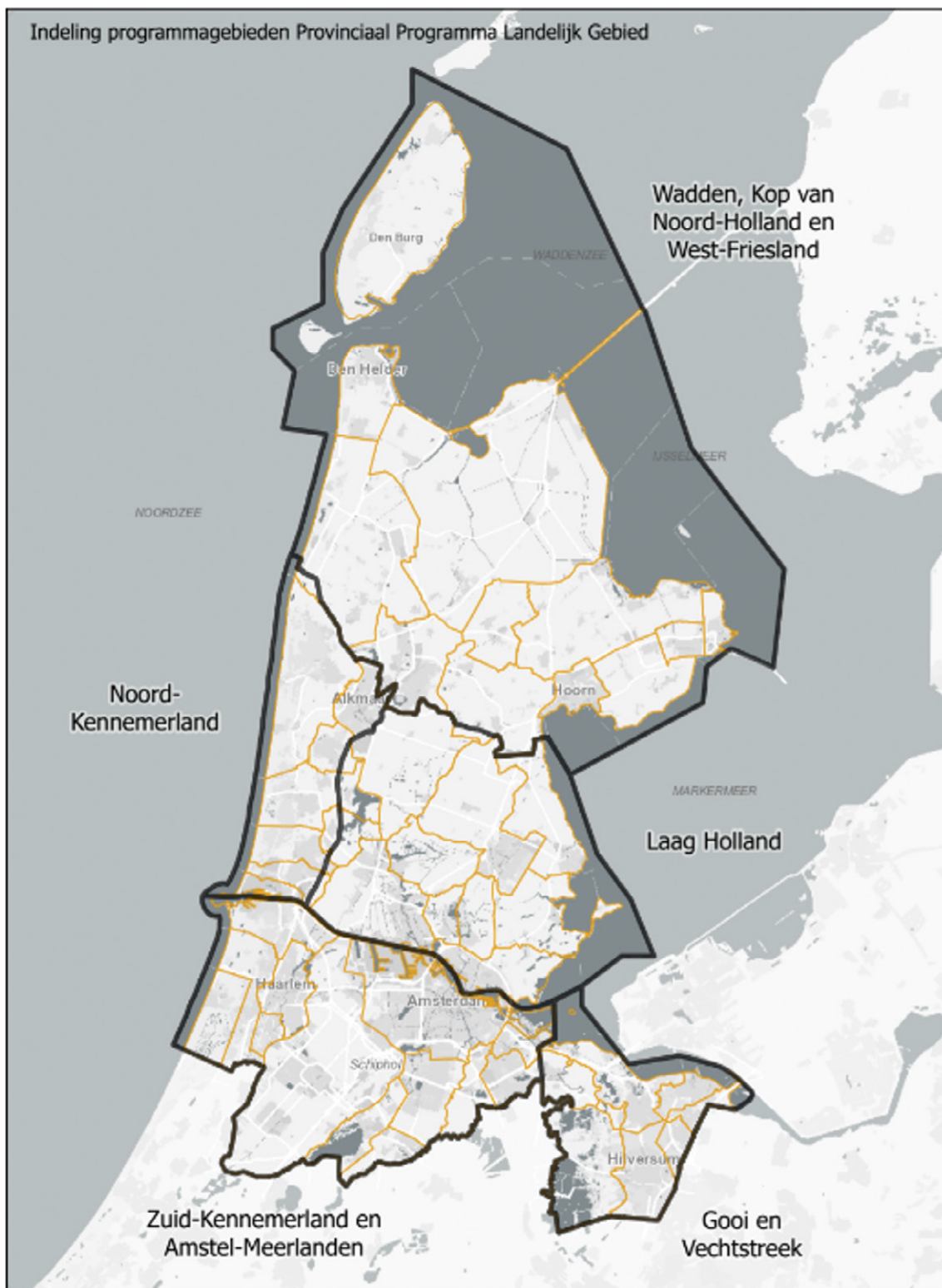

Bron: Deltares, Klimaateffect-atlas

Datum: 7-6-2023
Copyright: Kadaster
Formaat: A4

Kaart 9. Bodemdaling

0 10 20 30 40
kilometers
Bron: Provincie Noord-Holland

 Provincie
Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie

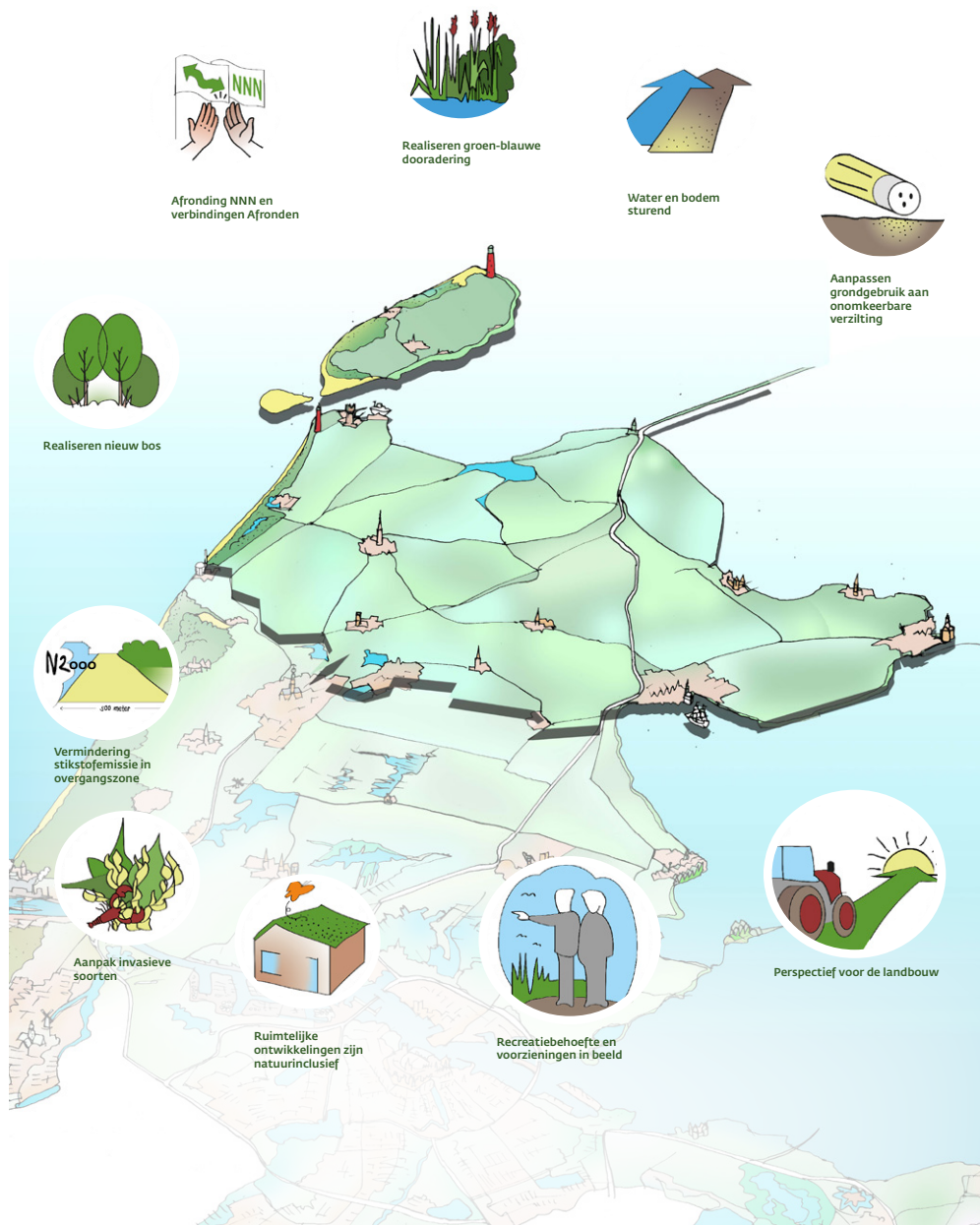
Datum: 4-4-2023
Copyright: Kadaster
Formaat: A4
Projectnr.: 9220

Kaart 10. Indeling programmagebieden Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Opdracht per deelgebied Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland

> Belangrijke opgaven

Kaart 11a. Belangrijke opgaven in programmagebied Wadden, Kop van Noord-Holland en West-Friesland

Opdracht per deelgebied **Noord-Kennemerland**

> Belangrijke opgaven

Kaart 11b. Belangrijke opgaven in programmagebied Noord-Kennemerland

Opdracht per deelgebied

Laag Holland

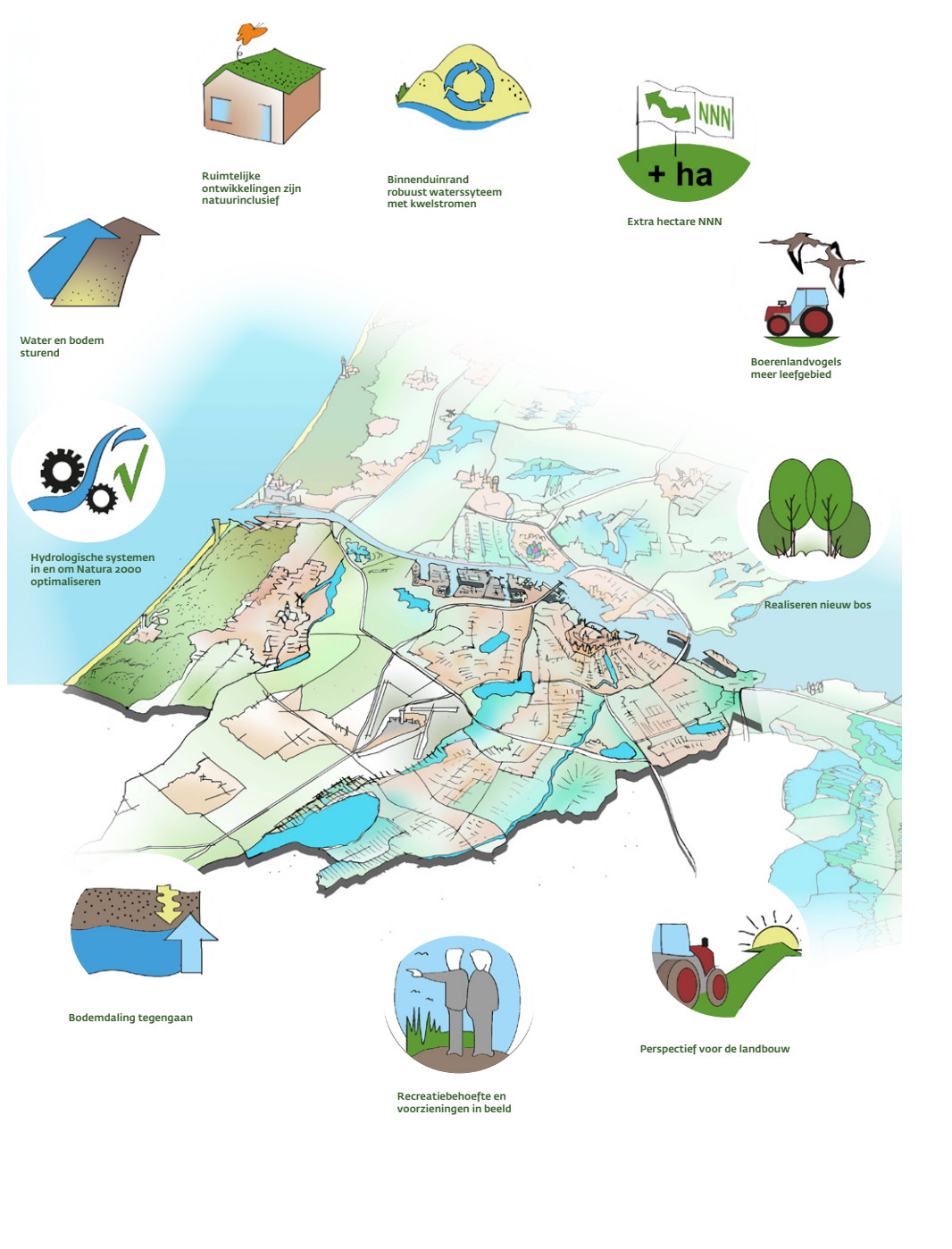
> Belangrijke opgaven

Kaart 11c. Belangrijke opgaven in programmagebied Laag Holland

Opdracht per deelgebied **Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden**

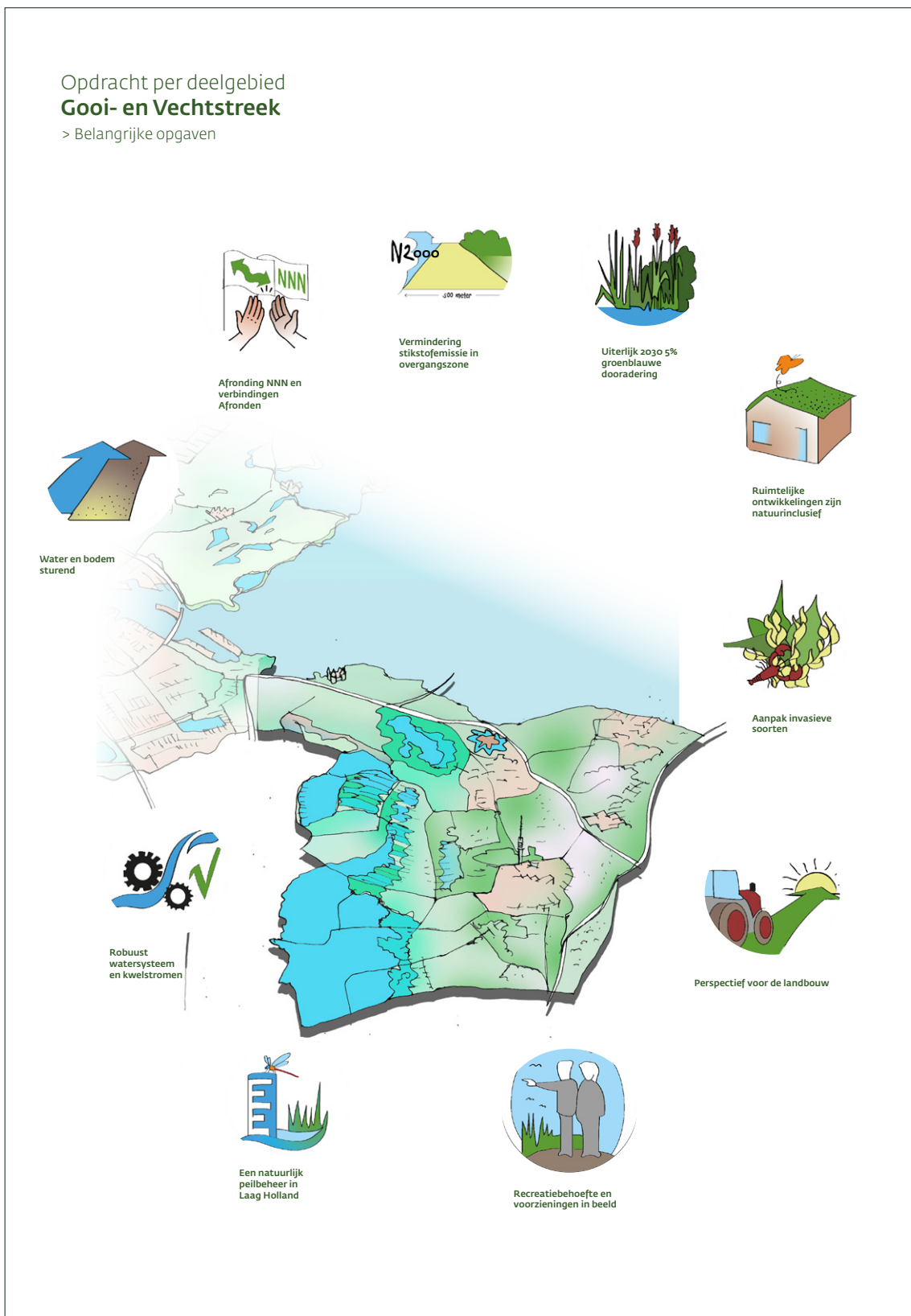
> Belangrijke opgaven

Kaart 11d. Belangrijke opgaven in programmagebied Zuid-Kennemerland en Amstel-Meerlanden

Opdracht per deelgebied **Gooi- en Vechtstreek**

> Belangrijke opgaven

Kaart 11e. Belangrijke opgaven in programmagebied Gooi- en Vechtstreek

BIJLAGEN

Samenstelling Regietafel PPLG & Stikstof

- Gemeente Zaanstad (namens de Noord-Hollandse gemeenten)
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
- Hoogheemraadschap van Rijnland
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
- Rijkswaterstaat
- LTO-Noord, Boeren in Actie en Water, Land & Dijken (namens de agrarische sector)
- Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten (namens de terreinbeherende organisaties)
- Natuur & Milieufederatie
- PWN (namens de drinkwaterbedrijven)
- ANWB (namens de recreatie- en mobiliteitssector)
- VNO-NCW
- Bouwend Nederland
- Schiphol

Looptijd beheerplannen Natura 2000-gebieden

Dit zijn de veertien Natura 2000-gebieden waarvoor wij verantwoordelijk zijn voor actualisatie van het beheerplan. Voor de vijf 'grote wateren' ligt deze verantwoordelijkheid bij Rijkswaterstaat.

Rapportage online inwonerraadpleging

De resultaten van de [inwonerraadpleging](#) zijn verwerkt in deze startversie.

Sociaaleconomische impactanalyse

De sociaaleconomische impactanalyse wordt uitgevoerd in de tweede helft van 2023 (zie [paragraaf 4.3](#)). De rapportage wordt ingevoegd als bijlage bij het definitieve PPLG (begin 2024).

Concept-natuurdoelanalyses

De [concept-natuurdoelanalyses](#) vormen de basis voor ecologische keuzes in het PPLG. De concept natuurdoelanalyses worden getoetst door de Ecologische Autoriteit.

Analyse watersysteem en klimaatbestendigheid

De [analyse watersysteem en klimaatbestendigheid](#) vormt de basis voor keuzes over klimaat en water in het PPLG.

Natura 2000-gebied	Looptijd beheerplan
Polder Zeevang	4-11-2027
Eilandspolder	28-12-2028
IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske	28-12-2028
Polder Westzaan	28-12-2028
Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder	28-12-2028
Abtskolk en de Putten	29-4-2027
Duinen en Lage Land Texel	13-12-2028
Duinen Den Helder-Callantsoog	20-3-2024
Zwanenwater en Pettemerduinen	20-3-2024
Kennemerland-Zuid	28-6-2024
Noordhollands Duinreservaat	31-1-2024
Schoolse Duinen	31-1-2029
Naardermeer	15-9-2026
Oostelijke Vechtplassen	31-10-2028

Lijst van afkortingen

Afktorting	Betekenis
BPL	Bijzonder Provinciaal Landschap
BRS	Bestuurlijke Regie Schiphol
CO₂	koolstofdioxide
EU	Europese Unie
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GVE	grootvee-eenheden
KDW	kritische depositiewaarde
KPI	kritische prestatie-indicatoren
MER	Milieueffectrapportage
NH₃	ammoniak
NNN	Natuurnetwerk Nederland
NOVEX	Nationale Omgevingsvisie Extra
NO_x	stikstofoxiden
NPLG	Nationaal Programma Landelijk Gebied
NSP	Nationaal Strategisch Plan
PAS	Programma Aanpak Stikstof
PFAS	per- en polyfluoralkylstoffen
PPLG	Provinciaal Programma Landelijk Gebied
Rav	Regeling ammoniak en veehouderij
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SER	Sociaal-Economische Raad
SKNL	Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SNL	Subsidiestelsel Natuur en Landschap
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WBS	water en bodem sturend

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Fotografie

Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging

The Creative Hub

Haarlem, juni 2023